

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012.

Δ ΕΞΑΜΗΝΟ.

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ.

ΑΡ. ΜΗΤΡΩΟΥ: 3210Μ011.

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΑΠΟ ΜΜΕ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (2009-2012)».**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΛΑΖΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ.

**ΑΘΗΝΑ,
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2012.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ.....	6.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΑΠΟ ΜΜΕ.....	11.
Α. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΜΜΕ.....	11.
Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ.....	22.
Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	41.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ.....	43.
Α. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΕΣ.....	45.
Β. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ.....	48.
Γ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	50.
Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ.....	56
Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: ΒRETTON WOODS, ΔΝΤ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	56.
Β. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ.....	59.
Γ. ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΝΤ.....	65.
Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	102.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	104.
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	111.
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	114.

"Υπάρχει ένα παγκόσμιο σύστημα εξουσίας, που όταν εγώ ήμουν μικρός το έλεγαν Καπιταλισμό ενώ τώρα το αποκαλούν Οικονομία της Αγοράς. Έχει επίσης κι άλλα καλλιτεχνικά ονόματα. Αλλά το κύριο χαρακτηριστικό του είναι ότι κοινωνικοποιεί τις απώλειες και ιδιωτικοποιεί τα κέρδη. Όπου η Αγορά είναι ο αόρατος και σκληρός Θεός, που υπαγορεύει τις διαταγές χωρίς κανείς να βλέπει το πρόσωπό της. Έτσι λοιπόν τίποτα! Υπάρχουν περισσότεροι ναυαγοί παρά ναυτικοί. Είναι σύστημα που αποβάλλει ανθρώπους. Και είναι ανίκανο να ενσωματώσει τα νέα στόματα που γεννιούνται και χρειάζονται να τραφούν. Περισσεύει κόσμος! Κι αυτό είναι μια από τις αντιφάσεις που δεν υπάρχει ανθρώπινη λογική που να μπορεί να την εξηγήσει. Πώς είναι δυνατόν ένας κόσμος που κάθε φορά παράγει όλο και περισσότερα τρόφιμα, έχει κάθε φορά και περισσότερους πεινασμένους; Κι ενάντια σ' αυτές τις δομές στην Λατινική Αμερική τώρα αρχίζει ένας αγώνας και γίνεται συνειδητό ότι το πεπρωμένο δεν είναι μοιραίο. Αν και οι Έλληνες κάποιες άλλες εποχές πίστεψαν πως ήταν. Στην πραγματικότητα το μέλλον μπορείς να το ανακαλύψεις, να το φανταστείς αντί να υποταχτείς σ' αυτό."

Eduardo Galeano (1940-), συγγραφέας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μάιος 2010. Η Ελλάδα υποδέχεται επισήμως τους εκπροσώπους της Τρόικα, στην τυπική ολοκλήρωση μίας πορείας που είχε προδιαγραφεί από το 2009. Ιούνιος 2012. Οι επαναληπτικές βουλευτικές εκλογές θα σηματοδοτήσουν την οριστική επικράτηση του μνημονιακού συνασπισμού. Στο μεσοδιάστημα, τρία κόμματα, δύο μνημόνια, ένα μεσοπρόθεσμο και ένας διορισμένος από το ΔΝΤ, μη εκλεγμένος πρωθυπουργός, θα καταλύσουν και τους τύπους της δυτικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, για να επιβάλλουν μία *de facto* φτωχοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, πέρα από κάθε ηθική και πολιτική νομιμοποίηση.

Η Ελλάδα εισέρχεται στην πιο κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας της. Μαζικές απολύσεις, περικοπές μισθών και συντάξεων, στρατιές ανέργων και αστέγων, νεόπτωχοι εξωθημένοι στο κοινωνικό περιθώριο, όλα επιταγές της οικονομικής πολιτικής της Τρόικα, πυροδοτούν πρωτοφανή λαϊκή οργή και αγανάκτηση. Πράγματι, η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε αναβρασμό. Όμως το διακύβευμα είναι ακόμη πιο σοβαρό. Η εθνική ανεξαρτησία παραχωρείται, ο πλούτος της χώρας δεσμεύεται, οι κοινωφελείς υπηρεσίες εκποιούνται σε τιμή ευκαιρίας (για τους δανειστές), το σύνταγμα της αστικής δημοκρατίας καταλύεται. Οι επιλογές είναι πλέον σαφείς. Είτε η κοινωνία θα κινηθεί προς μία ριζοσπαστική κατεύθυνση είτε θα υποθηκευθεί- σε βάθος δεκαετιών- το μέλλον της στους νεοφιλελεύθερους οργανισμούς. Σε κάθε περίπτωση, μία αυθόρμητη κοινωνική έκρηξη είναι ορατή.

Ο έλεγχος της σκέψης αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί το όραμα κάθε εξουσίας. Στις δυτικές δημοκρατίες, όπου απουσιάζει ο άμεσος καταναγκασμός των δικτατορικών καθεστώτων, το ενδιαφέρον των εξουσιαστικών κύκλων στρέφεται πρωταρχικά στο τι σκέφτονται οι άνθρωποι και δευτερευόντως στο τι πράττουν. Σε περιόδους κρίσης, όπως η παρούσα ελληνική, η καθοδήγηση των σκέψεων, αντιλήψεων, στάσεων του πληθυσμού αναδεικνύεται σε παράγοντα καθοριστικής σημασίας για την διατήρηση του υπάρχοντος κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού συστήματος.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσουμε αν και κατά πόσο η επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα, η τελική νίκη του μνημονιακού συνασπισμού και η αποτροπή μίας γενικευμένης κοινωνικής έκρηξης οφείλονται σε χειραγώγηση των ελλήνων πολιτών. Σε πρώτο επίπεδο, οφείλουμε να ορίσουμε την έννοια της χειραγώγησης και να διασαφηνίσουμε ποια προσέγγιση θα δεχθούμε για την συνέχεια (πρώτο κεφάλαιο). Έπειτα, με βάση τον ορισμό που δώσαμε, θα εξετάσουμε την σχέση ΜΜΕ και χειραγώγησης. Έχουν τα ΜΜΕ την δύναμη να χειραγωγήσουν; Αν ναι, έχουν και την πρόθεση να το κάνουν και γιατί; Εδώ θα αναλύσουμε την πολιτική οικονομία των μέσων, την δομή και την οργάνωσή τους, τον τυχόν ιδεολογικό τους προσανατολισμό και την κατεύθυνση που αυτός λαμβάνει (δεύτερο κεφάλαιο). Ακολουθεί η εξέταση του πολιτικού λόγου. Ποια τα βασικά του γνωρίσματα; Υπάρχουν κοινοί τόποι ανάμεσα σε πολιτικό και μηντιακό λόγο; Μοιράζονται κοινούς στόχους; Αν ναι, η χειραγώγηση των πολιτών εντάσσεται σε αυτούς (τρίτο κεφάλαιο);

Το τέταρτο κεφάλαιο θα ανοίξει με την συνοπτική παράθεση ορισμένων βασικών στοιχείων για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Παγκόσμια Τράπεζα. Ακολούθως, θα σκιαγραφήσουμε την ιστορία του νεοφιλελευθερισμού, για να καταδείξουμε τις βασικές του πτυχές, τον τρόπο με τον οποίο κατάφερε να επικρατήσει και τα αποτελέσματα που επέφερε στις χώρες όπου εφαρμόστηκε με την βοήθεια του ΔΝΤ. Η Χιλή, η Αργεντινή και το Εκουαδόρ θα αποτελέσουν τα βασικά μας παραδείγματα. Στην συνέχεια, θα εκθέσουμε την κατ' εξοχήν ελληνική περίπτωση. Ως αφετηρία θα θέσουμε το 2001 και την συμπαιγνία κυβέρνησης Σημίτη- Goldman Sachs σε βάρος του ελληνικού λαού. Θα παραθέσουμε τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου 2009-2012, με παράλληλο σχολιασμό των τεχνικών μηντιακού και πολιτικού λόγου. Θα εντοπίσουμε τέλος τους τρεις άξονες γύρω από τους οποίους το πολιτικό και οικονομικό καταστημένο συντόνισε τις προσπάθειές του για απόσπαση συναίνεσης. Θα κλείσουμε με ένα σύντομο σχόλιο γύρω από την επιστήμη της εγκληματολογίας (πέμπτο κεφάλαιο). Τι προβάλλουν τα ΜΜΕ ως έγκλημα, ποιόν στοχοποιούν ως εγκληματία και ποια η αντίδραση της εγκληματολογικής επιστήμης απέναντι στα εν λόγω στερεότυπα; Πως εξηγείται αυτή η στάση και τι θα περιμέναμε από μία έντιμη επιστήμη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ

“Το φοβερό με το δίληπτο μίσους δεν ήταν ότι ήσουν υποχρεωμένος να συμμετέχεις, αλλά αντίθετα ότι δεν μπορούσες να αποφύγεις την συμμετοχή”.

George Orwell, “1984”.

Ο όρος «χειραγωγώ» (<χειρ+άγω) σημαίνει άγω, οδηγώ διά της χειρός, πιάνω κάποιον από το χέρι και τον οδηγώ, του υποδεικνύω τον δρόμο. Χειραγωγός είναι εκείνος που οδηγεί, που δείχνει τον δρόμο κρατώντας κάποιον από το χέρι, συνήθως έναν τυφλό. Πρόκειται για τον στενό ορισμό της χειραγωγώσης, βασισμένο αποκλειστικά στην ετυμολογική προέλευση της λέξης. Στα παραδοσιακά λεξικά απαντάται ως η μοναδική ερμηνεία του όρου¹.

Σταδιακά, δίπλα στην κυριολεκτική του «άγω δια της χειρός», θα προστεθεί μία μεταφορική έννοια που καθιερώνεται και υιοθετείται από όλα τα σύγχρονα λεξικά. Ως χειραγωγώση νοείται πλέον η καθοδήγηση κάποιου σε επιλογές, με τρόπο που δεσμεύει ή περιορίζει την ελευθερία και την αυτενέργεια του. Χειραγωγώ σημαίνει οδηγώ κάποιον στην κατεύθυνση που εγώ επιθυμώ και κατ’ επέκταση του επιβάλλω την εξουσία μου. Αναφέρεται σε δημαγωγούς και χρησιμοποιείται ως συνώνυμο των «ποδηγετώ», «κυριαρχώ», «επιβάλλομαι». Αντιστοίχως χειραγωγός είναι όποιος (καθ)οδηγεί τους άλλους προς έναν σκοπό, ο οδηγητής².

Ως πλησιέστερο, αλλά σημαντικά ευρύτερο όρο της χειραγωγώσης, δεχόμαστε το λατινικό «manipulation». Η manipulation ορίζεται πρώτα ως μεθόδευση και έπειτα ως παραποίηση ή πλαστογράφηση. Απαντάται και στην καθομιλουμένη ως ξεγέλασμα ή μαγείρεμα. Εμφανίζει δε μία σειρά ειδικών χρήσεων³. Η παραποίηση, παραχάραξη ή αλλοίωση μαθηματικών στοιχείων λογίζεται ως manipulation. Συχνά κάνουμε λόγο για manipulation τιμών (price fixing), όρος που αναφέρεται σε εκμετάλλευση, καιροσκοπία, αισχροκέρδεια.

¹βλ. ενδεικτικά Σταματάκος Ι., *Λεξικόν Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Αθήναιον, Τόμος Α, Αθήνα, 1949, σ. 1105.

²βλ. ενδεικτικά Μπαμπινιώτης Γ. και συνεργάτες, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, 1^η έκδοση, Αθήνα, 1998, σ. 1968.

³βλ. Αγγλο- Ελληνικό Λεξικό, www.wordreference.com.

Σχετίζεται με την παράνομη δημιουργία καρτέλ, την παραβίαση των κανόνων ελεύθερου ανταγωνισμού και των χρηματιστηριακών κανόνων. Συναντάται ακόμη και ως ιατρικός όρος, στην ορθοπεδική και την φυσικοθεραπεία, όταν χρησιμοποιώ επιδέξια τα χέρια μου για να θεραπεύσω ή να ανακουφίσω ένα κάταγμα, να επαναφέρω ένα σπασμένο οστό στην αρχική του θέση κλπ.

Παραβλέποντας τις απολύτως ειδικές χρήσεις του όρου, εντοπίζουμε τις εξής βασικές μορφές manipulation⁴: α) Πολιτική manipulation. Πρόκειται για τον συνειδητό και σκόπιμο επηρεασμό των πολιτών προς μία ορισμένη, επιθυμητή για τον εκάστοτε πολιτικό και το κόμμα του κατεύθυνση. Περιλαμβάνει το σύνολο των στρατηγικών κατάληψης και διατήρησης της εξουσίας. Εδώ ενδεικτικά εντάσσονται οι τεχνικές του προεκλογικού λόγου, η σταθεροποίηση και ενίσχυση του κυρίαρχου συστήματος αξιών αλλά και το πολιτικό ρουσφέτι, που ενισχύει την υποτακτική συνείδηση του πολίτη στους μηχανισμούς του κομματικού κράτους, β) Manipulation μέσω διαφήμισης. Αποτελεί την συνειδητή και σκόπιμη προσπάθεια επηρεασμού του καταναλωτικού κοινού προς την επιθυμητή για τον διαφημιστή κατεύθυνση. Υπό τον μανδύα της ενημέρωσης και υιοθετώντας διδάγματα διαφόρων κλάδων της Ψυχολογίας, δημιουργεί μία σειρά πλαστών αναγκών που πιέζουν να ικανοποιηθούν, γ) Θρησκευτική manipulation. Πρόκειται για ακραία έκφανση υποταγής σε παραθρησκευτικό ηγέτη που εμφανίζεται ως μεσσίας. Ψευδο-ιδεολογίες που υπόσχονται λύτρωση της ψυχής και σωτηρία από τα δεινά της εποχής καθιστούν τον οπαδό ενεργούμενο του ηγέτη. Κάθε αντίρρηση στην βούληση του τελευταίου αποδίδεται σε έργο του σατανά, ενώ συχνά εκχωρούνται εξουσίες επί της ζωής των οπαδών⁵. Ο φονταμενταλισμός, αμερικανικός και αραβικός, δεν απέχουν πολύ από την συγκεκριμένη περιγραφή.

Ως μέσο χειραγώγησης ενδέχεται να χρησιμοποιηθεί η προσωπική (face to face) επικοινωνία ή τα MME⁶.

Κοινός παρονομαστής των ανωτέρω και αφετηρία μας για την εννοιολόγηση της χειραγώγησης αποτελεί το στοιχείο του σκόπιμου και

⁴ Τσαρδάκης Δ., *Ο Άνθρωπος στα Δίχτυα της Manipulation*, Σκαρβαβίος, Αθήνα, 1983, σελ. 163-183.

⁵ Αν και ακραία, η περίπτωση Jim Jones είναι εδώ η πλέον χαρακτηριστική.

⁶ Στο ίδιο, σ. 150.

συνειδητού επηρεασμού της ανθρώπινης συμπεριφοράς προς μία (προ)καθορισμένη κατεύθυνση. Όποιος επηρεάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά στην κατεύθυνση που επιθυμεί χρησιμοποιεί μία σειρά επιδέξιων χειρισμών, που περιλαμβάνουν γνώσεις ψυχολογίας, πονηρία και δόλο. Η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί στην πολιτική χειραγώγηση μέσω των ΜΜΕ και ιδίως στις κοινωνιολογικές της πτυχές.

Ο Michel Foucault θεωρεί την χειραγώγηση ως όρο συνώνυμο της διακυβέρνησης⁷. Σε μία κοινωνία κατ' όνομα ελεύθερων ατόμων, απαλλαγμένων από τα δεσμά παραδοσιακών κοινοτήτων, η διακυβέρνηση έρχεται να διαμορφώσει το σύνολο της προσωπικότητας: επιθυμίες, ανάγκες, σκέψεις, αντιλήψεις, γνώσεις, εξωτερική συμπεριφορά. Η χειραγώγηση είναι που καθιστά την εξουσία άορατη και την αυτονομία- ελευθερία τυπική και διευθυνόμενη. Η φυσική βία, η άμεση, ανοιχτή απειλή είναι πλέον δευτερεύουσα εξουσιαστική πρακτική. Η κοινωνική συνοχή διασφαλίζεται μέσα από την πειθαρχική δύναμη, ασκούμενη με μόνιμη και συνεχή επιτήρηση. Το άτομο, στην αλληλόδρασή του με εξουσιαστικούς και γραφειοκρατικά οργανωμένους θεσμούς, μαθαίνει να αυτοελέγχεται, να πειθαρχεί, να αυτοπεριορίζεται. Εξουσιάζοντας τον εαυτό του, αυτορρυθμίζει την ζωή, την συμπεριφορά, τις κινήσεις και τις σκέψεις του. Τα εξωτερικά δεσμά καθίστανται περιττά μπροστά στα εσωτερικά, εκείνα της ψυχής που μετατρέπεται σε φυλακή του σώματος. Η διακυβέρνηση ασκείται συνεπώς όχι μόνο στο μακρο-επίπεδο αλλά σε μύριους μικρότοπους της κοινωνίας, όπου οι κάθε λογής εξουσιαστές διαμορφώνουν όχι απλώς την εξωτερική συμπεριφορά αλλά και το «είναι» των υπολοίπων.

Υιοθετώντας την άποψη του Foucault, θεωρούμε την χειραγώγηση έννοια αμιγώς κοινωνικοπολιτική. Δεν περιορίζεται στην εκάστοτε υπόδειξη, καθοδήγηση ή έστω επιβολή. Εντοπίζεται σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας, αποσκοπεί στην διαμόρφωση του χαρακτήρα και του τρόπου σκέψης μας. Εμφανίζεται συστηματική και οργανωμένη, με σαφή πολιτικό ρόλο την κατασκευή συναίνεσης (κατά τον Chomsky) και την διατήρηση της ηγεμονικής κυριαρχίας της άρχουσας τάξης (κατά τον

⁷ Σεραφετινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 136-142.

Gramsci). Σε μία κοινωνία άνιση, άδικη και ταξική, τα συμφέροντα του ισχυρού πρέπει να γίνουν αντιληπτά ως συμφέροντα καθολικά, προϊόν συγκατάθεσης, συναίνεσης, ενεργητικής νομιμοποίησης εκ μέρους του συνόλου των κοινωνιών⁸. Η εξασφάλιση συναίνεσης επιτυγχάνεται μέσω των επιδέξιων χειρισμών μίας μικρής ομάδας οικονομικά και πολιτικά ισχυρών (ελίτ), που δύνανται να διαμορφώνουν εκ των άνω την σκέψη και κατ' επέκταση την συμπεριφορά των μαζών. Ο ρόλος των ΜΜΕ είναι εδώ καθοριστικός και θα αναπτυχθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Θεωρούμε πλήρη και αποδεχόμαστε τον ακόλουθο κοινωνιολογικό ορισμό: «Χειραγώγηση είναι σύστημα χειρισμών ιδεολογικής και κοινωνικοψυχολογικής επίδρασης, που αποσκοπεί στην αλλαγή της σκέψης και συμπεριφοράς των ανθρώπων εις βάρος των συμφερόντων τους... Η προσωπικότητα μετατρέπεται σε ενεργούμενο... Στην ανταγωνιστική καπιταλιστική κοινωνία χρησιμοποιούνται επιτεύγματα της κοινωνικής ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας στην μαζική προπαγάνδα, με στόχο την επιβολή και υποβολή των αστικών αξιών και ιδεωδών της ψυχολογίας του καταναλωτισμού και αντίστοιχων στερεοτύπων συμπεριφοράς. Στόχος είναι ο χειραγωγούμενος να έχει την ψευδαίσθηση ότι συναποφασίζει και επιλέγει»⁹.

Στο ίδιο μήκος κύματος και ένας ακόμη ορισμός: Χειραγώγηση είναι η αναπαραγωγή ενός μονοδιάστατου τρόπου σκέψης και συλλογικής συμπεριφοράς, στα πλαίσια του οποίου ιδέες, στόχοι και δραστηριότητες που υπερβαίνουν το κατεστημένο σύστημα λόγου και δράσης απωθούνται και εκφυλίζονται¹⁰. Η εν λόγω προσέγγιση επικεντρώνεται στα ΜΜΕ και θυμίζει την κεντρική θέση του Chomsky για τον καθορισμό των ορίων της δημόσιας συζήτησης, κατά τρόπο ώστε πραγματικά ριζοσπαστικές απόψεις να αποκλείονται από κάθε διάλογο, εφόσον στα άκρα έχουν τοποθετηθεί συμβατικές αντιλήψεις που δεν απειλούν την καθεστηκυία τάξη.

Συνοψίζοντας, για τις ανάγκες του παρόντος δεχόμαστε ως εννοιολογικά στοιχεία της χειραγώγησης τα εξής: α) Σκόπιμος και συνειδητός επηρεασμός της σκέψης προς ορισμένη κατεύθυνση, β) Ο επηρεασμός πραγματοποιείται

⁸ Στο ίδιο, σελ. 130-132.

⁹ Βλ. Φιλοσοφικό- Κοινωνιολογικό Λεξικό, Καπόπουλος, Τόμος 1, Αθήνα, σελ. 1994-1995.

¹⁰ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, 2^η έκδοση, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σ. 119.

εκ των άνω, από τον πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά ισχυρό, τις ομάδες που συγκροτούν οι ελίτ γ)Ο επηρεασμός αφορά κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής, από την πολιτική και την οικονομία μέχρι την καθημερινή ψυχαγωγία και δ)αποσκοπεί στον πολιτικό στόχο της απόσπασης συναίνεσης και της διατήρησης της υπάρχουσας κοινωνικής δομής.

Αναντίρρητη παραδοχή των ανωτέρω πως ο χειραγωγός έχει τεράστια ισχύ: να τροποποιήσει, να διαγράψει και να εγγράψει ιδέες, συναισθήματα, σκέψεις σε κάποιον που έστω προσωρινά στερείται ελεύθερης βούλησης. Εξάλλου, σύμφωνα με την θεωρία των ελίτ, οι μάζες σπάνια διαθέτουν ελεύθερη βούληση. Αδυνατούν να ελέγξουν τους εξουσιάζοντες, στερούνται τις γνώσεις, την πληροφόρηση, την κριτική ικανότητα, την πνευματική ανεξαρτησία, τον χρόνο και τους πόρους που απαιτεί η συστηματική και αποτελεσματική ενασχόληση με την πολιτική¹¹.

Αν συνεπώς «χειραγωγώ» σημαίνει πως έχω την δύναμη να υπαγορεύω σκέψεις και να διαμορφώνω συνειδήσεις, οφείλουμε πρώτα από όλα να ρωτήσουμε: Έχουν τα ΜΜΕ τέτοια δύναμη;

¹¹ Σεραφετινίδου Μ., Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, ο.π., σελ. 126-127.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΜΜΕ

"Η προπαγάνδα είναι για την δημοκρατία ό,τι η βία για τον ολοκληρωτισμό."

Noam Chomsky (1928-), ακαδημαϊκός, φιλόσοφος και ακτιβιστής.

Αφετηρία της σκέψης μας αποτελεί η φύση της μαζικής επικοινωνίας. Αρχικά το ραδιόφωνο και έπειτα η τηλεόραση έρχονται να ανατρέψουν το παραδοσιακό σχήμα της αλληλόδρασης πομπού και δέκτη. Ως μαζική επικοινωνία νοείται η διαδικασία με την οποία πρόσωπα ή ειδικές κοινωνικές ομάδες χρησιμοποιούν τεχνικά μέσα για να μεταδώσουν συμβολικά περιεχόμενα και αξίες σε ένα κοινό ανώνυμο, ετερογενές, διασκορπισμένο. Η πληροφόρηση που παρέχουν τα ΜΜΕ είναι εξ' ορισμού μονόπλευρη¹². Ο πομπός, από θέση ισχύος, παραμένει σε κάθε περίπτωση αλώβητος, ενώ ο δέκτης είναι κατ' αρχήν εκτεθειμένος σε κάθε επιρροή. Το εν λόγω σχήμα της μονοδιάστατης επικοινωνιακής κατεύθυνσης γεννά δύο καίρια ερωτήματα: α) Ποια η έκταση της ισχύος τους; Είναι όντως τα ΜΜΕ παντοδύναμα; β) Αν ο πομπός διαμορφώνει ανέλεγκτα το περιεχόμενο της πληροφόρησης, ποια η αξιοπιστία, η αντικειμενικότητα και ενδεχομένως ο ιδεολογικός του προσανατολισμός; Η απάντηση στα παραπάνω θα καθορίσει εν πολλοίς την τελική μας θέση ως προς την δυνατότητα των ΜΜΕ να χειραγωγούν τον πληθυσμό.

A. Η Δύναμη των Μέσων.

i) Πρώτη Φάση.

Οι πρώτες σχετικές μελέτες εμφανίζονται την δεκαετία του '30 στις ΗΠΑ. Βασισμένες στα εμπειρικά δεδομένα της τεράστιας δημοτικότητας των ΜΜΕ και όχι σε ερευνητικά στοιχεία, κάνουν λόγο όχι απλώς για επηρεασμό αλλά για πλήρη έλεγχο της κοινής γνώμης. Με πρωτοπόρο τον Paul Lazarsfeld, καθιερώνονται οι έρευνες κοινού, οι οποίες υιοθετούν την έννοια του μαζικού

¹² Τσαρδάκης Δ., Μαζική Επικοινωνία και Πραγματικότητα, οπ., σελ. 58-61.

κοινού¹³. Αποδεικνύουν πως ο κόσμος των ΜΜΕ αγκαλιάζει και τους πλέον μορφωμένους. Αν δε αναλογιστούμε πως, σύμφωνα με τις εν λόγω έρευνες, οι τελευταίοι παρακολουθούν ανελλιπώς προγράμματα που κατά τα άλλα κατακρίνουν για τον χαμηλό πνευματικό τους επίπεδο, γίνεται κατανοητή η δύναμη που περικλείουν τα μέσα. Βασισμένος σε τέτοιες διαπιστώσεις, ο Lazarsfeld θα χαρακτηρίσει τυπική την παιδεία και μηχανισμούς νάρκωσης τα ΜΜΕ¹⁴.

Θα ακολουθήσει η περίφημη λασγουελιανή φόρμουλα «ποιός λέει τι, σε ποιόν, από ποιο κανάλι και με ποιο αποτέλεσμα» ("who says what in which channel to whom with what effect")¹⁵. Πρωτοπόρος πολιτικός επιστήμονας και αναλυτής των προπαγανδιστικών τεχνικών, ο Lasswell υποστήριξε πως άρχουσες ελίτ ελέγχουν την ροή πληροφοριών προς τον πληθυσμό. Υιοθετεί ένα μπιχεβιοριστικό μοντέλο, κατά το οποίο το άτομο αντιδρά αυτόματα και παθητικά στα εξωτερικά ερεθίσματα. Η διδασκαλία του σημαδεύει την τελευταία περίοδο της πρώτης φάσης έκρηξης των επικοινωνιών, της περιόδου των παντοδύναμων ΜΜΕ που ασκούν άμεση, χωρίς αντιστάσεις, επιρροή σε μία μάζα ασύνδετων μεταξύ τους ατόμων¹⁶. Με κυρίαρχη την κοινωνικό-ψυχολογική προσέγγιση, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε ένα άτομο παθητικό, απομονωμένο, ξεκομμένο από το κοινωνικό του περιβάλλον. Η πρώτη φάση των ερευνών στηρίζεται σε γενναία χρηματοδότηση, κρατικής αλλά και εταιρικής προέλευσης¹⁷. Απώτερος στόχος η υλοποίηση του ονείρου κάθε εξουσίας: ο έλεγχος της σκέψης και η καθοδήγηση της κοινής γνώμης.

ii) Δεύτερη Φάση.

Η δεύτερη φάση μελετών εμφανίζεται την δεκαετία του '60. Εδώ η παντοδυναμία των ΜΜΕ αναιρείται και ο δέκτης αποπαθητικοποιείται. Από ενεργό ενός πανίσχυρου μηχανισμού μετατρέπεται στο ενεργητικό άτομο που βλέπει, ακούει, διαβάζει μόνο ό,τι βρίσκεται σε αρμονία με τις

¹³ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας: Ο Ρόλος των Μέσων στην Αναπαραγωγή του Σύγχρονου Καπιταλισμού*, Gutenberg, Αθήνα, 2005, σελ. 333-334.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 428.

¹⁵ Τσαρδάκης Δ., *Μαζική Επικοινωνία και Πραγματικότητα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1990, σ. 57.

¹⁶ Λιβιεράτος Κ., Φραγκούλης Τ. (σύνθεση και επιμέλεια), *Το Μήνυμα του Μέσου: Η Έκρηξη της Μαζικής Επικοινωνίας*, 4^η έκδοση, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1991, σ. 15.

¹⁷ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, οπ, σελ. 336, 348.

απόψεις και τις πεποιθήσεις του. Ο κοινωνικο-ψυχολογικός ντετερμινισμός δίνει την θέση του στην προσέγγιση των χρήσεων και ικανοποιήσεων¹⁸. Η βασική υπόθεση εργασίας μεταβάλλεται θεαματικά. Δεν ρωτάμε πλέον τι κάνουν τα ΜΜΕ στον κόσμο, αλλά τι κάνει ο κόσμος με τα ΜΜΕ. Και το ισχυρότερο μήνυμα μιας μαζικοποιημένης επικοινωνίας αποδεικνύεται ανίσχυρο, αν δεν προσφέρει κάποια χρήση στις συνθήκες- οικονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές- υπό τις οποίες ζει ένα άτομο. Σε αντίθεση με την πρώτη φάση, υποστηρίζεται ότι τα ΜΜΕ δεν μπορούν να εγγράψουν νέες αντιλήψεις παρά μόνο να ενισχύσουν τις υπάρχουσες. Πώς όμως εξηγείται αυτή η εντυπωσιακή μεταστροφή;

Αρχικά, οι παραδοσιακοί χρηματοδότες (κράτος και επιχειρήσεις) συνειδητοποιούν πως η εικόνα ενός αυτοπροσδιοριζόμενου, ενεργού παράγοντα εξυπηρετούσε αποτελεσματικότερα τα συμφέροντα της εκάστοτε πολιτικής ή διαφημιστικής καμπάνιας σε σχέση με εκείνη του ετεροκαθοριζόμενου, άβουλου υποκειμένου. Αν πράγματι ο κόσμος χρησιμοποιεί τα ΜΜΕ κατά το δοκούν- και όχι το αντίστροφο- ποια η ανάγκη διαμόρφωσης προστατευτικού πλαισίου απέναντι στην πολιτική προπαγάνδα ή την απατηλή διαφήμιση;

Έπειτα, μία σειρά ερευνών με διφορούμενα αποτελέσματα έρχεται να αμφισβητήσει την υποτιθέμενη παντοδυναμία των μέσων. Εστιάζει στην πραγματική βία και στον βαθμό που αυτή προκαλείται αιτιωδώς από την τηλεοπτική¹⁹. Η μελέτη των Σραμ, Λάιλ, Πάρκερ για την βία στα παιδιά δεν κατέληξε σε ασφαλή συμπεράσματα. Ο Albert Bandura, με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης, υποθέτοντας πως τα παιδιά που παρακολουθούν βίαιη συμπεριφορά τελικά την υιοθετούν, κατέδειξε μία χαλαρή μόνο σύνδεση μεταξύ των δύο μεταβλητών²⁰. Γενικότερα, οι θεωρίες της αλλαγής (όσο πιο πολύ βλέπουμε τόσο μεγαλύτερη η επίδραση) φανερώνουν μία μικρή, ασταθή

¹⁸ Στο ίδιο, σελ. 341-357.

¹⁹ Συγκεκριμένα προϊόντα της pop κουλτούρας, όπως η κινηματογραφική ταινία "Child's Play 3", το βιντεοπαιχνίδι Grand Theft Auto (GTA) έχουν κατά καιρούς κατηγορηθεί για πρόκληση βίαιης συμπεριφοράς.

²⁰ Curran James, Gurevitch Michael (editors), *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Κοινωνία* (μτφ. Κίκιζας Δημήτρης), 6^η έκδοση, Πατάκης, Αθήνα, 2009, σελ. 431-432.

και μάλλον αόριστη συσχέτιση των δύο μεταβλητών²¹. Η Livingstone απορρίπτει παρόμοιες προσεγγίσεις ως απλοϊκές με το επιχείρημα «Ρωτάμε τι επιρροή έχουν οι γονείς στο παιδί; Γιατί το κάνουμε για τα ΜΜΕ;»²². Ο Kunczik συμπληρώνει πως οι παράγοντες που οδηγούν στην βία πρέπει να αναζητηθούν έξω από την κατανάλωση των μαζικών μέσων, στις κοινωνικές δομές²³. Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματα των ερευνών κρίθηκαν εξόχως αντιφατικά. Ο πλουραλιστικός χαρακτήρας των μεθοδολογικών προσεγγίσεων και η πολυπλοκότητα του φαινομένου διαμεσολάβησης, πρόσληψης και επεξεργασίας συμβολικών περιεχομένων αποδείχθηκαν καθοριστικοί προς αυτήν την κατεύθυνση. Χαρακτηριστική η διατύπωση του Schramm στο ζήτημα των εγκληματογενετικών ΜΜΕ: «Για κάποια παιδιά, υπό κάποιες συνθήκες, κάποιο είδος προγραμμάτων μπορεί να είναι βλαβερό»²⁴.

Επιπλέον, εισάγεται στην βιβλιογραφία των ΜΜΕ η έννοια του καθοδηγητή γνώμης²⁵. Έρχεται να αμβλύνει την άμεση, ανεμπόδιστη επιρροή των μέσων και να παρεμβληθεί ως ενδιάμεση μεταβλητή ανάμεσα σε πομπό και δέκτη. Με σημείο αναφοράς την ομάδα ερευνών με τίτλο "The People's Choice"²⁶, ο καθοδηγητής γνώμης σκιαγραφήθηκε ως πρόσωπο ικανό, με γνωριμίες και στρατηγική κοινωνική τοποθέτηση, συχνές μετακινήσεις και ταξίδια. Ο συνδυασμός γνώσεων, οξυδέρκειας και κοινωνικότητας προκαλεί στον περίγυρο του μιμητικές τάσεις. Πρόσωπο- καθοδηγητής σε έναν τομέα σπάνια διαθέτει ισχυρή επιρροή σε κάποιον άλλον, απομακρυσμένο τομέα. Ωστόσο, στον τομέα επιρροής του εμφανίζεται άμεσα εκτεθειμένος στα ΜΜΕ και έντονα επηρεασμένος από αυτά. Παρατηρήθηκε πως ακολούθως επηρεάζει άτομα παρόμοιας ηλικίας, απασχόλησης, πολιτικής τοποθέτησης, άτομα που υστερούν σε γνώσεις και ενδιαφέρον ως προς τον τομέα όπου δέχονται επιρροή. Το "The People's Choice", αν και αναγνώρισε την ισχύ των ΜΜΕ,

²¹ Στο ίδιο, σ. 429.

²² Newburn T., *Criminology*, Willan Publishing, p. 92.

²³ Τσαρδάκης Δ., Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ, οπ., σ. 103.

²⁴ Maguire M., Morgan R., Reiner R.(editors), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press, Oxford, 2007, p. 318.

²⁵ Λιβιεράτος Τ., Φραγκούλης Κ. (σύνθεση και επιμέλεια), *Το Μήνυμα του Μέσου*, οπ., σελ. 84-105.

²⁶ Το "The People's Choice" αποτελείται από τις επιμέρους μελέτες "Rovere", "Decatur" και τέλος την μελέτη στον χώρο των επαγγελματιών και ειδικότερα των γιατρών. Οι ερευνητές συμπέραναν ότι η προσωπική επιρροή είναι ισχυρότερη εκείνης των ΜΜΕ, ακόμη και σε επαγγελματικά ζητήματα. Για τις μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις και την εξέλιξη των ερευνών βλ. αναλυτικότερα τις σελ. 84-98 από το «Μήνυμα του Μέσου».

προέκρινε ως σημαντικότερο τον αντίκτυπο των προσωπικών σχέσεων, που εμφανίστηκε καθοριστικός ακόμη και στην λήψη επαγγελματικών αποφάσεων.

Είναι λοιπόν το φάσμα της αυτενέργειας τόσο διευρυμένο όσο το παρουσιάζουν οι θεωρητικοί της δεύτερης φάσης ή παραβλέπεται κάποιος παράγοντας που ενισχύει την εξουσιαστική δύναμη των μέσων; Διότι ο δέκτης μπορεί πράγματι να αναπλάθει και να ερμηνεύει νοήματα. Όμως το πράττει με ελεύθερη βούληση;

Επισημαίνουμε πως τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη φάση μελετών έμειναν εγκλωβισμένες σε ένα κλειστό σύστημα, στο μικρο-επίπεδο της σχέσης πομπού- δέκτη²⁷. Τα ίδια τα αποτελέσματα των ερευνών ήλθαν να δείξουν τον ρόλο του κοινωνικού περιγύρου και να θέσουν υπό αμφισβήτηση την θεωρητική τους αφετηρία. Όμως καμία σχέση επιρροής δεν μπορεί να μελετηθεί αυτόνομα, αποκομμένη από το κοινωνικό πλαίσιο που την γεννά και την καθορίζει. Η ανάλυση θα πραγματοποιηθεί στο μακρο-επίπεδο, προκειμένου να εντοπίσουμε σε προγενέστερο στάδιο τα άλλως αφανή νοήματα και κώδικες που ενσωματώνονται στα προϊόντα των ΜΜΕ κατά την διαδικασία παραγωγής τους.

Σε μία κοινωνία με ανισότητες όπως αυτές του σύγχρονου καπιταλισμού, όπου η έννοια του ατόμου εμφανίζεται υπέρμετρα γενικευμένη, αδυνατώντας να λειτουργήσει ως αναλυτική μονάδα, το κοινό πρέπει να προσεγγισθεί ως σύνολο τάξεων ή κοινωνικών ομάδων. Κάθε ομάδα διαθέτει τον δικό της υποπολιτισμό, το δικό της σύστημα γνώσεων, πεποιθήσεων, αξιών. Με βάση αυτό το σύστημα θα ερμηνεύσει, θα αποκωδικοποιήσει το εκάστοτε μήνυμα του μέσου. Ο Umberto Eco εισάγει την έννοια της παρεκκλίνουσας αποκωδικοποίησης, σύμφωνα με την οποία ένα μήνυμα κωδικοποιείται με ένα σύστημα και αποκωδικοποιείται με κάποιο άλλο, διαφορετικό. Όσο εμφανίζεται παρεκκλίνουσα κωδικοποίηση, εξασφαλίζεται αντίσταση στην πειθώ των ΜΜΕ²⁸. Μένει να εξετάσουμε κατά πόσο, στα πλαίσια ενός ολοκληρωτικού καπιταλισμού, υπάρχουν περιθώρια για επιμέρους

²⁷ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, σπ., σ. 358.

²⁸ Στο ίδιο, σελ. 360-363.

υποκουλτούρες να παράσχουν πολιτισμικούς κώδικες που υπερβαίνουν το κατεστημένο σύστημα λόγου και δράσης.

iii) Τρίτη Φάση: Μαζική Κουλτούρα.

Θέτουμε ως αφετηρία την εμπειρική διαπίστωση πως σχεδόν ό,τι γνωρίζουμε για την κοινωνία και ευρύτερα για τον κόσμο στον οποίο ζούμε, το γνωρίζουμε από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Στον αιώνα της πληροφορίας, εξ' ορισμού βιώνουμε λιγότερες εμπειρίες με τις αισθήσεις μας. Μαθαίνουμε κατ' εξοχήν ως εξ' ακοής μάρτυρες. Την αναπόφευκτη αβεβαιότητα έρχεται να καλύψει ο θεσμός, η αυθεντία, ο μάρτυρας, ο ειδικός. Τα ΜΜΕ παίζουν όλους τους παραπάνω ρόλους και ως εκ τούτου τα εμπιστευόμαστε²⁹.

Με την σειρά τους, τα ΜΜΕ στοχεύουν στο ποσοτικά μεγαλύτερο κοινό. Μαζική επικοινωνία χωρίς αόριστο αριθμό αποδεκτών δεν νοείται. Για να αγκαλιάσουν συνεπώς ευρύτερες μάζες, απευθύνονται στο κοινό ως ομοιόμορφο, ομοιογενές σύνολο μη διαφοροποιημένων «μέσων ανθρώπων». Η έννοια του μέσου ανθρώπου αντίκειται ευθέως στην ιδιότητα του μέλους μίας τάξης ή μίας κοινωνικής ομάδας, αποκλείει την διαφορετική κοσμοαντίληψη, την υποκουλτούρα. Και όσο οι υποκουλτούρες εξωθούνται στο περιθώριο, ολοένα μειώνονται οι πιθανότητες για μια παρεκκλίνουσα αποκωδικοποίηση. Με άλλα λόγια, η σύλληψη του κοινού ως ομοιόμορφης μάζας εξυπηρετεί διττό σκοπό: αφενός επεκτείνει την απήχηση του μέσου, αφετέρου εξουδετερώνει τις πηγές πιθανής αντίστασης.

Ο «μαζάνθρωπος» τροφοδοτείται με μαζική κουλτούρα. Ως κουλτούρα ορίζουμε το σύστημα νοημάτων μέσω του οποίου η κοινωνική τάξη πραγμάτων γνωστοποιείται, βιώνεται και αναπαράγεται. Είναι αδύνατον να συλλάβουμε και να κατανοήσουμε την κουλτούρα μακριά από την κοινωνική πραγματικότητα. Ο άνθρωπος γεννιέται, εξελίσσεται και διαμορφώνεται στο εσωτερικό των θεσμών μίας κοινωνίας που θεωρεί δεδομένη. Είναι η κουλτούρα που καθορίζει το άτομο και όχι το αντίστροφο. Είναι η κουλτούρα

²⁹ Luhmann Niklas, *Η Πραγματικότητα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας* (μτφ- εισαγωγή Πέρασ Ζέρη, επιμέλεια Καββαδάς Διονύσης), 1^η έκδοση, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003, σελ. 15-16.

που προηγείται των επιλογών μας και όχι το αντίστροφο. Με τα λόγια του Καστοριάδη: «Τα άτομα γίνονται αυτό που είναι απορροφώντας και εσωτερικεύοντας θεσμούς. Είναι η ενσάρκωση των θεσμών»³⁰.

Σε τι συνίσταται όμως η μαζική κουλτούρα; Ως μαζική κουλτούρα δεχόμαστε το σύνολο των θεμελιωδών παραδοχών, νοημάτων, αξιών, πεποιθήσεων που θεωρούνται αυτονόητες και αυταπόδεικτες, αν όχι έμφυτες στην ανθρώπινη φύση. Ας εξετάσουμε μερικές από αυτές.

Αρχικά, τα ΜΜΕ συστηματικά προωθούν έναν τεχνολογικό ντετερμινισμό, ταυτίζοντας την πρόοδο του ανθρώπου με την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Στην βάση ενός τεχνοκρατικού φονταμενταλισμού, κάθε επιφύλαξη ως προς την χρήση της τεχνολογίας ισοπεδώνεται μπροστά στην εκάστοτε επιφανειακή χρησιμότητά της. Παραβλέπεται ωστόσο πως η τεχνολογία σφραγίζει τον τρόπο σκέψης, οργάνωσης και διαχείρισης της καθημερινής μας ζωής. Συχνά προσφέρει ένα δίκτυο εξυπηρετήσεων για να εγκαθιδρύσει μία σειρά κοινωνικών ελέγχων και εξαναγκασμών. Δεν είναι και δεν θα μπορούσε να είναι ουδέτερη³¹. Διαθέτει θετικό ή αρνητικό πρόσημο, καθοριζόμενο στην εκάστοτε συγκυρία ανάλογα με το ποιος, πότε και για ποιόν σκοπό την χρησιμοποιεί. Ο Jerry Mander σημειώνει πως «αν δεν θέσουμε την τεχνολογία υπό έλεγχο, ολόκληρη η συζήτηση για την δημοκρατία είναι μία φάρσα»³². Παρόμοια θέση έχει εκφράσει και ο Foucault³³.

Επιπλέον, τα ΜΜΕ διατηρούν στο απυρόβλητο την βάση του καπιταλιστικού συστήματος. Ο ανταγωνισμός παρουσιάζεται ως έμφυτη ανθρώπινη τάση και η ατομική ιδιοκτησία ως προαιώνια, φυσική κατάσταση. Ο ιδιωτικός έλεγχος στις πλουτοπαραγωγικές πηγές και η παντοδυναμία των πολυεθνικών θεωρούνται αυτονόητες. Ενδεχομένως υπάρχουν περιορισμένα περιθώρια να εκφραστείς υπέρ των ομοφυλόφιλων ή να καταδικάσεις τον

³⁰ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, οπ., σελ. 32-33.

³¹ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, οπ., σελ. 41-44.

³² Στο ίδιο, σ. 52.

³³ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση: Ο Noam Chomsky και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας* (μτφ. Βούλγαρης Ν.), Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 31. Ο Foucault εκφράζει την εν λόγω άποψη σε τηλεοπτική συζήτηση με τον Chomsky. Στο απόσπασμα που παρατίθεται στο βιβλίο οι κορυφαίοι διανοητές θίγουν ζητήματα όπως η δημοκρατία, η δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ανθρώπινη φύση. Ιδίως η διαφωνία τους ως προς τον ταξικό ή μη χαρακτήρα της έννοιας της δικαιοσύνης αποτελεί αφορμή για εκτενή συζήτηση. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. τις σελ. 31-33.

θρησκευτικό φανατισμό, να υπερασπιστείς το φεμινιστικό κίνημα ή να αγωνιστείς για την προστασία του περιβάλλοντος. Όμως για τα εργασιακά ζητήματα, τις επιχειρήσεις και το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς η ευθυγράμμιση με το δόγμα του καθαρού καπιταλισμού δεν τίθεται υπό διαπραγμάτευση. Η έρευνα των Lichter και Rothman στους μετέχοντες στα ΜΜΕ ήλθε να επιβεβαιώσει τις παραπάνω υποθέσεις³⁴.

Όμως, ακόμη και αν η συναίνεση δεν εξασφαλισθεί σε οικονομικά ή πολιτικά ζητήματα, θα επιτευχθεί στο πολιτισμικό επίπεδο. Πρόκειται για αδιόρατη και καθολική κυριαρχία, αποτελεσματικότερη κάθε μηχανισμού ανοιχτής επιβολής. Ο Eric Hobsbawm υποστηρίζει πως «η κοινή κουλτούρα κάθε αστικοποιημένης κοινωνίας βασίζεται στην βιομηχανία μαζικής παραγωγής»³⁵. Πρώτα ο επαγγελματικός αθλητισμός, προεξάρχοντας του ποδοσφαίρου, χώρος ολοκληρωτικά υποταγμένος στους κανόνες της αγοράς. Καλλιέργεια παθητικότητας, προβολή κατασκευασμένων ειδώλων, λατρεία του ρεκόρ ως αυτοσκοπού. Ομάδες- εταιρίες, με επικεφαλής μεγαλοπαράγοντες της οικονομικής ελίτ να πουλάνε ιδεολογία και να αγοράζουν λαϊκό έρεισμα, την ώρα που γιγαντώνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα και ξεπλένουν βρώμικο χρήμα. Και η ομαδική- οπαδική ταυτότητα σημείο αναφοράς, αν όχι εξατομίκευσης, η δε επιτυχία της ομάδας ευχή υπεράνω ηλικίας, τάξης, ακόμη και φύλου.

Στο ίδιο επίπεδο και η pop κουλτούρα σε στενή έννοια: μουσική βιομηχανία, τηλεοπτικές σειρές, εμπορικός κινηματογράφος. Ως εργοστάσια παραγωγής ονείρων προωθούν μία διαστρεβλωμένη εκδοχή του «αμερικανικού ονείρου» μετατρέποντας το «όλοι οι άνθρωποι έχουν ίσες ευκαιρίες» στο «όλοι πρέπει να έχουν τα ίδια όνειρα». Αν κάθε γνήσιο καλλιτεχνικό έργο διαμορφώνει μία αντίληψη για την κοινωνική πραγματικότητα, αν κάθε καλλιτέχνης προσδίδει ισχύ και υπόσταση σε ένα προσωπικό όραμα ανάπτυξης του κόσμου, τότε η επικράτηση μίας μαζικής κουλτούρας προϋποθέτει αυτονόμηση της τέχνης από τον κοινωνικό

³⁴ Barak Gregg, "Newsmaking Criminology: Reflections on the Media, Intellectuals and Crime", *Justice Quarterly*, Vol. 5, No. 4, 1998, pp. 565-587 στο *Radical Criminology* του Michael Lynch, Galliard Ltd., 1997, σελ 197-198.

³⁵ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, οπ., σ. 172.

περίγυρο³⁶. Τα τραγούδια, οι ταινίες, οι σειρές πρέπει συνεπώς να προβάλλουν τυποποιημένα θέματα, περιστρεφόμενα γύρω από τον ατομικισμό που επιβάλλει ο σύγχρονος καπιταλισμός: εύκολος πλουτισμός, κοινωνική ανέλιξη, λαμπρή επαγγελματική σταδιοδρομία, παραμυθένιος έρωτας. Ο φτωχός κομπιναδόρος που εκμεταλλεύεται τις χρυσές ευκαιρίες του ευεργετικού καπιταλισμού, για να γίνει από πλούσιος επιχειρηματίας μέχρι πρόεδρος των ΗΠΑ. Ο φαινομενικά αδιέξοδος έρωτας ανάμεσα στον άσημο επαρχιώτη και την πάμπλουτη αριστοκράτισσα, που θα καταλήξει σε θρίαμβο της αγάπης απέναντι στις αντιστάσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος- και φυσικά σε ένα λαμπρό γάμο. Δύο κλασικά μοτίβα μαζικοποιημένης κουλτούρας, που όχι μόνο κατασκευάζουν την απατηλή εικόνα μίας κοινωνίας ισότητας, αλλά ενθαρρύνουν μία δήθεν εφικτή, αγαστή συνεργασία των τάξεων.

Από την πλευρά τους, οι απογοητευμένες και εξουθενωμένες μάζες επιδιώκουν μία προσωρινή έστω φυγή από την πραγματικότητα. Κυνηγούν το εφήμερο της μόδας, την ανάγκη να λατρέψουν κάτι σήμερα, για να το ξεγράψουν αύριο και να μυθοποιήσουν κάτι διαφορετικό μεθαύριο. Διψούν για το σκανδαλοθηρικό δημοσίευμα, παρακολουθούν στενά την προσωπική ζωή των "celebrities", για να καλύψουν το ψυχοφθόρο αίσθημα ματαιότητας, το κενό ανάμεσα σε αυτό που είναι και σε αυτό που θα ήθελαν να είναι. Μετέχοντας στην ζωή του διάσημου, βιώνουμε το ανεκπλήρωτο όνειρο του πλουτισμού, της δόξας, της κοινωνικής αναγνώρισης και των φωτογραφικών φλας, όνειρο που από τα παιδικά μας χρόνια καλλιέργησε η καπιταλιστική κοινωνία, για να το καταπατήσει η ίδια στην ωριμότητά μας³⁷.

Είναι αληθινά εντυπωσιακή η αντίθεση ανάμεσα στις γνώσεις, την κριτική ανάλυση, την οξυδέρκεια και την αυτοπεποίθηση που διαθέτουμε κουβεντιάζοντας για τα επαγγελματικά σπορ ή τις προσωπικές περιπέτειες των τραγουδιστών, σε σχέση με την άγνοια, την απελπισία, την ατολμία και την αδιαφορία που μας καταλαμβάνει όταν η συζήτηση έρχεται σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα³⁸. Οι ιθύνοντες των ΜΜΕ θα υποστηρίξουν πως

³⁶ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, σπ., σελ. 375, 402-403.

³⁷ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, σελ. 423-425.

³⁸ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, σπ., σ. 91.

αυτά τα θέματα προβάλλονται, διότι αυτά επιθυμεί να δει ο «κόσμος». Όμως δεν είναι αυτό που επιθυμώ εκείνο που θα καθορίσει το μήνυμα του μέσου, αλλά αντίθετα εκείνο που θα προβάλλει το μέσο είναι που θα καθορίσει τι επιθυμώ.

Με βαθιά κατήχηση, οι μάζες έχουν ενστερνιστεί την άποψη πως η διαχείριση των οικονομικών και η οργάνωση των κοινωνικών απαιτεί ειδικές γνώσεις, υψηλή τεχνογνωσία, ξεχωριστές ικανότητες. Είναι αποστολή για τους προικισμένους τεχνοκράτες, τους καταρτισμένους νομικούς, τους χαρισματικούς ηγέτες³⁹. Αναπόφευκτα ο πληθυσμός παθητικοποιείται, αποστασιοποιείται και τελικά απωθείται από τον χώρο της πολιτικής, με αισθήματα ενοχής και μειονεκτικότητας. Στρέφεται προς το απλό, το εύπεπτο και κατανοητό, που συνάμα είναι ελκυστικό και ανακουφιστικό.

Η επιβολή της μαζικής κουλτούρας εμφανίζεται αλληλένδετη με τον πόλεμο κατά κάθε υπό-κουλτούρας. Γίνεται συστηματική προσπάθεια μέσω πολιτικών και μηντιακών δικτύων να τεθεί εκτός νόμου κάθε ριζοσπαστική εναλλακτική πρόταση σε τέχνη και μουσική. Η όποια αξία του διαφορετικού ισοπεδώνεται μέσω της εγκληματοποίησης της υποκουλτούρας που το παράγει.

Μεθοδεύοντας καταστάσεις «ηθικού πανικού», οι καμπάνιες εγκληματοποίησης στοχοποιούν ομοφυλόφιλους, εθνικές μειονότητες, “νεαρούς” και άλλους “outsiders”. Το διαφορετικό στυλ αρκεί για την περιθωριοποίηση και η περιθωριοποίηση συνεπάγεται την εγκληματική ετικέτα. Για τον Jeff Ferrell τα όρια ανάμεσα σε κουλτούρα και εγκληματοποίηση είναι λεπτά⁴⁰. Κάθε φορά που οι φορείς του ηθικού και νομικού ελέγχου αισθανθούν απειλή από μία καινοτόμο κουλτούρα, επιφυλάσσουν για τα μέλη της την εγκληματική ταυτότητα. Η κατανόηση συνεπώς των ναρκομανών, των πανκ, των skinhead είναι αδύνατον να πραγματοποιηθεί μέσα μόνο από την μελέτη της εγκληματικής τους συμπεριφοράς, χωρίς να εστιάσουμε στις συλλογικές δράσεις, συνήθειες, πεποιθήσεις. Πιστός στην βασική του θέση πως οι επίσημοι εγκληματίες είναι οι ίδιοι θύματα εγκληματικών ενεργειών στα χέρια όσων διαμορφώνουν την

³⁹ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, σπ., σ. 20.

⁴⁰ Ferrell J., Sanders C., *Cultural Criminology*, Northeastern University Press, Boston, Massachusetts, 1995, pp. 11-12.

ηθική, τους νόμους και το πολιτικό σύστημα, ο Ferrell καταδεικνύει ότι, όπως κάθε κουλτούρα, έτσι και η εγκληματική δομείται πάνω σε ένα δίκτυο συμβόλων, νοημάτων, γνώσεων⁴¹. Αυτό το δίκτυο έρχεται να καταπολεμήσει και να απορροφήσει η μαζική κουλτούρα, η κουλτούρα των ΜΜΕ.

Αν συνεπώς η κουλτούρα διαμορφώνει τον τρόπο σύλληψης της κοινωνικής πραγματικότητας, και τα ΜΜΕ επιβάλλουν την δική τους, μαζική κουλτούρα, παράγοντας και παρέχοντας τα υλικά για την επικράτησή της (εικόνες, σύμβολα, πολιτισμικούς κανόνες), τότε είναι σε θέση όχι απλώς να επηρεάσουν αλλά να καθορίσουν το άτομο και να σφραγίσουν την αντίληψη του για το κοινωνικό περιβάλλον.

Εδώ ακριβώς καταρρίπτονται οι θεωρητικές βάσεις της δεύτερης φάσης. Διότι ακόμη και αν ο δέκτης βλέπει, διαβάζει, ακούει επιλεκτικά, τα ερμηνευτικά πλαίσια αναφοράς του έχουν προσδιοριστεί από τα ΜΜΕ. Με άλλα λόγια, το όποιο φιλτράρισμα των μηνυμάτων πραγματοποιείται όχι με ελεύθερη βούληση αλλά με ετεροκαθορισμένα κριτήρια. Ο Mills τονίζει πως αυτά τα κριτήρια αντλούνται αποκλειστικά από τα μέσα⁴². Ως εκ τούτου, η κοσμοαντίληψη που παρέχουν τα μέσα υιοθετείται ως αναντίρρητη, αυταπόδεικτη, αληθινή.

Συνοψίζοντας, η πραγματική δύναμη των ΜΜΕ αποδεικνύεται πολύ μεγαλύτερη από όση είχαν υποθέσει οι θεωρητικοί της πρώτης φάσης. Όχι μόνο επηρεάζουν ένα ευάλωτο και δεκτικό κοινό, αλλά μορφοποιούν μία μαζική κουλτούρα, καθορίζοντας την ίδια την πρόσληψη της κοινωνικής πραγματικότητας. Η μαζική κουλτούρα εξασφαλίζει ότι τα όρια της κοινωνικής συναίνεσης θα διευρυνθούν αρκετά ώστε να απορροφήσουν τις όποιες φωνές αμφισβήτησης και διαμαρτυρίας. Καλλιεργώντας την ψευδαίσθηση μίας κοινωνικής ισότητας, συσκοτίζει τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες και ιεραρχίες. Κοινωνικά αποδεκτός θεωρείται εκείνος που ενστερνίζεται τις θεμελιώδεις παραδοχές της μαζικής κουλτούρας και μετέχει μίας ή περισσότερων πτυχών της.

⁴¹ Ferrell J. Sanders C., *Cultural Criminology*, οπ., σελ. 3-4.

⁴² Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, οπ., σ. 370.

Συμπερασματικά, σε ένα σχήμα μαζικής επικοινωνίας, όπου ο πομπός εξ' ορισμού βρίσκεται σε θέση ισχύος, έρχεται να προστεθεί ο μονομερής (από τον ίδιο) καθορισμός των κριτηρίων αποκωδικοποίησης του μηνύματος του, για να τον καταστήσει παντοδύναμο. Δίνουμε συνεπώς καταφατική απάντηση στο πρώτο ερώτημα που θέσαμε στην αρχή του κεφαλαίου. Τα ΜΜΕ έχουν πράγματι τεράστια ισχύ. Με δεδομένη πλέον την ισχύ τους, προχωράμε στην εξέταση του δεύτερου ερωτήματος. Προς ποια κατεύθυνση την χρησιμοποιούν; Λειτουργούν ως καθρέφτης της πραγματικότητας ή κατασκευάζουν μία πλαστική εικόνα του κόσμου που μας περιβάλλει;

B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ.

i) Η Παραδοσιακή Αντίληψη.

Σύμφωνα με την παραδοσιακή φιλελεύθερη αντίληψη τα ΜΜΕ, ιδίως ο τύπος, λειτουργούν ως τέταρτη εξουσία, υποβάλλοντας τους άρχοντες σε μία διαρκή δοκιμασία, όμοια με αυτήν των εκλογών. Κατά τον Jurgen Habermas, από τον 17^ο μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, τα ΜΜΕ διασφαλίζουν λαϊκή επιτήρηση και κατ' επέκταση συμμετοχή στο κυβερνητικό έργο⁴³.

Στα πλαίσια του σύγχρονου αστικού κοινοβουλευτισμού, τα ΜΜΕ εντάσσονται στις πλουραλιστικές δημοκρατίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας του τύπου και της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Αξιολογικά ουδέτερα και ιδεολογικά αποφορτισμένα, περιορίζονται στην περιγραφή ή αντανάκλαση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Καθρέφτες της κοινωνίας, ουδέτεροι αγωγοί μετάδοσης πληροφοριών και γεγονότων, ενημερώνουν τον πολίτη, συνδράμουν στον κριτικό έλεγχο της εξουσίας και παρέχουν τα εργαλεία για γνώση και συμμετοχή στην πολιτική ζωή, πεμπτοσύνη της δημοκρατίας.

Οι ιστορικοί αγώνες του τύπου απέναντι στην εξουσία αναγνωρίζονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ- Ρώμη, 1950), η οποία στο άρθρο 10 του επιφυλάσσει προνομιακή μεταχείριση:

⁴³ Curran J., Gurevitch M., *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Κοινωνία*, σπ., σ. 124.

απαγόρευση κάθε λογοκρισίας ή προκαταρκτικού ελέγχου όσον αφορά την έκδοση, σύνταξη και κυκλοφορία εντύπου⁴⁴. Αλλά και τα αστικά συντάγματα-μεταξύ αυτών και το ελληνικό στο άρθρο 15- καθιερώνουν την αρχή του πλουραλισμού και της ποιότητας ως συνιστώσες της κοινωνικής αποστολής της ραδιοτηλεόρασης και του ρόλου της στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Από νομική άποψη, οι εν λόγω αρχές θεωρείται πως απορρέουν απευθείας από την δημοκρατική αρχή και χαρακτηρίζονται απαραβίαστες. Επιτάσσουν την αποχή κάθε ραδιοτηλεοπτικού σταθμού από την προπαγάνδισή ορισμένης πολιτικής ή στενά κομματικής άποψης, απαγορεύουν την απόκρυψη γεγονότων, παρέχουν βήμα σε όλες τις πολιτισμικές δυνάμεις, τις κοινωνικές οργανώσεις, τα καλλιτεχνικά ρεύματα⁴⁵.

Τα παραπάνω μοιάζουν ιδανικά, όπως συνήθως συμβαίνει με οτιδήποτε κατασκευάζεται και περιορίζεται στον κόσμο των νομικών. Ο πραγματικός κόσμος είναι μία διαφορετική ιστορία. Και όποιος επιθυμεί να τον ερευνήσει οφείλει να ρωτήσει πρώτα απ' όλα ποιος ελέγχει τα ΜΜΕ.

ii) Ο Έλεγχος των ΜΜΕ.

Οι κυβερνήσεις των δυτικών χωρών έθεσαν εξ' αρχής την μαζική επικοινωνία και ιδίως την τηλεόραση υπό κρατικό έλεγχο. Σημαντική εξαίρεση οι ΗΠΑ του ανόθευτου καπιταλισμού, όπου απαιτείται πλήρης αποχή του κράτους από κάθε ιδιωτική δραστηριότητα⁴⁶. Η ενημέρωση λογίζεται ως ατομικό δικαίωμα, συνιστά συνεπώς μία ελεύθερη, απαραβίαστη σφαίρα δράσης του πολίτη, όπου κάθε κρατική επέμβαση κρίνεται αθέμιτη και επικίνδυνη. Αντιθέτως, στην Ευρώπη του ήπιου καπιταλισμού, ιδίως στην Γαλλία του κοινωνικού κράτους, ο ρόλος του κρατικού παράγοντα εμφανίζεται από την αρχή ενεργός.

Ωστόσο, από την δεκαετία του '70 τα ΜΜΕ θα κατηγορηθούν ως όργανα της πολιτικής εξουσίας, υποκείμενα στο εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Το κρατικό μονοπώλιο θα ενοχοποιηθεί για πληροφόρηση και προπαγάνδισή των θέσεων της εξουσίας. Με ένα λογικό άλμα που ταυτίζει την πολυφωνία και τον

⁴⁴ Δεληγιάννη Ε., Ηθική και ΜΜΕ: Δημοσιογραφική Δεοντολογία, Σιδέρης, 1^η έκδοση, Αθήνα, 2004, σελ. 81-82.

⁴⁵ Δεληγιάννη Ε., Ηθική και ΜΜΕ, οπ. σελ. 27-29.

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 24-25, 89.

πλουραλισμό απόψεων με την αντικειμενική πληροφόρηση, θα διατυπωθεί, ολοένα και πιο επιτακτικά, το αίτημα για άνοιγμα των μέσων στην ελεύθερη αγορά. Η ιδιωτική πρωτοβουλία θα προβληθεί ως η διέξοδος μίας σφαιρικότερης ενημέρωσης, απαλλαγμένης από την κρατική λογοκρισία και τις κομματικές σκοπιμότητες. Η χώρα μας δεν θα αποτελέσει εξαίρεση και από τις αρχές της δεκαετίας του '90 δίπλα στην κρατική τηλεόραση θα προστεθεί μία σειρά ιδιωτικών καναλιών.

Όμως η άποψη που ταχυδακτυλουργικά εμφανίζει τα μέσα ως ανεξάρτητα με μόνη την απαλλαγή τους από τον κρατικό παρεμβατισμό κρίνεται όχι μόνο άστοχη αλλά και ανιστόρητη. Το κράτος, εδώ και έναν αιώνα, έχει πάψει να αποτελεί τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την ελευθερία του ατόμου και την ευημερία της κοινωνίας. Στον κόσμο των πανίσχυρων πολυεθνικών και της γιγαντωμένης χρηματοοικονομίας, η καταπίεση και η εκμετάλλευση προέρχονται κυρίως από τον ιδιωτικό παράγοντα. Διότι, αν οι κυβερνήσεις είναι δυνητικά έστω υπόλογες στην λαϊκή βούληση, οι εταιρίες, οι τράπεζες και οι πολυεθνικές είναι απολύτως ανεξέλεγκτες⁴⁷. Η πολιτική εξουσία μπορεί να εκδημοκρατισθεί, το χρήμα όμως όχι⁴⁸.

Εξάλλου, η επιβίωση στα πλαίσια του σύγχρονου καπιταλισμού προϋποθέτει τον σχηματισμό ολιγοπωλίων, γεγονός που αναπόφευκτα περιορίζει την ποικιλία των μέσων, τις επιλογές του κοινού και τον λαϊκό έλεγχο. Τα ΜΜΕ συνιστούν κολοσσιαίες επιχειρήσεις, συχνά ενσωματωμένες σε ακόμη μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Ένας μόλις άνθρωπος, ο Rupert Murdoch, ελέγχει τέσσερις μεγάλες εφημερίδες (Sun, Times, News of The World, Sunday Times) και ένα δορυφορικό συνδρομητικό τηλεοπτικό δίκτυο στην Αγγλία, εκδοτικούς οίκους, καλωδιακά κανάλια και ειδησεογραφικά πρακτορεία στις ΗΠΑ, ενώ δραστηριοποιείται και στην τηλεόραση Γαλλίας και Γερμανίας⁴⁹. Το αμερικανικό δίκτυο WBC εντάσσεται στον κολοσσό General Electrics, έναν από τους κυριότερους προμηθευτές της πολεμικής

⁴⁷ Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες: Συνεντεύξεις με τον David Barsamian* (μτφ. Φιλίππατος Α.), Καστανιώτης, Αθήνα, 1999, σ. 205.

⁴⁸ Γεωργίου Θ., *Το Φάντασμα της Πολιτικής: Προβλήματα της Σύγχρονης Πολιτικής Φιλοσοφίας*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σ. 29. Η εν λόγω φράση αποδίδεται στον Jurgen Habermas.

⁴⁹ Ramonet I., *Η Τυραννία των ΜΜΕ* (μτφ. Μουρκούση Φ.), Πόλις, Αθήνα, 1999, σελ. 136-137.

βιομηχανίας⁵⁰. Μία απλή καταγραφή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των δυτικών ΜΜΕ οδηγεί στο συμπέρασμα πως –δίχως εξαίρεση– στην κεφαλή τους βρίσκονται ισχυροί παράγοντες της άρχουσας οικονομικής τάξης: εφοπλιστές, μεγαλοεπενδυτές, τραπεζίτες, μεγιστάνες του κεφαλαίου. Όσο δε αυξάνεται ο ιδιοκτησιακός συγκεντρωτισμός με συνεχείς συγχωνεύσεις, εξαγορές, απορροφήσεις, τόσο περιορίζεται η όποια πολυφωνία απόψεων. Λαμβάνοντας ως δεδομένο πως δεν τίθεται θέμα ελέγχου σε κάτι επί του οποίου διαθέτω κυριότητα, δεχόμαστε πως η οικονομική ελίτ ελέγχει απόλυτα τα ΜΜΕ που της ανήκουν. Όμως αυτή η ελεγκτική δύναμη προς ποια κατεύθυνση θα αξιοποιηθεί; Με άλλα λόγια, ποια εικόνα του κόσμου θα επιλέξει να προβάλλει η ολιγαρχία των ΜΜΕ;

iii) Η Ιδεολογική Κατεύθυνση των Μέσων.

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ αποτελεί δομικό παράγοντα του τρόπου λειτουργίας τους. Ως οικονομικές επιχειρήσεις, μετέχουσες στην ελεύθερη αγορά, τα ΜΜΕ στοχεύουν πρωταρχικά στην εξασφάλιση του μέγιστου κέρδους. Η επιβίωσή τους εξαρτάται συνεπώς από την διαφήμιση. Και η προσέλκυση διαφημιστών γίνεται πιθανότερη, όσο εκφράζονται προσφιλείς σε αυτούς απόψεις. Επίσης μέλη της οικονομικής ελίτ, οι διαφημιστές εμφανίζονται πολιτικά συντηρητικοί, ασπάζονται νεοφιλελεύθερες αρχές, στηρίζουν τον ιδιωτικό έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Σε κάθε περίπτωση, δεν συγκινούνται από κοινωνικά προγράμματα, δημόσιες δαπάνες για παιδεία και υγεία ή εξτρεμιστικές απόψεις περί λαϊκού ελέγχου στα μέσα ενημέρωσης. Κοντολογίς, αν ιδιοκτήτες των μέσων και οικονομικοί τροφοδότες τους μοιράζονται κοινά συμφέροντα και θεμελιώδεις αντιλήψεις, για ποιο λόγο να διαταράξουν μία αρμονική σχέση συμβίωσης, εκφράζοντας απόψεις που δεν ευνοούν κανέναν από τους δύο;

Οι παραπάνω σκέψεις αποτελούν την αφετηρία του «μοντέλου προπαγάνδας», που διατύπωσαν από κοινού στο «Κατασκευάζοντας Συναίνεση: Η Πολιτική Οικονομία των ΜΜΕ.» ο Ed Herman, οικονομολόγος και αναλυτής των ΜΜΕ, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια και ο Noam Chomsky, γλωσσολόγος και φιλόσοφος, καθηγητής στο MIT της

⁵⁰ Στο ίδιο, σ. 148.

Βοστώνης. Βασική θέση των δύο συγγραφέων πως κάθε θέση που απειλεί τα συμφέροντα της οικονομικής και πολιτικής ελίτ περιθωριοποιείται. Η ατζέντα του δημοσίου διαλόγου διαμορφώνεται γύρω από μία φαινομενική πολυφωνία, έναν πλαστό πλουραλισμό, μία τεχνητή σύγκρουση δήθεν αντιτιθέμενων απόψεων, που όμως μοιράζονται κοινές παραδοχές- τις θεμελιώδεις εκείνες παραδοχές που θα αποτρέψουν την αμφισβήτηση της καθεστηκίας οικονομικής και πολιτικής τάξης. Στα άκρα της ατζέντας τοποθετούνται θέσεις με επιφανειακές διαφορές, ενώ αληθινά ριζοσπαστικές ιδέες αποκλείονται από κάθε συζήτηση. Οι ελίτ διαμορφώνουν τα αποδεκτά όρια της ορθολογικής σκέψης, εξοβελίζοντας πίσω από σιωπηρές παραδοχές κάθε καινοτόμο, εναλλακτική στο υφιστάμενο σύστημα πρόταση. Διευκρινίζουμε πως ο όρος «ελίτ» κατ' ουσία ταυτίζεται με την κυρίαρχη τάξη. Ιδεολογικά αποφορτισμένος σε σχέση με την «τάξη», που παραπέμπει άμεσα στην μαρξική διδασκαλία, δεν παύει να διαθέτει ταξικά χαρακτηριστικά. Η σύνθεση της το επιβεβαιώνει: επιχειρηματίες, εφοπλιστές, μάνατζερ⁵¹.

Το μοντέλο προπαγάνδας των Herman και Chomsky αποτελείται από πέντε φίλτρα. Αναφερθήκαμε προηγουμένως στα δύο πρώτα: συγκεντρωτισμός της ιδιοκτησίας εντός της ελεύθερης αγοράς, με άμεσο επακόλουθο τον προσανατολισμό προς το επιχειρηματικό κέρδος(α) και διαφήμιση ως πρωταρχική πηγή εισοδήματος(β). Ακολουθεί η προσήλωση σε περιορισμένες, έγκριτες πηγές πληροφόρησης(γ). Κυβερνητικοί και επιχειρηματικοί φορείς, άμεσα εμπλεκόμενοι και διαπλεκόμενοι με την διοικητική κορυφή των ΜΜΕ, λειτουργούν ως οι βασικοί πληροφοριοδότες των μέσων⁵². Εμφανίζεται μία στρατιά ειδικών- εκπρόσωποι του «επιστημονικού» καθεστωτικού λόγου, «ανεξάρτητοι» πολιτικοί αναλυτές, επιλεγμένοι ακαδημαϊκοί, οικονομικοί σχολιαστές. Δύο παράγοντες συντελούν προς αυτήν την κατεύθυνση: α) Ο πολιτικό-ενημερωτικός εκβιασμός που παρουσιάζει την ενασχόληση με τα κοινά ως αποστολή μίας πεφωτισμένης ολιγαρχίας ικανών τεχνοκρατών, επιστημόνων και εμπειρογνομόνων, β) Η αντίληψη που περιορίζει τον δημοσιογραφικό επαγγελματισμό στην εξασφάλιση πληροφόρησης από επίσημα χείλη. Ποιος θα μπορούσε να

⁵¹ McChesney Robert, Interview with Edward S. Herman, *Monthly Review*, January 1989.

⁵² Herman E., Chomsky N., *Manufacturing Consent: The Political Economy of Mass Media*, pp. 13-14.

κατηγορήσει για μεροληπτική στάση τον ενσυνείδητο επαγγελματία που απλώς μεταφέρει ασχολίαστη την ανακοίνωση του υπουργού, την δήλωση του ειδικού, την επίσημη θέση της αστυνομίας; Ο αποκλεισμός της εναλλακτικής άποψης στερείται σημασίας εφόσον ο φορέας της δεν διαθέτει το κύρος του ειδικού. Αν συνεπώς τα ΜΜΕ καθορίζουν ανέλεγκτα ποιος είναι αποδεκτός ως ειδικός, τότε είναι σε θέση να αποφασίσουν τι συνιστά είδηση και τι όχι.

Το επόμενο φίλτρο (δ) συνοψίζεται στον όρο "flak", αυτό που οι Herman και Chomsky περιγράφουν ως αρνητική αντίδραση προς τα ΜΜΕ, με στόχο να εξασφαλισθεί η πειθάρχησή τους⁵³. Οι μορφές του flak ποικίλουν από γράμματα και τηλεφωνήματα μέχρι μηνύσεις, λόγους στο Κοινοβούλιο ή άλλες απειλητικές- πιωρητικές πράξεις. Όταν συνασπισμοί flak συντίθενται από οικονομικούς κολοσσούς (λχ για την αντιμετώπιση φωνών υπέρ του περιβάλλοντος, κατά της υπερθέρμανσης του πλανήτη και του φαινομένου του θερμοκηπίου) ο ρόλος τους στον αποπροσανατολισμό των μαζών αποβαίνει καθοριστικός. Η συνδρομή του εν λόγω φίλτρου δεν απαιτείται συχνά, εφόσον τα προηγούμενα έχουν ήδη εξασφαλίσει την ευθυγράμμιση των μέσων με τα συμφέροντα των οικονομικών ελίτ.

Το τελευταίο φίλτρο (ε) αφορά τον αντικομμουνισμό, ως εθνική θρησκεία και μηχανισμό ελέγχου. Πρόκειται για το καθολικό φίλτρο, εκείνο που καλύπτει την όποια αδυναμία των προηγούμενων. Στις δυτικές χώρες ο όρος «κομμουνισμός», ταυτιζόμενος με ασθένεια, δαίμονα, απόλυτο κακό, ανέκαθεν προκαλούσε ανακλαστικό φόβο. Και ο φοβισμένος άνθρωπος είναι ο πλέον δεκτικός στην αποδοχή μιας καταπιεστικής εξουσίας, μπροστά στην ενστικτώδη αντίδραση πως παραμονεύει μία υπέρτερη απειλή. Είναι χαρακτηριστικό πως αν κάποιος πρόσωπο, εθνική ομάδα, χώρα, ιδεολογία λάβει την ετικέτα του κομμουνισμού, τότε οποιοδήποτε ανάγκη τεκμηρίωσης των κατηγοριών σε βάρος τους πάει περίπατο⁵⁴. Παραβιάσεις δικαιωμάτων, καταστροφή του περιβάλλοντος, κατάλυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, γενοκτονίες και επεκτατικοί πόλεμοι, κρατική τρομοκρατία και

⁵³ Καλπαδάκης Γ. (επιμέλεια), Ούτε που διανοούνται τα ΜΜΕ να αμφισβητήσουν το κυρίαρχο οργουελιανό λεξιλόγιο, Συνέντευξη με τον Edward S. Herman.

⁵⁴ Herman E., Chomsky N., *Manufacturing Consent*, σπ., p. 25.

κάθε λογής θηριωδία, όλα έχουν νομιμοποιηθεί με μόνη την κατηγορία του κομμουνισμού. Σε νεότερη έκδοση του "Manufacturing Consent", ο Herman υποστηρίζει πως το φίλτρο του αντικομμουνισμού έχει αντικατασταθεί από την θρησκευτική πλέον πίστη στις αρχές της ελεύθερης αγοράς⁵⁵. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ άφησε τον νεοφιλελευθερισμό να λεηλατήσει ανενόχλητος κάθε πλουτοπαραγωγική πηγή στην τελευταία γωνιά της γης. Μήπως όμως η ιδεολογική πόλωση καπιταλισμού- κομμουνισμού δεν εξακολουθεί να υφίσταται; Μήπως οποιοσδήποτε υποστηρίζει μία δικαιότερη κατανομή των πόρων και οραματίζεται έναν κόσμο όπου οι πολυεθνικές δεν θα ελέγχουν και τον αέρα που αναπνέουμε, δεν εξακολουθεί να λαμβάνει την κομμουνιστική ταμπέλα;

Διευκρινίζουμε πως το μοντέλο προπαγάνδας καλύπτει τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ, φανερώνει τις κερδοσκοπικές τους προτεραιότητες, καταδεικνύει την διαπλοκή τους με την πολιτική εξουσία, αποδεικνύει τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό. Ως τα στοιχεία αυτά και μόνο παρουσιάζεται απόλυτο και το δεχόμαστε ως τέτοιο. Αν και δεν αναφέρεται άμεσα στην αποτελεσματικότητα της κατήχησης ούτε διεκδικεί ως προς αυτήν απόλυτη εφαρμογή, έχει κατηγορηθεί για ντετερμινισμό. Πράγματι, υπάρχουν λιγότερες περιπτώσεις, όπου τα ΜΜΕ αποτυγχάνουν να καλλιεργήσουν την καθεστωτική ιδεολογία. Όμως και στην Σοβιετική Ένωση υπήρχε μία μειοψηφία που αντιτίθετο στην Pravda. Μήπως η Pravda δεν εξυπηρετούσε προπαγανδιστικούς στόχους⁵⁶;

Η συνηθέστερη ωστόσο κατηγορία παραμένει εκείνη της θεωρίας συνομωσίας. Άραγε, αν υποστηρίξω πως το διοικητικό συμβούλιο της General Motors στοχεύει στην μεγιστοποίηση των κερδών της εταιρίας και όχι στην προστασία του περιβάλλοντος, πρόκειται για θεωρία συνομωσίας; Όχι, αντιθέτως αποτελεί μία αποδεκτή, σχεδόν αυτονόητη δομική ανάλυση. Γιατί λοιπόν, αν υποστηρίξω πως το μέσο- εταιρία προωθεί τα οικονομικά

⁵⁵ Herman E., "The Propaganda Model Revisited", *Monthly Review*, July 1996.

⁵⁶ Herman E., "The Propaganda Model Revisited", οπ.

συμφέροντα και τις ιδεολογικές τοποθετήσεις των διοικητών του θεωρούμαι συνομωσιολόγος⁵⁷;

Την κατηγορία της θεωρίας συνομωσίας ήλθε πρόσφατα να συνδράμει ένα κείμενο που τιτλοφορείται «Οι δέκα στρατηγικές χειραγώγησης των μαζών», κυκλοφόρησε μαζικά από το καλοκαίρι του 2010, μεταφράστηκε σε δεκάδες γλώσσες και κατέκλυσε τα blogs αναρίθμητων χωρών, πάντα συνοδευόμενο από διθυραμβικά σχόλια και πολλά «αστεράκια». Το κείμενο αποδόθηκε στον Chomsky και προβλήθηκε ως η σύνοψη του «Κατασκευάζοντας Συναίνεση». Με ύφος λαϊκίστικο και υπεραπλουστευμένο, με την δοκιμασμένη συνταγή του δεκαλόγου (βλ. χριστιανική θρησκεία), μια και ο αριθμός δέκα, που ο συγγραφέας πασχίζει να εκμαιεύσει, προσδίδει κύρος και αυθεντία στο όλο εγχείρημα (όπως θα έλεγε ο Carlin), διαστρεβλώνει το βασικό επιχείρημα των Herman και Chomsky. Οι τελευταίοι ποτέ δεν υπονόησαν ότι υπάρχει μία μυστική οργάνωση που καθοδηγεί τις μάζες. Απέδειξαν ότι τα ΜΜΕ εξαρτώνται από την επιχειρηματική ελίτ, τα ιδιωτικά συμφέροντα, την διαφήμιση και την δράση των ομάδων πίεσης. Στην βάση αυτών και μόνο των παραγόντων εξήγησαν τον ιδεολογικό ρόλο των μέσων και την συμβολή τους στην κατασκευή μιας στρεβλής πραγματικότητας. Τα υπόλοιπα ανήκουν στην φαντασία του Sylvain Timsit, αυθεντικού συγγραφέα του κειμένου, φαντασία που γενικότερα δείχνει να καλπάζει, αν ρίξει κανείς μία ματιά στα υπόλοιπα κείμενά του⁵⁸.

Μία εύλογη αντίρρηση στο μοντέλο προπαγάνδας θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: Υπάρχουν χιλιάδες εργαζόμενοι στα ΜΜΕ, που μόνο στην οικονομική ελίτ δεν ανήκουν, μόνο στα διοικητικά συμβούλια και τις συνελεύσεις δεν μετέχουν. Ούτε βέβαια λαμβάνουν μέρος από τα εταιρικά υπερ-κέρδη. Πώς εξηγείται ότι στην συντριπτική τους πλειονότητα ευθυγραμμίζονται απόλυτα με τα πολιτικά συμφέροντα και τις ιδεολογικές θέσεις των ελίτ; Η απάντηση και πάλι δεν βρίσκεται σε σκοτεινά κέντρα λήψης αποφάσεων ούτε σε πλύσεις εγκεφάλου. Φανερώνεται αν εξετάσουμε την δομή των ΜΜΕ σε συνδυασμό με τον ρόλο του δημοσιογράφου.

⁵⁷ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 131.

⁵⁸ <http://inconue.wordpress.com/2010/12/31/%C2%ABdix-strategies-de-manipulation-de-masses%C2%BB-faussement-attribues-a-chomsky/>

iv) Δομή των ΜΜΕ και θέση του δημοσιογράφου.

Τα ΜΜΕ συνιστούν εξαιρετικά πολύπλοκους οικονομικούς και γραφειοκρατικούς μηχανισμούς. Πράγματι, πληρούν τους όρους που έθεσε ο Max Weber για τον χαρακτηρισμό ενός οργανισμού ως γραφειοκρατικού⁵⁹: α) τυπικοί και απρόσωποι κανόνες λειτουργίας, β) ιεραρχική διαβάθμιση του προσωπικού, γ) καταμερισμός αρμοδιοτήτων και ειδικοτήτων. Κάθε κατώτερη θέση βρίσκεται υπό τον έλεγχο και την εποπτεία της αμέσως ανώτερης. Η εποπτεία συνεπάγεται όχι μόνο κυρώσεις αλλά και ανταμοιβές. Οι ανώτερες θέσεις καθίστανται περιζήτητες. Η δε προαγωγή εξαρτάται από την κρίση των ανωτέρων στην βάση τυπικών, αντικειμενικών κριτηρίων.

Όμως αυτό που ο Weber εκλάμβανε ως το πλέον ορθολογικό, τεχνικά άρτιο και αποτελεσματικό διοικητικό εργαλείο που γνώρισε η ανθρωπότητα, για τον Marx δεν αποτελούσε παρά έναν ολοκληρωτικό μηχανισμό, ένα εξουσιαστικό σύστημα με διπλή λειτουργία: αφενός την διασφάλιση της κυριαρχίας της αστικής τάξης, αφετέρου την ανάλωση των κατώτερων τάξεων σε (αυτό)σκοπούς με ταπεινά κίνητρα⁶⁰. Εξάλλου, ο γραφειοκρατικός τρόπος οργάνωσης και διοίκησης σε οποιοδήποτε τομέα της κοινωνικής δραστηριότητας γεννά και καλλιεργεί την ιδιοτέλεια των φορέων του⁶¹.

Ως οργανισμοί λοιπόν με κεφαλαιοκρατική, γραφειοκρατική και ιεραρχική δομή, τα ΜΜΕ μορφοποιούν μία διαδικασία κοινωνικοποίησης, στην οποία ο φορέας- εργαζόμενος υποβάλλεται από την πρώτη ημέρα ένταξής του. Ο νέος δημοσιογράφος γνωρίζει εξ' αρχής ότι τα ΜΜΕ είναι επιχειρήσεις με κερδοσκοπικές προτεραιότητες. Αντιλαμβάνεται κατ' επέκταση τι συνιστά είδηση και τι όχι. Μαθαίνει να προβάλλει το άμεσο, το προσωποποιημένο, το δραματοποιημένο. Να εστιάζει σε πρόσωπα και μεμονωμένα γεγονότα, όχι σε ιδεολογίες και κοινωνικές δομές. Ο έξυπνος ρεπόρτερ συνειδητοποιεί αμέσως τα όρια του συστήματος, ποιες είναι οι δεσμεύσεις, οι πιέσεις, τα εμπόδια, τα ανοίγματα. Επειδή είναι μάλλον απίθανο να αλλάξει την αντιδημοκρατική δομή ενός οικονομικού κολοσσού, επιλέγει να αλλάξει τον εαυτό του. Διαλέγει τον εύκολο δρόμο, εσωτερικεύει τις κυρίαρχες αξίες και υπηρετεί τα συμφέροντα

⁵⁹ Σεραφετινίδου Μ., Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, σπ., σελ. 187-189.

⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 186.

⁶¹ Σεραφετινίδου Μ., Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, σπ., σ. 440.

των ελίτ. Και όλα αυτά χωρίς την ελάχιστη βία και με την πεποίθηση ότι ενεργεί αυτοβούλως⁶².

Εδώ βρίσκει εκτενή εφαρμογή η θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας. Βασική της υπόθεση πως στον άνθρωπο υπάρχει η τάση να τροποποιεί την γνωστική του δομή για να πετύχει μία κατάσταση ισορροπίας. Ως ασυμφωνία ορίζεται μία κατάσταση ψυχικής έντασης που πιέζει να μειωθεί. Όταν παρουσιαστεί ένα ερέθισμα που εκλαμβάνεται ως νέο γνωστικό στοιχείο και δεν βρίσκεται σε αρμονία με τα υπάρχοντα, το άτομο υπόκειται σε ψυχική πίεση. Η πίεση τον ωθεί να αμβλύνει τις διαπιστωθείσες διαφορές και να αποκαταστήσει μία ισορροπία ανάμεσα σε παλαιά και νέα γνωστικά στοιχεία⁶³. Ελάχιστοι διαθέτουν το ψυχικό σθένος να αντέξουν την γνωστική ασυμφωνία, υποστηρίζοντας διαρκώς ένα πράγμα και πιστεύοντας κάτι διαφορετικό. Πρώτα λες γιατί πρέπει να πεις, έπειτα μετέχεις στο σύστημα κατήχησης και το εσωτερικεύεις και τελικά πιστεύεις γιατί πρέπει να πιστέψεις⁶⁴.

Αυτό λοιπόν που συντελείται στο εσωτερικό των ΜΜΕ δεν περιορίζεται σε μία απλή κομφορμιστική προσαρμογή του εργαζομένου στις επιταγές των ανωτέρων του. Ή καλύτερα εκκινά από μία τέτοια προσαρμογή, με στόχο την επαγγελματική καταξίωση, την ιεραρχική ανέλιξη, την επιβράβευση και την ανταμοιβή. Καταλήγει ωστόσο σε απόλυτο ενστερνισμό των κυρίαρχων αξιών και του καθεστωτικού λόγου. Ο ευσυνείδητος επαγγελματίας εκλαμβάνει τον εαυτό του ως υπηρέτη της αντικειμενικότητας, της ακρίβειας και της φιλαλήθειας, ως ουδέτερο, αμερόληπτο, αποστασιοποιημένο από αξιολογικές κρίσεις⁶⁵. Παρατηρούμε ακόμη μία φορά την αποτελεσματικότητα των λεπτών μορφών καθοδήγησης, διαπαιδαγώγησης, πειθάρχησης του ατόμου. Σε μία κοινωνία όπου οι εξωτερικοί καταναγκασμοί ολοένα περιορίζονται, η αυτολογοκρισία και ο αυτοέλεγχος έρχονται να υποκαταστήσουν την άμεση απειλή και την ανοιχτή βία. Η κυρίαρχη τάξη αρκεί να θέσει τις γενικές

⁶² Η διαδικασία της εσωτερικεύσης- αυτολογοκρισίας περιγράφεται από πολλούς συγγραφείς. Προκρίνουμε την ανάλυση των Herman και Chomsky από το *Manufacturing Consent* και της Σεραφετινίδου από την *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*.

⁶³ Τσαρδάκης Δ., *Ο Άνθρωπος στα Δίχτυα της Manipulation*, οπ., σελ. 127-131.

⁶⁴ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 170.

⁶⁵ Curran J., Gurevitch M., *ΜΜΕ και Κοινωνία*, οπ., σ. 148.

κατευθυντήριες γραμμές της συναίνεσης, τα όρια του επιτρεπτού και κοινωνικά αποδεκτού. Για την διασφάλιση και διατήρηση τους θα φροντίσουν οι κατώτερες τάξεις με «ελεύθερη βούληση».

Ο παραπάνω μηχανισμός δεν διεκδικεί απόλυτη εφαρμογή, τουλάχιστον όσο το οργουελιανό όραμα κάθε εξουσίας για απόλυτο έλεγχο οποιασδήποτε παρεκκλίνουσας σκέψης παραμένει ανέφικτο. Για τους λίγους που αντιστέκονται στην αυτολογοκρισία και τους ακόμη λιγότερους που αντιμετωπίζουν την γνωστική ασυμφωνία επιφυλάσσονται μία σειρά «αντιποίνων»: αποκλεισμός ανέλιξης, περιορισμός αρμοδιοτήτων, ευθεία λογοκρισία μέχρι άμεσες απειλές προς συμμόρφωση ή απολύσεις⁶⁶. Συμπερασματικά, για να «επιβιώσει» ένα στέλεχος των ΜΜΕ πρέπει στον βωμό της επαγγελματικής επιτυχίας να θυσιάσει ακριβώς τις αξίες εκείνες που ο καπιταλισμός υποβιβάζει και περιφρονεί: τον αυτοπροσδιορισμό, την αξιοπρέπεια, την δημιουργικότητα, την αλληλεγγύη⁶⁷.

Αν και έγινε κατανοητό πως η παρούσα ανάλυση μόνο σε συννομισιολογίες δεν στηρίζεται αλλά αντιθέτως επικεντρώνεται στις εγγενείς παγίδες της ιεραρχικής γραφειοκρατίας, αξίζει να αναφερθούμε στην αντίθετη-εκ δεξιών- άποψη. Με κυριότερο εκφραστή τον οικονομολόγο Reed Irvine, δημιουργό και διευθυντή επί 35 χρόνια του οργανισμού AIM (Accuracy in Media) η εν λόγω προσέγγιση υποστηρίζει πως οι ελίτ ελέγχουν μόνο οικονομικά και όχι ιδεολογικά τα ΜΜΕ⁶⁸. Η αληθινή ισχύς βρίσκεται στα χέρια αντικαθεστωτικών δημοσιογράφων, οι οποίοι υπό την σκέπη ενός ιερού κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας, έχουν επιβάλλει τον δικό τους τρόπο παρουσίασης ειδήσεων. Στόχος τους η υπονόμευση της εξουσίας και η ενεργοποίηση της κοινωνίας προς μία κομμουνιστική κατεύθυνση. Οι δε ιδιοκτήτες έχουν υποστεί πλύση εγκεφάλου ώστε να μην παρεμβαίνουν στα εσωτερικά της δημοσιογραφικής κοινότητας. Οι ίδιοι, όπως και οι αντικειμενικοί δημοσιογράφοι, εξωθούνται με απειλές στο περιθώριο. Κοντολογίς, ο ιεραρχικά κατώτερος μισθωτός επιβάλλει την ιδεολογία του

⁶⁶ Λαμπροπούλου Ε., *Η Κατασκευή της Κοινωνικής Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Η Περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997, σ. 34.

⁶⁷ Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, οπ., σ. 440.

⁶⁸ Barak G., *Newsmaking Criminology*, οπ, p. 196.

στον ιδιοκτήτη του οικονομικού κολοσσού, ιδεολογία που υπονομεύει το ίδιο το ιδιοκτησιακό του καθεστώς, και εκείνος τον ανέχεται επειδή έχει υποστεί πλύση εγκεφάλου. Ο κύριος Injine (μέχρι το 2004) και το AIM (μέχρι σήμερα) τυχαίνει να χρηματοδοτούνται με μερικά εκατομμύρια δολάρια από επενδυτικές εταιρίες, επιχειρηματικούς ομίλους και πετρελαϊκές πολυεθνικές⁶⁹.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, συγκεντρώνουμε τους λόγους για τους οποίους η ένταξη των ΜΜΕ στην ελεύθερη αγορά δεν εξασφαλίζει ούτε θα μπορούσε να εξασφαλίσει μία αντικειμενική ενημέρωση⁷⁰: Η κατάληψη της αγοράς από ολιγοπώλια μειώνει την ποικιλία των μέσων, τις επιλογές του κοινού, τον λαϊκό έλεγχο (α). Ο διαρκώς αυξανόμενος ιδιοκτησιακός συγκεντρωτισμός δυσχεραίνει την είσοδο εναλλακτικών μέσων στην αγορά (β). Τα προγράμματα πολλαπλασιάζονται μονόπλευρα προς μία εμπορική κατεύθυνση, χωρίς να διευρύνεται η ιδεολογική τους ποικιλία (γ). Όσοι ελέγχουν τα ΜΜΕ είναι ιδεολογικά στρατευμένοι και όχι πολιτικά ουδέτεροι επιχειρηματίες. Τυχόν επιμέρους ιδεολογικές διαφορές υποτάσσονται στην θρησκευτική λατρεία της ελεύθερης αγοράς. Ένας ιδιοκτήτης και ένας μάνατζερ πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από ευαισθησίες τύπου ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή ρύπανσης του περιβάλλοντος. Όχι γιατί είναι κακοί άνθρωποι, αλλά γιατί στην αντίθετη περίπτωση δεν θα ήταν ιδιοκτήτες ή μάνατζερ (δ). Η δομή των ΜΜΕ είναι αμιγώς γραφειοκρατική, με παγιωμένες δομές και μεθόδους, απρόσωπους κανόνες και ιεραρχική κατάταξη του προσωπικού (ε).

Εστίασαμε μέχρι στιγμής στην ιδιωτική τηλεόραση. Όμως και η δημόσια δεν βρίσκεται σε καλύτερη μοίρα⁷¹. Με κυβερνητικά στελέχη σε εποπτικά συμβούλια να εκβιάζουν με μείωση των κρατικών επιδοτήσεων, να στρέφουν το κοινό κατά ενσυνείδητων δημοσιογράφων, να επιβάλλουν αυτολογοκρισία και τελικά να απειλούν ευθέως το μέλλον της ραδιοτηλεόρασης με ριζοσπαστικές νομοθετικές αλλαγές, η περίφημη ανεξαρτησία περιορίζεται στα άρθρα του συντάγματος και στα ευχολόγια των νομοπαρασκευαστικών επιτροπών της βουλής. Άλλωστε η πολιτική ελίτ των φιλελευθέρων καθεστώτων τάσσεται υπέρ της ανεξάρτητης ραδιοτηλεόρασης, όχι γιατί

⁶⁹ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 57.

⁷⁰ Curran J., Gurevitch M., *ΜΜΕ και Κοινωνία*, οπ., σελ. 138-144.

⁷¹ Curran J., Gurevitch M., *ΜΜΕ και Κοινωνία*, οπ., σελ. 134-135.

ξαφνικά εκδημοκρατίστηκε, αλλά για τον ιδιοτελή σκοπό της ανεμπόδιστης πρόσβασης σε περίπτωση μη επανεκλογής.

Συμπερασματικά, αν τα ΜΜΕ λειτουργούν ως εταιρίες ενταγμένες στους νόμους της ελεύθερης αγοράς, αν η γραφειοκρατική τους δομή διαμορφώνει την δημοσιογραφική δεοντολογία και αν το μοντέλο προπαγάνδας αποδεικνύει τον διαπλεκόμενο χαρακτήρα τους, τότε καταρρίπτεται ο μύθος της αντικειμενικότητας και η επίσημη εκδοχή του «καθρέφτη» της πραγματικότητας. Με τα λόγια του Chomsky: «Το ότι τα ΜΜΕ προωθούν τις πληροφορίες που θέλει η ελίτ της εξουσίας είναι από τα πιο επαρκώς τεκμηριωμένα συμπεράσματα στις κοινωνικές επιστήμες. Το ζήτημα είναι πως δουλεύει»⁷². Μένει συνεπώς να εξετάσουμε πώς η προπαγανδιστική λειτουργία των μέσων κατορθώνει να εμφανιστεί με τον μανδύα της αμεροληψίας.

ν) Η αποτελεσματικότητα του ιδεολογικού προσανατολισμού.

Εκμεταλλεούμενη τον ιστορικό χαρακτήρα του τύπου ως τέταρτης εξουσίας, η πολιτικοοικονομική ελίτ παρουσιάζει τεχνηέντως τα ΜΜΕ ως κριτικά και αντιπολιτευτικά⁷³. Αν στην συνείδηση των μαζών τα μέσα τοποθετούνται απέναντι από τους κυβερνώντες, η όποια αντίρρηση εξωθείται προς μία συζήτηση γύρω από την ανύπαρκτη ουδετερότητά τους. Αν επιχειρήσω να φτάσω στο άλλο άκρο, υιοθετώντας την άποψη περί στήριξης των ΜΜΕ στο πολιτικό κατεστημένο, τότε λαμβάνω την ετικέτα του ακραίου, του αιρετικού, του συνομωσιολόγου. Με άλλα λόγια, παρουσιαζόμενοι ως εχθροί και υπονομευτές της εξουσίας αποπροσανατολίζουν, συσκοτίζουν, αντιστρέφουν το βάρος απόδειξης. Η πλειονότητα των ακαδημαϊκών συμβάλλει προς την ίδια κατεύθυνση. Στα συνέδρια συχνά συζητείται αν τα ΜΜΕ υπονομεύουν την εξουσία, αν οφείλουν να την υπονομεύουν ή να κρατούν αποστάσεις στην παρουσίαση των γεγονότων. Η θέση πως υπηρετούν τα συμφέροντα των ελίτ παραμένει εκτός συζήτησης.

Ήδη από τον 17^ο αιώνα ο Χιουμ παρατηρούσε πως η αποτελεσματική διακυβέρνηση προϋπέθετε τον έλεγχο της γνώμης των κυβερνωμένων,

⁷² Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 127.

⁷³ Στο ίδιο, σ. 58.

στοιχείο που απέδιδε στις πιο δεσποτικές αλλά και τις πιο ελεύθερες κοινωνίες⁷⁴. Σήμερα, η κατήχηση αποτελεί συστατικό του δυτικού κοινοβουλευτισμού. Σε ένα ολοκληρωτικό στρατιωτικό κράτος που επιβάλλεται με την βία, δεν έχει σημασία τι σκέφτονται οι άνθρωποι. Όμως σε μία κοινωνία κατ' όνομα ελεύθερων πολιτών, απαλλαγμένων από ορατούς εξωτερικούς καταναγκασμούς, η καθοδήγηση της σκέψης αποτελεί αφετηρία κάθε επιτυχημένης εξουσίας.

Αν πρωταρχική λειτουργία των ΜΜΕ είναι να ενεργοποιήσουν λαϊκή στήριξη για τα ειδικά συμφέροντα όσων ελέγχουν την κυβέρνηση και τον ιδιωτικό τομέα, η καθοδήγηση στην εκάστοτε περίπτωση κυμαίνεται από επιλεκτική παρουσίαση μέχρι ανοιχτή διαστρέβλωση ή κατασκευή γεγονότων. Ας δούμε μερικές πτυχές λειτουργίας της κατήχησης, με αναφορές σε συγκεκριμένα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία.

Πρώτα από όλα, η εξασφάλιση συναίνεσης στην βάση τεχνητών γεγονότων. Αντιστρέφοντας την συστημική θέση περί φυσικής ροπής στην εγκληματικότητα, υιοθετούμε την άποψη πως η καλοσύνη αποτελεί εγγενή ανθρώπινη αρετή και δεχόμαστε τον αφορισμό του Rousseau πως «ό,τι κακό πρέπει να αναζητηθεί στον πολιτισμό και τις κοινωνικές δομές»⁷⁵. Πιστεύουμε βαθύτατα πως, στην συντριπτική τους πλειονότητα, οι άνθρωποι δεν είναι γκάνγκστερ, σαδιστές, εγκληματίες. Πως αν διαπίστωναν το «αίμα που στάζει» από τα χέρια τους εξαιτίας της στήριξης σε διαφθαρμένα βάρβαρα καθεστώτα, θα αντιδρούσαν βίαια και σπασμωδικά. Η ιστορία της εισβολής στο Βιετνάμ μας δικαιώνει. Ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός, με μόνη την δοκιμασμένη συνταγή της κομμουνιστικής ετικέτας, θεωρούσε πως διέθετε συναίνεση για την ισοπέδωση της χώρας. Απευθείας ανταποκρίσεις και αλογόκριτα ρεπορτάζ αναμενόταν να ενισχύσουν το πατριωτικό αίσθημα⁷⁶. Τα αποτελέσματα γνωστά: ένα ισχυρό αντιπολεμικό κίνημα, ένα ριζοσπαστικό καλλιτεχνικό ρεύμα, μία διεθνής κατακραυγή από απειράριθμους πολίτες που δεν επιθυμούσαν να λάβουν μέρος σε μία γενοκτονία. Το πάθημα έγινε μάθημα για την ιμπεριαλιστική εξουσία. Η Θάτσερ έδειξε το δρόμο με τα

⁷⁴ Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών* (μτφ. Βούλγαρης Θ.), 2^η έκδοση, Scripta, Αθήνα, 1997, σ. 113.

⁷⁵ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, οπ., σ. 29.

⁷⁶ Ramonet I., *Η Τυραννία των ΜΜΕ*, οπ. σελ. 101-102.

Φώκλαντ, διενεργώντας έναν πόλεμο-εξπρές που σχεδόν ποτέ δεν εμφανίστηκε στον τύπο⁷⁷. Και οι ΗΠΑ ακολούθησαν με τον πόλεμο του Κόλπου, έναν πόλεμο υπό απροκάλυπτη στρατιωτική λογοκρισία, με δήθεν πεδία μαχών και σημεία ανταποκρίσεων σκηνοθετημένα από τον στρατό και δουλοπρεπείς ρεπόρτερ να επιβραβεύονται, την ώρα που άλλοι – κριτικοί-αποπέμπονταν ή και κακοποιούνταν. Παράλληλα, η συναίνεση εξασφαλίστηκε μέσα από ευθεία εξαπάτηση του πληθυσμού, μία συμπαιγνία οργανωμένη από τις κυβερνήσεις των ΗΠΑ και Κουβέιτ, με την βοήθεια της εταιρίας προπαγάνδας "Hill and Knowlton". Κατά την διάρκεια του πολέμου, μία νεαρή νοσοκόμα από το Κουβέιτ εμφανίστηκε δακρυσμένη μπροστά στην αρμόδια επιτροπή του Κογκρέσου, για να καταθέσει πως Ιρακινοί στρατιώτες είχαν εισβάλλει σε νοσοκομείο της χώρας της, είχαν βγάλει νεογνά από τις θερμοκοιτίδες τους και τα είχαν αφήσει να πεθάνουν. Η ιστορία προβλήθηκε επανειλημμένα από τα ΜΜΕ και αναπαρήχθη από τους πολιτικούς, προκαλώντας μία έκρηξη μίσους απέναντι στην κτηνωδία των Ιρακινών. Ο αρχικά μουδιασμένος πληθυσμός επικροτούσε πλέον ενθουσιωδώς την συντριβή του δαίμονα. Μόνο μετά το τέλος του πολέμου θα αποδεικνυόταν πως η νεαρή νοσοκόμα ήταν η κόρη του πρέσβη του Κουβέιτ στις ΗΠΑ, όπου και διέμενε καθ' όλη την διάρκεια του πολέμου. Η εγκληματική μηχανορραφία κυβέρνησης-εταιριών είχε στο μεταξύ νομιμοποιήσει την σφαγή μερικών δεκάδων χιλιάδων αμάχων⁷⁸.

Ακολουθεί ο πλήρης αποκλεισμός των εναλλακτικών φωνών, του συνόλου των ερεθισμάτων που προτείνουν μία κοσμοθεωρία ικανή να υπονομεύσει τα όρια του αποδεκτού διαλόγου. Το 1992, ο Larry Agran έθεσε προεδρική υποψηφιότητα με την παράταξη των δημοκρατικών. Ως δήμαρχος του Irvine της California είχε αναπτύξει μία σειρά κοινωνικών προγραμμάτων για παιδιά και ηλικιωμένους. Βελτίωσε τα μέσα μαζικής μεταφοράς, μείωσε τις τιμές των εισιτηρίων, ενθάρρυνε την ανακύκλωση. Το πολιτικό του πρόγραμμα εστίαζε στην μείωση των πολεμικών δαπανών και τον σεβασμό των δικαιωμάτων. Κοντολογίς, η ρητορική και η πρακτική του υποστήριζαν ακριβώς όσα περιθωριοποιούσε η υπερσυντηρητική παράδοση των Bush και Reagan.

⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 102.

⁷⁸ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σελ. 78-79.

Αποτέλεσμα: παρά την ευρεία στήριξη σε περιφερειακό επίπεδο, ο αποκλεισμός από κάθε εθνικό τηλεοπτικό debate. Επίσημα χείλη θα μαρτυρούσαν αργότερα πως ο Agran τέθηκε σκόπιμα και συμφωνημένα στο περιθώριο⁷⁹. Ας σημειωθεί πως ο τελικά εκλεγείς Bill Clinton αποφάσισε με πυγμή να θέσει τέρμα στις «παλιομοδίτικες ιδέες για κοινωνικά επιδόματα και μητέρες που συντηρούνται από την πρόνοια»⁸⁰. Κρατικής βοήθεια δικαιούνται μόνο οι εξαρτημένοι διευθυντές επιχειρήσεων.

Συναντάμε στην συνέχεια τις λέξεις- ταμπού. Με σπουδαιότερη- ποια άλλη;- την τάξη. Η κοινωνική κατασκευή του σύγχρονου κράτους καταρρέει αν ομολογήσουμε την ύπαρξη τάξεων. Κατά τον Πουλαντζά, το κράτος, για να εξασφαλίσει την μακροήμερευσή του, πρέπει να εμφανίζεται ως εκπρόσωπος ενός γενικού, υπερταξικού συμφέροντος⁸¹. Εργαζόμενοι και επιχειρήσεις, πολίτες και κυβερνήσεις, είμαστε όλοι μία μεγάλη, ευτυχισμένη οικογένεια. Δουλεύουμε μαζί για το κοινό καλό, για το εθνικό συμφέρον. Διαλέγουμε τους πολιτικούς και εκείνοι μας υπηρετούν. Όλες οι εξουσίες απορρέουν από την λαϊκή κυριαρχία και ασκούνται στο όνομά της. Αυτή είναι η όμορφη αταξική ιστορία των δυτικών δημοκρατιών, ιστορία κατασκευασμένη για όσους ζουν στο περιθώριο, αφού οι ισχυροί πάντα διέθεταν και διαθέτουν ταξική συνείδηση⁸². Ο κωμικός, συγγραφέας και κριτικός κοινωνικός αναλυτής George Carlin συνόψισε την κρατικό- επιχειρηματική προπαγάνδα σε δέκα σημεία: όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, η δικαιοσύνη είναι τυφλή, ο τύπος είναι ελεύθερος, η ψήφος μετράει, οι επιχειρηματίες είναι έντιμοι, οι καλοί κυβερνούν, η αστυνομία είναι με το μέρος του πολίτη, ο θεός μας προσέχει, η ποιότητα ζωής μας δεν θα χειροτερεύσει, όλα θα πάνε καλά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ποιος θα μπορούσε να κάνει λόγο για ταξική κοινωνία; Μία ακόμη λέξη- ταμπού που ανακλαστικά προκαλεί αρνητικές αντιδράσεις είναι ο συνδικαλισμός- συνδικάτο. Ο όρος συνδικάτο εργαζομένων είναι φορτισμένος με αρνητικό πρόσημο. Συμβαίνει το ίδιο με την ένωση βιομηχάνων;

⁷⁹ Ericson R. (editor), *Crime and the Media*, Dartmouth Publishing, Vermont, 1995, pp. 319-320.

⁸⁰ Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών*, οπ., σ. 108.

⁸¹ Τσαρδάκης Δ., *Μαζική Επικοινωνία και Πραγματικότητα*, οπ., σ. 81.

⁸² Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών*, οπ., σελ. 110-111. Ο Chomsky συχνά αναφέρεται στην «εταιρική προπαγάνδα» και μνημονεύει ως πρωτοπόρο ερευνητή τον Alex Cary. Η εταιρική προπαγάνδα παρουσιάζεται ως ισχυρότερη της πολιτικής και της μηντιακής. Στην ελληνική βιβλιογραφία, το ζήτημα δεν φαίνεται να έχει εξεταστεί.

Συνηθέστερη η επιλεκτική ή ετεροχρονισμένη παρουσίαση ενός σημαντικού γεγονότος. Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) και NAFTA (Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βορείου Αμερικής), δύο συμφωνιών κομβικής σημασίας για το άνοιγμα των αγορών, την γιγάντωση του κεφαλαίου, την μετακίνηση του σε περιοχές με φτηνά εργατικά χέρια και την συντριβή του συνδικαλιστικού κινήματος. Οι GATT και NAFTA αντανakλούν την παγκοσμιοποιημένη οικονομία, όπου συντηρείται μία δημοκρατική βιτρίνα με το όποιο λαϊκό έρεισμα διαθέτουν οι κυβερνήτες, την ώρα που διασφαλίζεται ότι δεν θα τεθούν εμπόδια στην ιδιωτική ισχύ⁸³. Για την σύγχρονη οικονομία και την de facto παγκόσμια κυβέρνηση των GATT, NAFTA, ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας θα μιλήσουμε αναλυτικά στην συνέχεια. Εδώ προέχει πως υπογράφηκαν – σε επίπεδο εκτελεστικής εξουσίας- δύο συμφωνίες- σταθμοί που δεν έγιναν δημοσίως γνωστές και διαθέσιμες. Πριν υπογραφούν οι συμφωνίες, οι λιγοστοί που διέθεταν πρόσβαση στα κείμενα και επεσήμαναν τους κινδύνους χαρακτηρίζονταν αφοριστικά οπισθοδρομικοί, υπέρμαχοι του προστατευτισμού παλαιότερων εποχών, απολογητές του συνδικαλισμού κλπ⁸⁴. Η όποια δημόσια συζήτηση ακολούθησε την θέση των συμφωνιών σε ισχύ ήλθε να αποδείξει την έντονη αντίθεση του κοινού και να επαληθεύσει πως ένας κόσμος με αντικειμενική ενημέρωση και ανόθευτο δημόσιο διάλογο είναι ασύμβατος με τον ολοκληρωτικό καπιταλισμό. Στο μεταξύ, οικονομικοί κολοσσοί, όπως η Ford και η VW, μεταφέροντας τα εργοστάσια τους στο Μεξικό ή την Ανατολική Ευρώπη, εκεί όπου δεν υπάρχουν ανησυχίες για «καλοταϊσμένους» εργάτες, απέλυσαν όλο το εγχώριο προσωπικό τους και επαναπροσέλαβαν όσους αποδέχονταν δύο απλούς όρους: μείωση αποδοχών και απαγόρευση του συνδικαλισμού.

Ο Ιγνάσιο Ραμονέ, αν και αποδέχεται την επιλεκτική παρουσίαση των γεγονότων ή επιμέρους πτυχών τους, την αποδίδει στην υπέρ-συσσώρευση πληροφοριών και την συνεπαγόμενη αδυναμία των ιθυνόντων να διακρίνουν ανάμεσα στο ουσιώδες και το επουσιώδες. Αρνείται δε κάθε οργανωμένη προσπάθεια καθοδήγησης, αφού στον κόσμο της υπερπληροφόρησης είναι

⁸³ Στο ίδιο, σελ. 51-53.

⁸⁴ Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών*, σπ., σελ. 51,182,208.

αδύνατο να αντιληφθούμε ποια ακριβώς πληροφορία λείπει⁸⁵. Εκείνο που δεν μας εξηγεί είναι πως τυχαίνει να λείπει πάντα η πληροφορία εκείνη που θα υπονόμει τα θεμέλια της κοινωνικής συναίνεσης και θα παρείχε ερεθίσματα για την αμφισβήτηση του κατεστημένου τρόπου σκέψης και δράσης.

Εντοπίζουμε τέλος την αποχή από κάθε κριτική θέση που θα μπορούσε να φανερώσει την διαπλοκή των «ουδέτερων» ΜΜΕ με την πολιτική και οικονομική ολιγαρχία. «Αυτές δεν είναι ενέργειες φίλου» τόνισε ο υπεύθυνος της "Gulf and Western", όταν ο τηλεοπτικός σταθμός WNET προέβαλε ντοκιμαντέρ που έθιγε την εταιρία⁸⁶. Υπολογίζεται πως, μόνο για διαφημίσεις, η General Motors ξοδεύει εκατό δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Ποια εφημερίδα θα τολμούσε να αποκαλύψει τις παράνομες δραστηριότητές της δίπλα στην διαφήμισή της⁸⁷; Ή ποια θα στοιχειοθετούσε την στήριξη της General Electric στον πόλεμο, ως βασικού χρηματοδότη της πολεμικής βιομηχανίας; Ή στην Ελλάδα, ποιο μέσο θα μπορούσε να θέσει σοβαρά ερωτήματα για την περιουσία της εκκλησίας⁸⁸; Όταν η διοικούσα οικονομική ελίτ των ΜΜΕ βρίσκεται σε αγαστή συνεργασία με την πάμπλουτη θρησκευτική ηγεσία, κυριαρχώντας ιδεολογικά στην κοινωνία- φυσικά για το κοινό καλό, την μακροήμερευση του έθνους και την σωτηρία της ψυχής μας;

Συνοψίζοντας, η ελευθερία των πολιτών στην πληροφόρηση φτάνει μέχρι εκεί που δεν θίγονται τα συμφέροντα των κυρίαρχων ελίτ και δεν παρέχονται ερεθίσματα για έναν τρόπο σκέψης που θα αμφισβητούσε τις θεμελιώδεις παραδοχές της κυρίαρχης κουλτούρας. Η αποτελεσματικότητα του μηχανισμού έγκειται στα διαφορετικά, ανάλογα με την περίπτωση, μέσα εφαρμογής του: κατασκευή τεχνητών γεγονότων, επιλεκτική ή ετεροχρονισμένη παρουσίαση, αποκλεισμός εναλλακτικών φωνών, καθιέρωση λέξεων- ταμπού, αποχή από «εχθρικές ενέργειες», όλα εναλλάσσονται ή συνδυάζονται με σκοπό την απόσπαση συναίνεσης.

⁸⁵ Ramonet I., *Η Τυραννία των ΜΜΕ*, οπ., σ. 127.

⁸⁶ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 63.

⁸⁷ Barak G., *Newsmaking Criminology*, οπ., σ. 200.

⁸⁸ Τσαρδάκης Δ., *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, οπ., σ. 168.

vi) Το κενό του μοντέλου- Περιθώρια δράσης.

Όσο οι δυτικές δημοκρατίες έχουν ανάγκη την καταστολή, κανένα μοντέλο προπαγάνδας δεν είναι ούτε θα μπορούσε να είναι πλήρως αποτελεσματικό. Που βρίσκεται όμως το κενό του εν λόγω μοντέλου; Η συναίνεση κατασκευάζεται απευθυνόμενη σε ένα 20% του πληθυσμού, το 20% που διαθέτει μόρφωση, στρατηγική κοινωνική θέση, καίρια επαγγελματική απασχόληση, είναι πολιτικά ενεργό και διαμορφώνει τις στάσεις του στενού του περιβάλλοντος. Το υπόλοιπο 80%, αυτό που ο Walter Lippmann χαρακτήριζε ως «συγκεχυμένο κοπάδι» ή- πιο κομψά- «θεατές δράσης», πρέπει να κατηχηθεί και να τεθεί στο περιθώριο⁸⁹. Το 20% που ενδιαφέρει τις ελίτ πρέπει να διαθέτει μία σαφή και κατά βάση αληθή εικόνα της πραγματικότητας. Τα ΜΜΕ έχουν συνεπώς δύο αντιφατικές αποστολές: να κατηχήσουν το 80%, αλλά να δώσουν μία ρεαλιστική εικόνα για το 20%⁹⁰. Μακριά από έναν απόλυτο κονστρουκτιβισμό, οι στοιχειώδεις αλήθειες μπορούν να εντοπιστούν και στα καθεστωτικά ακόμη ΜΜΕ. Συσκοτισμένες ωστόσο πίσω από μία ισχυρότατη προπαγάνδα, που αναπαράγει ένα πλαστό κοινωνικό συμβόλαιο, είναι εξαιρετικά δύσκολο να γίνουν αντιληπτές.

Πρέπει να ανατρέξουμε στις σιωπηρές παραδοχές, σε ό,τι προϋποτίθεται, σε ό,τι δογματικά προβάλλεται ως φυσικό και αυτονόητο και διαμορφώνει το πλαίσιο συζήτησης. Με τα λόγια του Chomsky: «να αναζητήσουμε δομές εξουσίας, ιεραρχίας, κυριαρχίας και να τις αμφισβητήσουμε. Αν δεν μπορεί να βρεθεί μία ουσιαστική δικαιολόγηση για αυτές να τις εξαρθρώσουμε, προκειμένου να διευρυνθεί το φάσμα της ανθρώπινης ελευθερίας»⁹¹.

Εδώ ακριβώς αναδεικνύεται ο ρόλος του διανοούμενου. Να αφυπνίζει συνειδήσεις, να ενσπείρει αμφιβολίες, να εγείρει το κριτικό πνεύμα, να καταρρίπτει δογματικές παραδοχές. Να εκθέτει την κρατικοεπιχειρηματική προπαγάνδα, να εκθέτει τα ψεύδη των κυβερνήσεων, να αναλύει τα αίτια, τα κίνητρα, τις σκοπιμότητες των πράξεων τους. Σε ένα δυτικό κόσμο όπου ο

⁸⁹ Chomsky N., *Τα ΜΜΕ ως Όργανο Κοινωνικού Ελέγχου και Καταστολής* (μτφ. Πάτσαλος Ν.), 3^η έκδοση, Ελεύθερος Τύπος, σ. 52.

⁹⁰ Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, σπ. σ. 74.

⁹¹ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, σπ. σ. 58.

διανοούμενος, τουλάχιστον ως προς την πρόσβαση στην πληροφόρηση, παραμένει προνομιούχος, η σχετική ευθύνη γίνεται ακόμη μεγαλύτερη⁹².

Ανάλογη φυσικά και η ευθύνη του καλλιτέχνη απέναντι στην κυρίαρχη κουλτούρα. Να εκθέτει την εμπορευματοποιημένη τέχνη, την κινηματογραφική βιομηχανία παραγωγής ονείρων, την τυποποιημένη μουσική, την μαζικοποιημένη εμπορική βιβλιοπαραγωγή. Με την καθοριστική συμβολή διανοούμενων και καλλιτεχνών η ισχυρότερη προπαγάνδα θα αποδεικνυόταν αναποτελεσματική. Πόσοι διανοούμενοι και καλλιτέχνες υπάρχουν σήμερα και πόσοι μπορούν να επιβιώσουν στα πλαίσια του ολοκληρωτικού καπιταλισμού είναι μία διαφορετική ιστορία. Αλλά ας κλείσουμε με αυτήν την νότα αισιοδοξίας.

Γ.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Στο πρώτο μέρος αποδείξαμε πως η δύναμη των ΜΜΕ εκτείνεται πολύ πιο μακριά από μια περιστασιακή επιρροή ή μία αποτελεσματική πειθώ. Διαμορφώνοντας τις κοινωνικές αναπαραστάσεις μας, επιβάλλοντας τις θεμελιώδεις κοσμοαντιλήψεις μας, υπαγορεύοντας τις σκέψεις και τα όνειρά μας, όχι μόνο κατασκευάζουν την δική τους πραγματικότητα αλλά διασφαλίζουν ότι αυτή θα μεταφραστεί με τα εργαλεία που τα ίδια υποδεικνύουν.

Στο δεύτερο μέρος καταρρίψαμε τους μύθους της αντικειμενικότητας και του αντιπολιτευτικού τους χαρακτήρα. Ιδεολογικά προσανατολισμένα, καθορίζουν την ατζέντα του δημοσίου διαλόγου με τρόπο ώστε ακόμη και το φαινομενικά ριζοσπαστικό να μην απειλεί τα συμφέροντα των ελίτ και να μην θέτει υπό αμφισβήτηση τον κυρίαρχο τρόπο σκέψης. Μεγάλες, συχνά κολοσσιαίες επιχειρήσεις, ανήκουν στους οικονομικά ισχυρούς και ελέγχονται από αυτούς. Η γραφειοκρατική οργάνωση και λειτουργία εγγυάται την πειθάρχηση και αυτολογοκρισία των στελεχών τους. Με γνώμονα το κέρδος και στόχο την συντήρηση και ενίσχυση του κατεστημένου πολιτικοοικονομικού συστήματος, οι πληροφορίες φιλτράρονται και άλλοτε παρουσιάζονται

⁹² Στο ίδιο, σ. 70.

επιλεκτικά, άλλοτε ετεροχρονισμένα, άλλοτε αποκρύπτονται, άλλοτε διαστρεβλώνονται ανοιχτά ή κατασκευάζονται εκ του μηδενός.

Με βάση τα παραπάνω, δίνουμε ανεπιφύλακτα καταφατική απάντηση στα ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή του κεφαλαίου. Τα ΜΜΕ έχουν τόσο την δύναμη όσο και την πρόθεση να χειραγωγήσουν τον πληθυσμό. Είχαμε εξ' αρχής θέσει ως αφετηρία την προσέγγιση του Foucault και συναφείς ορισμούς που ταυτίζουν την χειραγωγή με έλλειψη αυτοκαθορισμού, αναπαραγωγή μονοδιάστατου τρόπου σκέψης και συλλογικής συμπεριφοράς. Είχαμε εντοπίσει ως εννοιολογικά της στοιχεία τον καθολικό (σε κάθε πτυχή της ζωής, από πολιτική και οικονομία μέχρι καθημερινή ψυχαγωγία), εκ των άνω (από τον ισχυρό μιας ιεραρχικά δομημένης κοινωνίας) σκόπιμο και συνειδητό επηρεασμό του πληθυσμού προς ορισμένη κατεύθυνση, με τον πολιτικό στόχο της απόσπασης συναίνεσης και διατήρησης της υπάρχουσας κοινωνικής δομής. Η δομή, η οργάνωση, η έκταση της επιρροής και ο σκοπός λειτουργίας των ΜΜΕ όχι μόνο ταιριάζουν αλλά συχνά ταυτίζονται απόλυτα με τον ορισμό που θέσαμε. Με άλλα λόγια, η χειραγωγή αποτελεί θεμέλιο της λειτουργίας των μέσων. Χωρίς την χειραγωγή τα ΜΜΕ δεν θα επιτελούσαν ούτε τον κοινωνικό τους ρόλο ούτε τον οικονομικό τους στόχο.

Προτού προβούμε στην ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης, οφείλουμε να εξετάσουμε συνοπτικά τον ρόλο του πολιτικού στις δυτικές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, το περιεχόμενο του πολιτικού λόγου, την σχέση πολιτικών – ΜΜΕ και την τυχόν σύμπραξή τους στην χειραγωγή των μαζών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ

“Πολιτική είναι το ποιος παίρνει τι, πότε και πώς”.

Harold Lasswell (1902-1978), πολιτικός επιστήμονας και θεωρητικός των επικοινωνιών.

“Όλες οι ανοησίες περί δημοκρατίας σε χώρες όπου οι μεν κατέχουν την εξουσία, οι δε τους ψηφίζουν κάθε πέντε χρόνια, οι μεν κατέχουν τα ΜΜΕ, οι δε τα ακούνε, οι μεν κατέχουν τα εργοστάσια, οι δε δουλεύουν εκεί, είναι χρήσιμες ως δημαγωγίες αλλά δεν στέκονται ούτε μία στιγμή αν τις σκεφτείς”.

Αφετηρία της σκέψης μας αποτελεί ο «Ηγεμόνας» του Μακιαβέλι, έργο που σφραγίζει το τέλος μίας εποχής (φεουδαρχικής) και σηματοδοτεί την έλευση μίας νέας (καπιταλιστικής). Ως πολιτική ορίζεται η επιστήμη του κράτους, της κυριαρχίας, του ελέγχου, της διακυβέρνησης των ανθρώπων. Η τέχνη της κατάκτησης, διατήρησης και ενίσχυσης της εξουσίας. Αναγκαία δε προϋπόθεση για την κατανόηση του πολιτικού λόγου αποτελεί η πλήρης αποσύνδεση της πολιτικής από την ηθική⁹³.

Την διάκριση ανάμεσα σε πολιτική και ηθική φαίνεται να αποδέχεται και ο Max Weber, ταυτίζοντας την πρώτη με την επιδίωξη συμμετοχής στην άσκηση δύναμης. «Όποιος επιδιώκει την σωτηρία της ψυχής δεν πρέπει να πορευθεί στον δρόμο της πολιτικής, γιατί τα έργα της εκπληρώνονται με τη βία» τόνιζε χαρακτηριστικά ο γερμανός κοινωνιολόγος. Θεμελιωτής της φιλελεύθερης πολιτικής κοινωνιολογίας και επηρεασμένος από την διδασκαλία των Τζων Λοκ και Τζων Στιούαρτ Μιλλ, που αποκλείουν την τάξη των χειρωνακτών από την πολιτική ζωή ως ανίκανη να ζήσει μία ορθολογική ζωή, ο Weber εκφράζει ρητά την δυσπιστία του προς τους «απλούς πολίτες». Ανορθολογισμός, άγνοια, παθητικότητα, αντιδημοκρατικές αντιλήψεις και αξίες, όλα χαρακτηριστικά των λαϊκών μαζών, νομιμοποιούν την διακυβέρνηση τους από χαρισματικούς πολιτικούς ηγέτες. Η θεσμοποιημένη χρήση βίας προβάλλεται ως αναγκαίο κακό, η διαχείριση των ανθρωπίνων υπάγεται στον μονόδρομο της κρατικής γραφειοκρατίας και η εκ των άνω καθοδήγηση, ως εκ θαύματος,

⁹³ Σεραφεινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, οπ., σελ. 30-38.

προσφέρει την πολυπόθητη σταθερότητα και ευημερία. Το κράτος, οντότητα ουδέτερη και ανεξάρτητη, de facto τοποθετημένη σε επίπεδο υπέρτερο της κοινωνίας, έρχεται να εγγυηθεί όσα εξ' ορισμού στερούνται οι μάζες: ηθική, ορθολογισμό, δικαιοσύνη⁹⁴.

Η αντίληψη που θέλει την ανθρώπινη φύση εγγενώς ιδιοτελή, ακόρεστη και εγκληματική ήταν και παραμένει το αποτελεσματικότερο προπαγανδιστικό τέχνασμα⁹⁵. Στο όνομα της νομιμοποιήθηκε κάθε αυθαιρεσία, κάθε καταστολή, κάθε καταπίεση. Εκεί βρήκαν καταφύγιο όλες οι πεφωτισμένες ηγεσίες και οι λαϊκοί σωτήρες. Έγινε θεσμός η έλλειψη πληροφόρησης και η παραπληροφόρηση. Διότι αν το κράτος είναι ουδέτερο, αν οι ελίτ έχουν τις πνευματικές αρετές και τις διοικητικές ικανότητες να κυβερνήσουν και αν οι μάζες στερούνται των απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων, τότε ποια η ανάγκη ελέγχου εξουσίας; Όλα βαίνουν νομοτελειακά προς το κοινό καλό.

Ο ανιστορικός χαρακτήρας της φιλελεύθερης θεώρησης τονίστηκε από την μαρξιστική προσέγγιση. Τα αίτια των συγκρούσεων εντοπίζονται όχι στην ανθρώπινη φύση αλλά στις κοινωνικές σχέσεις που επιβάλλει η ταξική διάρθρωση της κοινωνίας. Η δε θεσμοποιημένη χρήση βίας είναι επιβεβλημένη για να ικανοποιηθούν τα συμφέροντα μίας ισχυρής μειοψηφίας. Με βάση την υλιστική αντίληψη της ιστορίας, οι Μαρξ και Ένγκελς θεωρούν τον ατομικισμό αποτέλεσμα των κατεστημένων κοινωνικών σχέσεων, του καταμερισμού εργασίας και των σχέσεων ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Η πολιτική εξουσία δεν είναι τίποτε περισσότερο από την οργανωμένη δύναμη μίας τάξης για την καταπίεση μίας άλλης. Η άρχουσα τάξη, εκείνη που διαθέτει την εξουσία και ταυτόχρονα κυβερνά, επιβάλλει τα δικά της συμφέροντα ως ένα δήθεν κοινό, γενικό συμφέρον⁹⁶.

Με δεδομένο πως η ιστορία γράφεται από τον νικητή, η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού αποδυνάμωσε την μαρξιστική θεώρηση και κατέστησε παντοδύναμη την φιλελεύθερη, πλέον νέο-φιλελεύθερη προσέγγιση.

⁹⁴ Σεραφετινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, οπ., σελ. 39-44.

⁹⁵ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 40.

⁹⁶ Σεραφετινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, οπ., σελ. 85-91.

i) Σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες.

Οι σύγχρονες δημοκρατίες του δυτικού κόσμου επισήμως χαρακτηρίζονται πλουραλιστικές. Με μικρές επιμέρους διαφορές στηρίζονται σε κοινή βάση: ανθρώπινα δικαιώματα, λαϊκή κυριαρχία, ελευθερία τύπου, ανεξαρτησία δικαιοσύνης και κοινοβουλίου. Η πολιτική σκηνή δομείται πάνω σε ένα μοντέλο αγοράς. Κάθε ψηφοφόρος έχει την δυνατότητα να επιλέξει ανάμεσα σε δύο τουλάχιστον αντιμαχόμενες ελίτ⁹⁷. Είναι ελεύθερος να επικυρώσει προκαθορισμένους σχηματισμούς οργανωμένων συμφερόντων και πανίσχυρων μειοψηφιών, πάντως όχι να επηρεάσει την σύνθεση και τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό. Ως άλλος καταναλωτής, ο πολίτης διαλέγει τυποποιημένα, ομοιόμορφα προϊόντα της πολιτικής βιομηχανίας.

Με δεδομένο πως η ελευθερία επιλογής αφεντικών δεν καταργεί ούτε τα αφεντικά ούτε τους δούλους, κατά την περίφημη ρήση του Marcuse⁹⁸, το μοντέλο της αγοράς εξ' ορισμού αντιτίθεται στην έννοια της συμμετοχικής δημοκρατίας. Εκεί όπου οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή, προασπίζοντας τα συμφέροντά τους με επιτροπές και οργανώσεις, λαμβάνουν κρίσιμες αποφάσεις για την καθημερινή τους ζωή και το εργασιακό τους περιβάλλον, συνθέτουν μία κοινωνία πολιτών με πρωτοβουλίες «από τα κάτω»⁹⁹. Για μια γνήσια δημοκρατία λαϊκής βάσης, με απεριόριστη συμμετοχή και άσκηση διοίκησης εκ μέρους των πολιτών ούτε λόγος.

Ας δούμε ειδικότερα πώς λειτουργεί το σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα. Ο λαός διαθέτει το μεγάλο όπλο, την ψήφο του, ώστε μέσα από ανόθευτες εκλογές, να επιλέξει τα πρόσωπα που ο ίδιος κρίνει ικανότερα να τον εκπροσωπήσουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Προς ισχυροποίηση της λαϊκής εντολής κατοχυρώνονται συνταγματικά οι βουλευτικές ασυλίες του ανεύθυνου και του ακαταδίωκτου. Ο βουλευτής εκφράζει ελεύθερα την γνώμη του, χωρίς να λογοδοτεί σε κάποια αρχή και χωρίς να διώκεται για την πολιτική του τοποθέτηση. Όμως σε ένα σύστημα όπου η νομοθετική εξουσία έχει απορροφηθεί από την εκτελεστική, εξαιτίας του συνδυασμού ενισχυμένης

⁹⁷ Meyer T., Hinchman L., *Από τη Δημοκρατία των Κομμάτων στη Δημοκρατία των ΜΜΕ*, Πολύτροπον, Αθήνα, 2008, σελ. 47-48.

⁹⁸ Σεραφετινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, σπ., σ. 150.

⁹⁹ Meyer Thomas., Hinchman Lew., *Από τη Δημοκρατία των Κομμάτων στη Δημοκρατία των ΜΜΕ*, σπ., σελ. 49-50.

αναλογικής και κομματικής πειθαρχίας, τα παραπάνω καθίστανται κενά νοήματος, περιορισμένα στο να στολίζουν τις γραμμές επίσημων σχολικών και πανεπιστημιακών εγχειριδίων. Με άλλα λόγια, καταργείται εκ βάθρων η ουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος, η- έστω έμμεση- συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

Όσο οι πολίτες τίθενται προ τετελεσμένου, ενώπιον ειλημμένων αποφάσεων από κέντρα εξουσίας που δεν ελέγχουν και αδυνατούν να ελέγξουν, οι εκλογές διαθέτουν τυπικό χαρακτήρα. Καλλιεργούν την ψευδαίσθηση της συμμετοχής, συνιστούν δε έναν αποτελεσματικό τρόπο να αμβλυνθεί η λαϊκή δυσαρέσκεια χωρίς να διακυβεύεται οποιαδήποτε ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή. «Αν οι εκλογές μπορούσαν να αλλάξουν τον κόσμο, θα ήταν παράνομες», διακήρυττε στις αρχές του προηγούμενου αιώνα η Emma Goldman, και όλο και περισσότεροι φαίνεται να ασπάζονται την εν λόγω άποψη.

Εδώ ακριβώς εξηγείται το φαινόμενο της ευρείας αποχής. Το 1994, στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ, 61% του πληθυσμού απείχε από τις κάλπες¹⁰⁰. Έκτοτε το ποσοστό αυξήθηκε σταθερά, για να μειωθεί ελαφρώς με την ελπίδα «Ομπάμα». Στην Ελλάδα, παρά τις προβλεπόμενες- έστω ανενεργές- ποινικές κυρώσεις που επιφυλάσσονται για την αποχή από το «δημόσιο λειτούργημα» της συμμετοχής στα κοινά, τα ποσοστά αποχής διαρκώς αυξάνουν. Όμως η φιλελεύθερη θεώρηση του Weber είχε εξ' αρχής δεχτεί την διάκριση ανάμεσα σε ενεργούς και παθητικούς πολίτες ως θεμέλιο λίθο του πολιτικού συστήματος. Η υποχρεωτική ψήφος αδυνατεί να υπερβεί την εν λόγω διάκριση. Η πολιτική αδράνεια μεταφράζεται ως συναίνεση, ως απόδειξη της ευημερίας και της συμφιλίωσης των τάξεων. Ως αποτέλεσμα, οι «άξεστοι παρείσακτοι» (κατά τον Lippmann) ή απλώς «ηλίθιοι» (κατά τον Lasswell)¹⁰¹, όχι μόνο δεν επιδιώκουν την πολιτική και κοινωνική τους χειραφέτηση αλλά εξυπηρετούν επικοινωνιακά την προπαγάνδα των κυβερνώντων.

¹⁰⁰ Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, σπ., σ. 55.

¹⁰¹ Τσουκαλάς Κωνσταντίνος (επιμέλεια), από την εκπομπή «Μονοπάτια της Σκέψης», αφιέρωμα στον Noam Chomsky.

Ένας ακόμη κοινός τόπος των δυτικών δημοκρατιών εντοπίζεται στην περίφημη ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Με εξωνημένους πολιτικούς να βρίσκονται στο απυρόβλητο χάρη σε νόμους που οι ίδιοι ψήφισαν, με μεγαλοαπατεώνες της οικονομικής ελίτ να λυμαίνονται ανενόχλητοι τον δημόσιο πλούτο με κομπίνες δεκάδων εκατομμυρίων, χωρίς ποτέ να παραπέμπονται ή να προκύπτουν «επαρκείς ενδείξεις ενοχής», με τα εγκλήματα των ισχυρών να παραγράφονται και να εξανεμίζονται, την ώρα που οι αδύναμοι με συνοπτικές διαδικασίες για μικροκλοπές και ναρκωτικά γεμίζουν τις φυλακές, η δικαστική ανεξαρτησία αποδεικνύεται παραμύθι για μικρά παιδιά. Άλλωστε, το ίδιο το ελληνικό σύνταγμα ρητά προβλέπει πως οι ανώτατοι δικαστές διορίζονται από το υπουργικό συμβούλιο, δηλαδή την κυβέρνηση. Και αν η κεφαλή των δικαστικών αρχών υπόκειται στο παραπάνω καθεστώς, εύκολα φανταζόμαστε πόσο ανεπηρέαστα και αμερόληπτα ασκούν το λειπούργημά τους οι κατώτεροι δικαστές.

Το σπουδαιότερο ωστόσο γνώρισμα των δυτικών δημοκρατιών έγκειται στο ότι οι εκλεγμένοι κυβερνήτες δεν συνθέτουν την ισχυρότερη κοινωνική ομάδα. Η συγκέντρωση του ιδιωτικού κεφαλαίου είναι τόσο μεγάλη και τόσο υπερεθνική, ώστε τα πολιτικά συστήματα αδυνατούν να την επηρεάσουν¹⁰². Πολυεθνικοί κολοσσοί διαθέτουν επίσημα κέρδη πολλαπλάσια του ΑΕΠ αρκετών χωρών. Τράπεζες- φαντάσματα τζογάρουν στην πτώχευση χωρών, την ώρα που η οικονομία- καζίνο γιγαντώνεται. Παγκόσμια Τράπεζα και ΔΝΤ έχουν την εξουσία να διορίζουν και να παύουν μέλη κυβερνήσεων, να υποδεικνύουν πολιτική γραμμή και να χαράσσουν πολιτική εξουσία. Σε ένα σύστημα όπου οι πολίτες αδυνατούν να ασκήσουν ουσιαστικό έλεγχο ακόμη και σε μία κυβέρνηση που δεν δρα αυτοβούλως, γίνεται αντιληπτό ότι η πιθανότητα να επηρεάσουν γραφειοκρατικά οργανωμένους οικονομικούς κολοσσούς είναι μηδαμινή¹⁰³.

Συνοψίζοντας, εντοπίζουμε τα κυριότερα χαρακτηριστικά των δημοκρατιών δυτικού τύπου στα εξής σημεία: δήθεν ανεξάρτητη δικαιοσύνη, έλλειψη αντιπροσωπευτικού χαρακτήρα, έλεγχος κυβερνήσεων από ιδιωτικά κέντρα εξουσίας, πολιτική αποχή ως προϋπόθεση ομαλότητας και τεκμήριο

¹⁰² Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, οπ., σελ. 94-95.

¹⁰³ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, οπ., σ. 165.

κοινωνικής συναίνεσης. Ένα σύστημα με αυτά τα γνωρίσματα, μόνο στα πλαίσια ενός συστήματος κατήχησης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί δημοκρατικό.

Ανακύπτει συνεπώς η ανάγκη εξεύρεσης των τεχνικών που εμφανίζουν μία κατ' όνομα δημοκρατία ως γνήσια. Η αναζήτηση μας θα ξεκινήσει από το περιεχόμενο του πολιτικού λόγου, προεκλογικού και μη.

ii) Στοιχεία του Πολιτικού Λόγου.

Εντοπίζουμε τους κοινούς τόπους κάθε πολιτικού λόγου στα εξής σημεία¹⁰⁴: α) Ο υποτιθέμενος κοινός εχθρός (κομμουνισμός, φασισμός κλπ) ενώπιον του οποίου πρέπει όλοι να εμφανιστούμε ενωμένοι για να διασφαλίσουμε το τρίπτυχο εθνική ανεξαρτησία- εδαφική ακεραιότητα- κοινωνική ειρήνη. Στις δυτικές δημοκρατίες το απόλυτο κακό προσωποποιείτο στην κατά βάση ανύπαρκτη απειλή του κομμουνισμού. Με την εκβιαστική λογική του «μη χειρόν βέλτιστο», η πολιτική εξουσία μας υπαγορεύει να αφήσουμε στην άκρη τις ευαισθησίες για διαφθορά και σκάνδαλα, τις φωνές περί δικαιωμάτων και τις ανοησίες περί καταστολής και αστυνομικής βίας, αφού η ίδια μας προστατεύει από έναν υπέρτερο κίνδυνο. Αν δεν την ευγνωμονούμε, τουλάχιστον ας μην είμαστε άπληστοι. Ήδη από το 1930, ο Carl Schmitt είχε χαρακτηρίσει την διάκριση εχθρού- φίλου κριτήριο του πολιτικού, αντίστοιχη με την διάκριση ωραίου- άσχημου στην Αισθητική, καλού- κακού στην Ηθική, κερδοφόρου- επιζήμιου στην Οικονομία¹⁰⁵. Ο παραλληλισμός καταδεικνύει πως κάθε επιτυχημένη στρατηγική της εξουσίας βασιζόταν στην εξεύρεση ή δημιουργία εχθρών, εσωτερικών και εξωτερικών. Αν δεν υπάρχουν, θα κατασκευαστούν.

Ο γερμανός κοινωνιολόγος Herman Muller συμπληρώνει πως χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας είναι η αδύναμη συλλογική συνείδηση¹⁰⁶. Οι μάζες δεν μπορούν να σταθούν αντιμέτωπες με τα προβλήματα, την μιζέρια, την δυστυχία τους. Η δημιουργία εχθρού τις ανακουφίζει, αφού διοχετεύεται η επιθετικότητά τους και μετατίθεται το πρόβλημα προς έναν

¹⁰⁴ Τσαρδάκης Δ., *Ο Άνθρωπος στα Δίχτυα της Manipulation*, οπ., σελ. 165-168.

¹⁰⁵ Schmitt C., *Η Έννοια του Πολιτικού* (μτφ. Λαβράνου Α., επιμέλεια Σταμάτης Γ.), Κριτική, Αθήνα, 1988, σ. 14.

¹⁰⁶ Τσαρδάκης Δ., *Ο Άνθρωπος στα Δίχτυα της Manipulation*, οπ., σ. 170.

ανυπεράσπιστο στόχο, έναν αποδιοπομπαίο τράγο. Το σύγχρονο ελληνικό παράδειγμα, με την απροκάλυπτη ρατσιστική εγκληματοποίηση των λαθραίων (σαν τα ποτά και τα τσιγάρα) μεταναστών, με την έκρηξη μίσους σε βάρος κάθε κατατρεγμένου και περιθωριοποιημένου, εντάσσεται στα πλέον χαρακτηριστικά. Ο αδύναμος κρίκος, μέσω του αποπροσανατολιστικού του ρόλου, λειτουργεί ως ασφαλιστική δικλείδα για την ανεμπόδιστη συνέχεια της εξαπάτησης των μαζών και την ανέλεγκτη λειτουργία των πραγματικών κέντρων εξουσίας.

Β) Επίκληση στο συναίσθημα- πατριωτισμός, σύνεση, λογική, μετριοπάθεια βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Η δημοκρατία προβάλλεται ως ο πλέον, αν όχι μοναδικός, πολιτισμένος τρόπος οργάνωσης. Υπερβολές και πάθη δεν χωρούν. Αν η δικαιοσύνη εκφράζεται στο πλαίσιο μιας αριστοτελικής μεσότητας και η δημοκρατία πραγματώνει μία τέτοια κατάσταση, τότε κάθε απόπειρα αμφισβήτησης των θεμελιωδών παραδοχών της συνιστά εξτρεμισμό. Συνεπώς μην υπερβάλλετε στις διεκδικήσεις σας, μην καταχράστε των ελευθεριών σας, μην αντιδράτε δυναμικά στην καταπίεση, μην προβαίνετε σε ριζοσπαστική κριτική¹⁰⁷. Σε μία Ελλάδα, όπου οι πολίτες συστηματικά παρουσιάζονται ως παρορμητικοί, ευάλωτοι σε ρητορείες και δημαγωγίες, δεκτικοί σε εξαπάτηση και καθοδηγούμενοι από πάθη, η ηρεμία σύνεση και περίσκεψη πάντα κατείχαν περίοπτη θέση στον πολιτικό λόγο. Στην ουσία συνδέονταν με τον μονόδρομο της δυτικοποίησης, που θα εξάλειφε τα ανεπιθύμητα ανατολίτικα στοιχεία.

Γ) Πρόκληση ανασφάλειας και αβεβαιότητας στον ακροατή. Ο πολιτικός καλλιεργεί την (αυτό)σύγχυση της κοινωνίας. Δημιουργεί ανησυχία με την δοκιμασμένη και αξιόπιστη συνταγή της «έκρηξης της εγκληματικότητας», του «υγειονομικού κινδύνου», της «στρατιωτικής απειλής» κλπ. Ο Niklas Luhmann χρησιμοποιούσε την λέξη «ερεθίζω» με διττή σημασία¹⁰⁸: α) διεγείρω, β) καθιστώ αβέβαιο, ανασφαλές. Η προσέγγιση αυτή ταιριάζει απόλυτα και τον χώρο της πολιτικής. Τα ερεθίσματα του πολιτικού λόγου προκαλούν φόβο και ανασφάλεια. Ο πολιτικός έρχεται να εκλογικεύσει την

¹⁰⁷ Καυταντζόγλου Ι., *Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία: Οι Εκλογές της Μεταπολίτευσης*, Εξάντας, Αθήνα, 1979, σ. 128.

¹⁰⁸ Luhmann Niklas, *Η Πραγματικότητα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, οπ., σελ. 18-19.

ανασφάλεια, προσφέροντας λύση στο τεχνητό πρόβλημα που ο ίδιος κατασκεύασε. Η λύση απαιτεί φυσικά θυσίες, πίστωση χρόνου και παραμονή του στην εξουσία. Όμως ποιος δεν επιθυμεί να νιώθει ασφαλής; Μπροστά στην ασφαλή στέγη της εξουσίας οι αντιρρήσεις περί καταστολής, καταπίεσης, διαφθοράς, παραπληροφόρησης, χειροτέρευσης του βιοτικού επιπέδου και συναφείς ανησυχίες πάνε περίπατο. Βεβαίως «όσοι θυσιάζουν στοιχειώδεις ελευθερίες για λίγη ασφάλεια δεν αξίζουν ούτε ελευθερία ούτε ασφάλεια»¹⁰⁹. Όμως τέτοιοι αφορισμοί δεν έχουν θέση στον σύγχρονο πολιτικό λόγο της τεκμηριωμένης επιχειρηματολογίας.

Δ) Δυσφήμιση του αντιπάλου. Πρόκειται για τεχνική που αντισταθμίζει την ανυπαρξία ουσιαστικών προτάσεων απέναντι στο επιτακτικό αίτημα της ανύψωσης του βιοτικού επιπέδου των μαζών. Αποσειώ την ευθύνη, την μεταθέτω στον αντίπαλο (ανεξάρτητα από το αν κυβερνούσε ή όχι) και ως εκ θαύματος επανέρχομαι σε θέση ισχύος.

Κατά την προεκλογική περίοδο, οι παραπάνω συνιστώσες συμπληρώνονται από μία σειρά μηχανισμών της καταναλωτικής κοινωνίας, πρακτική που φανερώνει την πλήρη υποταγή της πολιτικής στους κανόνες της αγοράς: εύπεπτα σλόγκαν, αφισκόλληση, διαφημίσεις στην τηλεόραση, τηλέφωνα, πρόσφατα δε και ηλεκτρονικά μηνύματα. Η αποτελεσματικότητα των ανωτέρω διασφαλίζεται μέσα από την επιστήμη της πολιτικής επικοινωνίας. Οφείλουμε λοιπόν να αναφερθούμε στα βασικά της γνωρίσματα.

iii) Πολιτική Επικοινωνία

Η ύπαρξη και μόνο του κλάδου φανερώνει την μετατροπή της πολιτικής σε θέαμα, την υπαγωγή της στους κανόνες της αγοράς, την σύλληψη του πολίτη ως καθοδηγούμενου πελάτη. Ο κλάδος εμφανίζεται πριν από μισό περίπου αιώνα στις ΗΠΑ και για τριάντα χρόνια παραμένει αμερικανική υπόθεση. Έκτοτε, κατακτά σταδιακά τις υπόλοιπες χώρες του δυτικού κόσμου. Ως όρος περιλαμβάνει το σύνολο της πολιτικής στρατηγικής, εμπεριέχει την διατύπωση κάθε μηνύματος, τον προγραμματισμό κάθε κίνησης, λεκτικής και σωματικής

¹⁰⁹ Απόφθεγμα που αποδίδεται στον Αμερικανό πολιτικό και συγγραφέα Μπέντζαμιν Φράνκλιν (1706- 1790).

έκφρασης, τον εν γένει σχεδιασμό μίας τακτικής ικανής να δημιουργήσει θετική απήχηση του υποψηφίου στο κοινό¹¹⁰. Οι σύμβουλοι επικοινωνίας εστιάζουν αποκλειστικά στην ανταπόκριση του κοινού. Οι αιτίες των θετικών ή αρνητικών αντιδράσεων παραμένουν αδιάφορες. Αρκεί να εντοπιστούν τα ουσιώδη ανορθολογικά πρότυπα, οι μηχανισμοί απόσπασης της ψήφου από τον πολίτη- στόχο. Υποτίθεται πως αν ο επικοινωνιακός σχεδιασμός δεν αναιρεί ή δεν περιορίζει υπέρμετρα την κριτική πρόσληψη του μηνύματος από τρίτους, η επικοινωνιακή πολιτική έχει θεμιτό ενημερωτικό- πληροφοριακό χαρακτήρα¹¹¹. Όμως όταν ως αντικειμενικός στόχος της εν λόγω επιστήμης ομολογείται η πρόκληση εντυπωσιασμού και η δημιουργία εντυπώσεων, όταν κάθε χειρονομία, έκφραση, εξωτερική εμφάνιση γίνεται αντικείμενο μελέτης για να αποσπάσει η ίδια την προσοχή του κοινού, πώς είναι δυνατόν να μιλάμε για αποδεκτή ενημέρωση; Η τεχνική του αντιπερισπασμού ήταν και παραμένει ευθέως απατηλή¹¹². Αν το παιχνίδι παίζεται στο επίπεδο της κόμμωσης, της γλώσσας του σώματος, του εύκολου σλόγκαν και των δημοσίων σχέσεων, τότε ο μεστός- ουσιαστικός λόγος εξ' ορισμού περιθωριοποιείται¹¹³.

Η πολιτική επικοινωνία είναι συνεπώς χώρος κατασκευής πολιτικών. Ο επικοινωνιολόγος θα καθορίσει κάθε κίνηση του υποψηφίου. Ανάλογα με το αν είναι άσημος ή αναγνωρίσιμος, με το αν κατέχει ήδη ή όχι κάποιο αξίωμα, με το αν η δύναμη του εντοπίζεται στα τυπικά προσόντα, την ρητορική δεινότητα ή τις κοινωνικές διασυνδέσεις, καθετί θα παίξει ρόλο στο τελικό πλασάρισμα. Το προεκλογικό σλόγκαν θα αποτελέσει τον τελικό προσδιορισμό του υποψηφίου, αυτό που θα ταυτιστεί με το πρόσωπό του και θα εμπεδωθεί από την κοινή γνώμη¹¹⁴. Αν λοιπόν η εικόνα κατασκευάζεται και αν ο πολιτικός προσδιορίζεται από μία απομνημονεύσιμη, διαφημιστικού τύπου, ατάκα, τότε η πολιτική δεν έχει καμία σχέση με ιδεολογικές τοποθετήσεις, με ουσιαστική επίλυση προβλημάτων και τεκμηριωμένο δημόσιο διάλογο. Αυτά παραμένουν γράμμα κενό περιεχομένου, απευθυνόμενα στους ρομαντικούς ενός ιδεατού πλουραλισμού.

¹¹⁰ Βουλγαράκη Σ., *Η Εφαρμοσμένη Πολιτική Επικοινωνία και η Συμβολή της στην αλλαγή του Πολιτικού Λόγου*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αθήνα, 2007, σελ. 4-7, 31.

¹¹¹ Στο ίδιο, σ. 9.

¹¹² Καυταντζόγλου Ι., *Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία*, οπ., σελ. 44-45.

¹¹³ Σεραφετινίδου Μ. *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, οπ., σ. 299.

¹¹⁴ Βουλγαράκη Σ., οπ., σελ. 32,37.

Επισημαίνουμε πως ο τομέας της πολιτικής επικοινωνίας εμφανίζεται άμεσα εξαρτημένος από την δύναμη της εικόνας. Η ανάπτυξη του χρονικά συμπίπτει με την επικράτηση της τηλεόρασης. Ως άμεσο και διαδραστικό μέσο, η τελευταία παρέχει την ψευδαίσθηση μίας ενεργού συμμετοχής στα πολιτικά¹¹⁵. Μακριά από αυτήν, ο προμελετημένος εντυπωσιασμός των κινήσεων του σώματος, της πλαστής εκφραστικότητας και της επιτηδευμένης εξωτερικής εμφάνισης θα ήταν ανέφικτος. Τολμάμε να υποστηρίξουμε πως ο ίδιος ο κλάδος θα ήταν ανύπαρκτος χωρίς την συμβολή της τηλεόρασης.

Κλείνουμε με την εξής επισήμανση: Η δημιουργία θετικής εικόνας ενός πολιτικού στο κοινό στηρίζεται κατά 55% στην γλώσσα του σώματος, κατά 38% στον τόνο της φωνής και κατά ένα γενναίο 7% στην λογική, το πολιτικό πρόγραμμα και τα επιχειρήματα¹¹⁶. Τα συγκεκριμένα ποσοστά δεν αποδίδονται σε αντικαθεστωτικούς συνομωσιολόγους. Διατυπώθηκαν, το 1998, στο Σεμινάριο Πολιτικής Επικοινωνίας που οργάνωσε το Ινστιτούτο Κωνσταντίνος Καραμανλής, για να εμπεδώσουν καλύτερα το νόημα της πολιτικής τα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας.

iv) Συμπεράσματα

Η ανάλυση των κοινών τόπων του πολιτικού λόγου μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως στόχος του αποτελεί η διατήρηση του οικονομικοπολιτικού κατεστημένου και η αναπαραγωγή του κυρίαρχου τρόπου σκέψης. Αντιλήψεις γνήσια ριζοσπαστικές, που θέτουν υπό αμφισβήτηση τις θεμελιώδεις παραδοχές της κρατούσας κοινωνικής οργάνωσης, περιθωριοποιούνται.

Ειδικότερα, ο πολιτικός λόγος νομιμοποιεί τις εξουσιαστικές, ιεραρχικές σχέσεις και διασφαλίζει την κοινωνική συναίνεση. Υπό τον μανδύα μίας καθολικής, αυθύπαρκτης λογικής η κυρίαρχη τάξη κατορθώνει να παρουσιάσει το συμφέρον της ως γενικό, ως συμφέρον του κοινωνικού συνόλου. Μετατρέπει έτσι την υλική κυριαρχία σε μία παντοδύναμη πνευματική- ιδεολογική επικράτηση. Αν ο αδύναμος τρέφει αυταπάτες περί ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της κρατικής εξουσίας, αν η ταξική κοινωνία

¹¹⁵ Στο ίδιο, σ. 16.

¹¹⁶ Σεραφετινίδου Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, οπ., σ. 300.

δεν υφίσταται παρά στην φαντασία μερικών εξτρεμιστών, ποια η πιθανότητα να απειληθεί η ιδεολογικά συμπαγής και υλικά πανίσχυρη κυρίαρχη ελίτ;

Η αστική ιδεολογία περί ατομικισμού και ελευθερίας επιλογής μετατρέπεται σε εγγενές χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης. Η ιστορία τίθεται σε παρένθεση για να προβληθεί το επιβεβλημένο ως φυσικό, το βίαιο ως προϊόν ελεύθερης βούλησης¹¹⁷. Αποκρύπτεται η συστηματική εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο, η δομική βία του καθεστώτος, η λογική των δύο μέτρων και δύο σταθμών- αυτός ο βασικός ιστορικός κανόνας πως ο ισχυρός αρνείται να εφαρμόσει για τον εαυτό του τα κριτήρια που ο ίδιος θέτει για τον αδύναμο. Συσκοτίζεται οι έννοιες της δικαιοσύνης, της ισότητας, της ελευθερίας λόγου και έκφρασης. Διότι αυτά υπάρχουν βέβαια όταν συμφέρει τον ισχυρό. Και ο Χίτλερ ή ο Στάλιν πίστευαν στην ελευθερία λόγου για προσφιλείς στα καθεστώτα τους απόψεις¹¹⁸. Όμως η πραγματική δημοκρατία κρίνεται σε απόψεις που διαφέρουν, αμφισβητούν ή και υπονομεύουν τα θεμέλια της. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως οι στόχοι του πολιτικού λόγου ταυτίζονται με εκείνους των ΜΜΕ: διατήρηση της παρούσας κοινωνικής οργάνωσης και περιθωριοποίηση της ριζοσπαστικής εναλλακτικής άποψης.

Όμως-θα μπορούσε να αντιτάξει κάποιος- τα ΜΜΕ συχνά καλλιεργούν μία δυσπιστία σε βάρος των πολιτικών, προβάλλοντας την ιδιοτέλεια, την ανειλικρίνεια, ακόμη και την διαφθορά τους. Και πράγματι θα είχε δίκιο. Θα απαντήσουμε ωστόσο πως το να εστιάζεις σε πρόσωπα αποτελεί τον αποτελεσματικότερο τρόπο αποπροσανατολισμού. Απενεχοποιώ το πολιτικό σύστημα, στρέφω την συζήτηση μακριά από τις εγγενείς ανισότητες της κοινωνικής οργάνωσης, εξαγνίζω την συστημική βία. Απομυθοποιώ ένα πρόσωπο για να διασώσω ένα σύστημα. Θυσιάζω την αξιοπιστία μερικών πολιτικών για να διατηρήσω στο απυρόβλητο τις θεμελιώδεις παραδοχές της φιλελεύθερης αστικής παράδοσης. Διότι, αν δεν υπήρχε εμπιστοσύνη σε μηχανισμούς και γενικευμένα μέσα επικοινωνίας (το χρήμα ως μέσο ανταλλαγής, οι εκλογές ως μέσο άσκησης πολιτικής δύναμης, το δίκαιο ως μέσο διευθέτησης συγκρούσεων), τότε θα κατέρρεε το οικοδόμημα της κοινωνικής συναίνεσης. Με άλλα λόγια, οι σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες

¹¹⁷ Καυταντζόγλου Ι., *Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία*, σπ., σ. 19.

¹¹⁸ Achbar M. (editor), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση*, σπ., σ. 185.

επιβιώνουν γιατί, παρά την δυσπιστία στους πολιτικούς, υπάρχει πίστη στις δημοκρατικές διαδικασίες¹¹⁹.

Εξάλλου, αν τα ΜΜΕ επιβάλλουν τον κυρίαρχο τρόπο σκέψης, όπως αναλύσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, και αν προβάλλουν την (ατιμώρητη) διαπλοκή και διαφθορά των πολιτικών, τότε δίπλα στην πρωτογενή θα προστεθεί και η δευτερογενής ανάλογη συμπεριφορά των μαζών: μικροκομπίνες, φοροδιαφυγή, διαπλοκή, συναλλαγές με το κομματικό κράτος βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη, για να αποδείξουν ότι το μάθημα του ατομικισμού εμπεδώνεται καλά από τους «παρείσακτους»¹²⁰.

Όσο τα ΜΜΕ εμμένουν σε ατομοκεντρική κριτική, αφήνοντας στο απυρόβλητο τις οικονομικές και κοινωνικές δομές, όχι μόνο δεν θα απειλούν αλλά αντιθέτως θα ενισχύουν την κυρίαρχη κουλτούρα. Πολιτική ελίτ και διευθύνουσα ολιγαρχία των ΜΜΕ μοιράζονται κοινά συμφέροντα και χαρακτηριστικά. Ανήκουν στην οικονομικά ισχυρή μειοψηφία της καπιταλιστικής κοινωνίας, λειτουργούν στο ίδιο πλαίσιο, αποδέχονται τους ίδιους κανόνες της αγοράς, τα μεν ΜΜΕ ενόψει της διαφήμισης, οι δε πολιτικοί ενόψει της ψήφου. Και οι δύο κυνηγούν τον εντυπωσιασμό σε βάρος της ουσίας με τεχνικές δραματοποίησης και επιστημονικά μελετημένα ψυχολογικά τεχνάσματα. Θέτουν στο περιθώριο τον κώδικα «αληθές- μη αληθές» για να εφαρμόσουν το ωφελιμιστικό «είδηση- μη είδηση»¹²¹. Και οι δύο έχουν ως πρωταρχικό μέλημα την διατήρηση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης και την αποτροπή της ριζικής αλλαγής. Ιδεολογικά προσανατολισμένοι προς την ίδια κατεύθυνση, με βαθιά κατήχηση δεκαετιών, κατόρθωσαν να μας πείσουν πως η υπάρχουσα κοινωνία, έστω και αν δεν είναι ιδανική, είναι η καλύτερη δυνατή.

Συμπερασματικά, πολιτικός και μηντιακός λόγος ταυτίζονται στους στόχους και το περιεχόμενο. Ο καθολικός, εκ των άνω, σκόπιμος και συνειδητός επηρεασμός της κοινής γνώμης, με στόχο την διατήρηση της κοινωνικής συναίνεσης, δηλαδή η χειραγώγηση, αποτελεί βασικό γνώρισμα των δύο

¹¹⁹ Λαμπροπούλου Ε., Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, 1^η έκδοση, Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ. 28-29.

¹²⁰ Τον εν λόγω όρο χρησιμοποιούσε για τις μάζες ο πρωτοπόρος δημοσιογράφος και αναλυτής των ΜΜΕ Walter Lippman (1889-1974).

¹²¹ Luhmann Niklas, *Η Πραγματικότητα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, οπ., σ. 13.

λόγων. Χωρίς την δυνατότητα και την πρόθεση να χειραγωγήσουν δεν θα εκπλήρωναν την αποστολή τους. Για αυτό εμφανίζουν αγαστή συνεργασία. Τα ΜΜΕ εκμεταλλεύονται τους πολιτικούς και οι πολιτικοί τα ΜΜΕ, σε μία αρμονική συμβίωση υπό την θρησκεία της ελεύθερης αγοράς. Ο πολίτης- ακροατής- καταναλωτής βρίσκεται αππροστάτευτος κάπου στην μέση, για να λειτουργήσει ιδανικά η συναινετική δημοκρατία.

Προχωράμε πλέον στην ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης. Πριν αναφερθούμε σε συγκεκριμένα στοιχεία, που είτε αποσιωπήθηκαν είτε διαστρεβλώθηκαν από τα εγχώρια ΜΜΕ, οφείλουμε να πούμε δύο λόγια για το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα. Θα ακολουθήσει μία σύντομη σκιαγράφηση της ιστορίας του νεοφιλελευθερισμού, θα σχολιαστεί η δράση του ΔΝΤ σε Χιλή και Αργεντινή και έπειτα το κατ' εξοχήν ελληνικό παράδειγμα. Σκοπός μας να αναλύσουμε τον ρόλο των ΜΜΕ και των πολιτικών στην χειραγωγήση και εκφοβισμό των ελλήνων πολιτών. Στην σκέψη πως εκείνο που αποσιωπάται είναι συχνά σπουδαιότερο από εκείνο που ομολογείται, θα επιχειρήσουμε να αποκαλύψουμε τα πραγματικά γεγονότα πίσω από την «ξαφνική» χρεωκοπία της Ελλάδας, να εξετάσουμε τον ρόλο των τραπεζών και ιδίως της Goldman Sachs, το εκβιαστικό δίλημμα («ευρώ ή χάος» κατά το «Καραμανλής ή τανκς»), την φύση της σύγχρονης οικονομίας, δημοφιλείς όρους που αλλιώς παρουσιάστηκαν και αλλιώς είναι. Ας περάσουμε όμως στο τέταρτο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

"Καμία αγορά δεν είναι ελεύθερη, όλες είναι ρυθμισμένες. Το ερώτημα είναι πως ρυθμίζονται και σε όφελος ποιού, όχι αν είναι ελεύθερες".

Edward Herman (1925-), ακαδημαϊκός.

"Όσο πιο πολύ μεγαλώνεις τον φόβο για τα ναρκωτικά και το έγκλημα, τις μητέρες που ζουν από την πρόνοια, τους μετανάστες και τους εξωγήινους, τόσο περισσότερο ελέγχεις τους ανθρώπους".

Edward Herman (1925-), ακαδημαϊκός.

"Το χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν πρέπει να γίνει κατανοητό, γιατί αυτό θα οδηγήσει σε επανάσταση το επόμενο κίολας πρωινό."

Henry Ford (1863-1947).

A. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις: Bretton Woods, ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα.

Τον Ιούλιο του 1944 πραγματοποιήθηκε στο Bretton Woods του New Hampshire των ΗΠΑ η ομώνυμη Νομισματική και Χρηματοοικονομική Διάσκεψη, με την συμμετοχή 44 συμμαχικών δυνάμεων που είχαν βγει νικήτριες από τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκεί προκρίθηκε ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων των χωρών- μελών που έμεινε γνωστό ως σύστημα Bretton Woods¹²². Το σύστημα υποχρέωνε κάθε μετέχουσα χώρα να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική ώστε να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μία καθορισμένη τιμή, σε ελεγχόμενη απόκλιση σε σχέση με τον χρυσό. Ωστόσο, σε αντίθεση με τον κλασικό κανόνα του χρυσού, που κυριάρχησε μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι ισοτιμίες των νομισμάτων των χωρών- μελών, αν και σταθερές σε σχέση με αυτόν, δεν διέθεταν απευθείας μετατρεψιμότητα σε χρυσό. Μόνο το δολάριο, το οποίο κατέστη ουσιαστικά παγκόσμιο νόμισμα, διατηρούσε τέτοιο δικαίωμα. Αν και ήδη από την δεκαετία του '50 εμφανίστηκαν τα επιθυμητά

¹²² Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών*, σπ., σελ. 11-12.

αποτελέσματα- οικονομική ανάπτυξη, ευημερία διεθνούς εμπορίου, επενδύσεις- το σύστημα αποδείχθηκε μη βιώσιμο. Ένα σταθερά ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών σήμαινε πως όλο και μεγαλύτερα συναλλαγματικά αποθέματα και αποθέματα χρυσού έφευγαν στο εξωτερικό. Οι διαδοχικές ανατιμήσεις και υποτιμήσεις των ισχυρών νομισμάτων έφεραν τα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα: αστάθεια, αβεβαιότητα, ύφεση. Το σύστημα εγκαταλείφθηκε από τον πρόεδρο Νίξον το 1971, ενόψει της ανάγκης προστασίας του δολαρίου.

Όμως, αν το σύστημα σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods έπαψε να υπάρχει, δεν συνέβη το ίδιο με τα άλλα δημιουργήματα της διάσκεψης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Παγκόσμια Τράπεζα. Το ΔΝΤ συνιστά διεθνή οργανισμό με σκοπό την παροχή τεχνικής και οικονομικής βοήθειας σε χώρες που βρίσκονται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση. Παροχή δανείων και συνδρομή στην διαχείριση της εθνικής οικονομίας αποτελούν το συνηθέστερο πακέτο βοήθειας. Με το αζημίωτο φυσικά- μερικές επουσιώδεις μεταρρυθμίσεις που ωχριούν μπροστά στην σανίδα σωτηρίας που παρέχει το ΔΝΤ. Και επειδή οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους, τα δάνεια δίνονται σε δόσεις, καθεμιά εκ των οποίων τελεί υπό την αίρεση πραγμάτωσης των προηγούμενων μεταρρυθμίσεων. Οι όροι των δανείων είναι αρκετά απλοί: να ακολουθούνται απαρέγκλιτα οι νόμοι της αγοράς¹²³. Με άλλα λόγια, να μην ελέγχουν οι φτωχοί τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των χωρών τους και να ανοίξουν τα σύνορα στις πολυεθνικές για φτηνότερο εργατικό δυναμικό. Η επίσημη ιστορία συνοδεύει το ΔΝΤ με εγκωμιαστικά σχόλια, οπουδήποτε και αν εφαρμόστηκαν οι πολιτικές του. Και πράγματι, η επιχειρηματική ελίτ των βοηθούμενων χωρών, εκείνη που έλαβε τα δάνεια και συνέταξε η ίδια τις εκθέσεις, τα άρθρα και τα εγκώμια, αναπτύχθηκε επαρκώς. Η συστηματική εξαθλίωση και η προμελετημένη εξόντωση των πλατιών λαϊκών μαζών είναι μία διαφορετική ιστορία, που για αποφυγή συγχύσεων δεν έχει θέση στην επίσημη.

Η Παγκόσμια Τράπεζα συνιστά διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια σε αναπτυσσόμενες χώρες. Στόχος-

¹²³ Στο ίδιο, σ. 55.

ποιος άλλος;- η μείωση της φτώχειας. Τα δάνεια της Παγκόσμιας Τράπεζας αποτελούν εργαλεία πολιτικής όσων την ελέγχουν. Και οι ΗΠΑ είναι που ελέγχουν τα ισχυρά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Συνεπώς στις ΗΠΑ λογοδοτούν και τα συμφέροντα των ΗΠΑ εξυπηρετούν οι ιθύνοντες της τράπεζας¹²⁴. Η ανθρωπιστική βοήθεια για την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου χωρών του Τρίτου Κόσμου (κατασκευή οδικών δικτύων, σχολείων κλπ) υπήρξε και παραμένει το προκάλυμμα για την ανέλεγκτη είσοδο των πολυεθνικών σε μία κερδοφόρο- ανεκμετάλλευτη αγορά εργασίας, με ανοργάνωτο, λιγότερο απαιτητικό εργατικό δυναμικό και άφθονες πρώτες ύλες προς λεηλασία. Άνοιγμα των συνόρων ,ανεμπόδιστη κυκλοφορία του κεφαλαίου, κατάργηση του όποιου προστατευτισμού και περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες είναι το σύνηθες αντίτιμο για τον εκπολιτισμό των περιθωριοποιημένων. Μία κορεσμένη, πάμπλουτη ελίτ, που με την στήριξη των ΗΠΑ ελέγχει διεφθαρμένα, ανελεύθερα καθεστώτα και ένας πληθυσμός κάπου ανάμεσα στο κατώτερο όριο της φτώχειας και την άμεση απειλή της γενοκτονίας, αυτό συνθέτει το συνηθισμένο μοτίβο της «αναπτυσσόμενης χώρας».

Ο Chomsky έχει χαρακτηρίσει το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα ως de facto παγκόσμια διακυβέρνηση των πολυεθνικών¹²⁵. Θα συμπληρώσουμε πως η λειτουργία τους συνιστά άμεση απειλή για κάθε έννοια ελευθερίας και πως μία ολοκληρωτική επιτυχία του νεοφιλελεύθερου εγχειρήματος θα σηματοδοτούσε το τέλος και αυτής ακόμη της υποτυπώδους αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Αν ο νεοφιλελευθερισμός συνιστά το φίλτρο που ορίζει τον τρόπο λειτουργίας και καθορίζει τις ενέργειες των ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας οφείλουμε, προτού εξετάσουμε την ελληνική περίπτωση, να δώσουμε τον ορισμό, τις κατευθυντήριες γραμμές του και να σκιαγραφήσουμε την σύντομη ιστορία του.

¹²⁴ Στο ίδιο, σελ. 12-14.

¹²⁵ Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, σπ., σ. 152.

B. Ορισμός και ιστορία του νεοφιλελευθερισμού.

i) Θεωρητικά Θεμέλια.

Θεωρητικός πατέρας του νεοφιλελευθερισμού υπήρξε ο Μίλτον Φρήντμαν, καθηγητής Οικονομικών στο πανεπιστήμιο του Σικάγο. Φανατικός πολέμιος του κρατικού παρεμβατισμού, πίστευε ότι αν οι κυβερνήσεις απέιχαν από την παροχή υπηρεσιών και την ρύθμιση της αγοράς, η οικονομία θα αυτορυθμιζόταν. Νοσταλγός ενός αμόλυντου "laissez- faire", έβλεπε στο New Deal του Roosevelt και στον θεωρητικό του αρχιτέκτονα John Maynard Keynes έναν εχθρό αντίστοιχο του κομμουνισμού. Πράγματι, το κραχ του 1929, σε μία οριακή ιστορική καμπή για τον καπιταλισμό, είχε οδηγήσει στην κοινά αποδεκτή αντίληψη πως το μοντέλο της απόλυτης ελευθερίας των εταιριών είχε αποτύχει. Οι κυβερνήσεις είχαν πλέον την υποχρέωση να παρεμβαίνουν, αμβλύνοντας τις «αιχμηρές γωνίες» των αγορών, αναδιανέμοντας τον πλούτο, επιβάλλοντας περιορισμούς στις επιχειρήσεις. Το κεϋνσιανό μοντέλο σηματοδοτεί την καθιέρωση του κράτους πρόνοιας, ενός μεικτού καπιταλιστικού συστήματος που εξισορροπεί τα συμφέροντα των επιχειρήσεων με τα κρατικώς υποστηριζόμενα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής. Η τραυματική εμπειρία του 1929 και η αποτελεσματικότητα του New Deal, που έφερε δουλειές και σχετικά γρήγορη οικονομική ανάκαμψη, κατέστησαν την κεϋνσιανή διδασκαλία κυρίαρχη στον ακαδημαϊκό χώρο. Ανάλογα προγράμματα εφαρμόστηκαν με θετική απήχηση στην Ευρώπη και την Λατινική Αμερική. Ο ρομαντισμός ενός ανόθευτου καπιταλισμού δεν συγκινούσε πλέον¹²⁶.

Η ιδεολογική αποδόμηση του κεϋνσιανισμού επιχειρήθηκε αρχικά με ειρηνικά μέσα. Μαζικές ανταλλαγές φοιτητών ανάμεσα στα πανεπιστήμια των Σικάγο και Σαντιάγκο απέβλεπαν στην δημιουργία μίας νέας γενιάς οικονομολόγων που θα ασπάζονταν απόλυτα τις αρχές της ανόθευτης, ελεύθερης αγοράς. Η γενιά αυτή θα κατηχείτο στην βάση του "Capitalism and Freedom", του δημοφιλέστερου βιβλίου του Φρήντμαν, εκείνου που έμελε να αποτελέσει την ιερή βίβλο του νεοφιλελευθερισμού. Ο δημόσιος πλούτος

¹²⁶ Βλ. «Το Δόγμα του Σοκ», ντοκιμαντέρ βασισμένο στο ομότιτλο βιβλίο της Naomi Klein, παραγωγής 2009.

έπρεπε να μεταβιβαστεί σε ιδιωτικά χέρια. Προστατευτικά μέτρα και λοιπές κατακτήσεις των εργαζομένων έπρεπε να καταργηθούν. Αναχρονιστικά μέτρα προστασίας των εγχώριων βιομηχανιών έπρεπε να διαγραφούν από την ιστορία. Οι εταιρίες έπρεπε ελεύθερες να πωλούν τα προϊόντα τους παντού στον κόσμο, ενώ όλες οι τιμές, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας, θα καθορίζονταν από την αγορά. Η νεοφιλελεύθερη αντεπανάσταση συμπυκνώθηκε στο ιερό τρίπτυχο απορρύθμιση- ιδιωτικοποιήσεις- περικοπές κοινωνικών προγραμμάτων. Ωστόσο παρά το επιστημονικό περιτύλιγμα που συσκοτίζε την εξυπηρέτηση των πολυεθνικών, παρά το ελκυστικό πλεονέκτημα της υπεράσπισης των ιδιοκτητών σε μία εποχή με ριζοσπαστικό εργατικό κίνημα και αγωνιστικά συνδικάτα, παρά την επιτυχή κατήχηση μίας στρατιάς φονταμενταλιστών τεχνοκρατών που έμειναν γνωστοί ως «παιδιά του Σικάγο», η ιδεολογική αντεπανάσταση του Φρήντμαν απέτυχε¹²⁷.

Ήδη από την πρώτη τους αποστολή, τα «παιδιά του Σικάγο» απογοήτευσαν τους πνευματικούς τους καθοδηγητές Φρήντμαν και Χάγιεκ. Η Χιλή των προοδευτικών πολιτικών σε υγεία, εκπαίδευση, βιομηχανία, πρότυπο για τις γειτονικές χώρες, αποτελούσε πρόκληση για την νεοφιλελεύθερη διδασκαλία. Οι μαθητές του Φρήντμαν θα ηγηθούν της καμπάνιας για την αποτροπή εκλογής του Σαλβαδόρ Αλιέντε, σε συνεργασία με την αμερικανική πολυεθνική ΙΤΤ, που ήλεγχε την τηλεφωνία της χώρας και απειλούταν από την φιλολαϊκή πολιτική Αλιέντε¹²⁸. Όμως ο Αλιέντε, πανηγυρικά επικρατεί στις εκλογές του 1970, σχηματίζοντας κυβέρνηση λαϊκής ενότητας. Την ίδια στιγμή, τα παιδιά του Φρήντμαν αδυνατούν να καταλάβουν στρατηγικές ακαδημαϊκές και πολιτικές θέσεις. Ό,τι δεν κατάφερε η ιδεολογική κατήχηση θα το διασφαλίσει ο παραδοσιακός δρόμος του αυτοκράτορα, η ωμή βία.

¹²⁷ Στο ίδιο.

¹²⁸ Βλ. «Το Δόγμα του Σοκ», οπ. και "Catastroika" (documentary) των Άρη Χατζηστεφάνου και Κατερίνας Κιτίδη, παραγωγής 2011. Σημειώνουμε πως ο Χατζηστεφάνου απολύθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΙ, επειδή «πήρε πολιτική στάση», σύμφωνα με λόγια του Μπ. Παπαδημητρίου. Με άλλα λόγια, αντιτάχθηκε στην κατάλυση της δημοκρατίας και την λεηλασία του δημόσιου πλούτου από τα εκτελεστικά όργανα του παγκόσμιου συστήματος εξουσίας. Αν ακολουθούσε την αποκάλυπτα φιλοκυβερνητική προπαγάνδα του κυρίου Παπαδημητρίου προφανώς θα ήταν ουδέτερος, αντικειμενικός, επαγγελματίας δημοσιογράφος.

ii) Τα θαύματα του ΔΝΤ: Χιλή και Αργεντινή.

Μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος στις 29-6-1973, ο Αλιέντε θα ανατραπεί από τον δικτάτορα Πινοσέτ στις 11 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου. Ο ίδιος ο Αλιέντε θα βρεθεί νεκρός εντός του προεδρικού μεγάρου, χιλιάδες αντιφρονούντες θα συλληφθούν και θα φυλακιστούν, με το εθνικό στάδιο του Σαντιάγκο να μετατρέπεται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Βασανισμοί, εκτελέσεις, εξαφανίσεις βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Φυσικά, οι στρατιωτικές δυνάμεις της χώρας «έδρασαν με μόνο κίνητρο το πατριωτικό καθήκον ενάντια στην μαρξιστική κυβέρνηση Αλιέντε»¹²⁹. Η κομμουνιστική ταμπέλα ανέκαθεν χρησιμοποιείτο με επιτυχία για όποιον επιθυμούσε να γίνει νοικοκύρης στον τόπο του, ελέγχοντας τον πλούτο της χώρας του. Για όποιον έδινε προτεραιότητα σε υγεία, εκπαίδευση και προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης, αγνοώντας τις ιδιωτικές τυραννίες. Για όποιον εφάρμοζε περίεργες ιδέες, όπως το δωρεάν γάλα στα σχολεία. Αντιθέτως, όποιος παρέδιδε την χώρα του στις πολυεθνικές, συνεργαζόταν με την CIA και εξόντωνε τον λαό του στο όνομα του αντικομμουνισμού ήταν πατριώτης.

Με την μαρξιστική απειλή εξουδετερωμένη, ο δρόμος για την ανεμπόδιστη εφαρμογή του προγράμματος του Σικάγο ήταν ανοιχτός. Ο έλεγχος στις τιμές καταργήθηκε, η οικονομία απορυθμίστηκε, οι δημόσιες επιχειρήσεις εκποιήθηκαν στις ιδανικές (για τους αγοραστές) τιμές, οι δημόσιες δαπάνες περικόπηκαν. Μέσα σε έναν μόλις χρόνο, ο εθνοσωτήρας Πινοσέτ είχε καταφέρει να στολίσει την χώρα του με τον υψηλότερο πληθωρισμό παγκοσμίως. Λίγο αργότερα, ο Φρήντμαν θα τιμηθεί με το Νόμπελ Οικονομικών. Στο μεταξύ, κατά τα θατσερικά πρότυπα, το δωρεάν γάλα στα σχολεία θα καταργηθεί. Κάπου εδώ εμφανίζεται το ΔΝΤ, για να παράσχει το πρώτο του δάνειο τον Φεβρουάριο του 1974, λίγους μόλις μήνες μετά το πραξικόπημα. Τα αποτελέσματα άκρως εντυπωσιακά- άνοδος της ανεργίας κατά 25%, πτώση της βιομηχανικής παραγωγής κατά 26%, συμπίεση των μισθών και χρεοκοπία χιλιάδων μικρομεσαίων. Το πρόγραμμα λιτότητας θα εκπονηθεί κατά γράμμα από τον υπουργό οικονομικών Χόρχε Κάουας,

¹²⁹ Βλ. «Το Δόγμα του Σοκ», σπ. και "Catastroika", σπ.

πρώην στελέχους της Παγκόσμιας Τράπεζας. Μία κοινωνία μουδιασμένη από την βία και τα βασανιστήρια θα αντιδράσει μόνο σπασμωδικά. Το ΔΝΤ θα χαιρετίσει τα μέτρα ως «μέγιστο επίτευγμα της οικονομικής πολιτικής της Χιλής».

Μετά την λεηλάτηση του εθνικού πλούτου της Χιλής και την διάλυση του κοινωνικού της ιστού, σειρά θα λάβει η πολύπαθη Αργεντινή¹³⁰. Στις 24-3-1976 ανατρέπεται η Ιζαμπέλ Περόν από ένα πραξικόπημα τριών στρατηγών, προεξάρχοντος του Χόρχε Βιντέλα. Οι μαθητές του Φρήντμαν δεν χάνουν χρόνο. Αναλαμβάνουν καίρια οικονομικά μέτρα και εφαρμόζουν το ευαγγέλιο του "Capitalism and Freedom". Τα άμεσα επιτεύγματά τους- σε ένα χρόνο οι μισθοί χάνουν το 40% της αξίας τους και δεκάδες εργοστάσια κλείνουν. Η επιβολή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών εξασφαλίζεται μέσα από μαζικά βασανιστήρια σε φοιτητές, συνδικαλιστές και γενικότερα αντιφρονούντες. Κοινό τους γνώρισμα η κομμουνιστική ετικέτα. Τεχνικές βασανισμού («επιδεξιότητες» κατά την CIA) διδάσκονται στις ΗΠΑ και η τεχνογνωσία μεταφέρεται στην Αργεντινή. Συμπληρώνονται δε από την τακτική εξαφανισμού προσώπων, συχνά ακόμη και μεσημέρι από κεντρικούς δρόμους της πρωτεύουσας. Με φρίκη θα διαπιστωνόταν πως ανάμεσα στους εξαφανισθέντες βρίσκονταν έγκυες γυναίκες, που μετά τον τοκετό δολοφονούνταν, για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους σε επιλεγμένες, φιλοχουντικές οικογένειες¹³¹. Η εν λόγω βαρβαρότητα δεν υπολείπεται σε τίποτε των χιτλερικών φρικαλεοτήτων. Το δόγμα του σοκ στην ιδανική του εφαρμογή.

Η Αργεντινή θα δεχθεί την βοήθεια του ΔΝΤ το 1991. Μετά από μία εφήμερη, μη βιώσιμη ανάπτυξη, θα φανούν οι καταστροφικές επιπτώσεις. Πάνω από το 50% του πληθυσμού θα βρεθεί κάτω από το όριο της φτώχειας και ένα 20% στην ανεργία. Το ταμείο θα ρίξει την ευθύνη στην κυβέρνηση, αφού ο φονταμενταλισμός της ελεύθερης αγοράς αποκλείει κάθε κριτική στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Μόλις δέκα χρόνια αργότερα, η χώρα, υπό πρωτοφανή κοινωνικό αναβρασμό, θα κηρύξει χρεωκοπία. Ο εξωνημένος πολιτικός πρόεδρος Φερνάντο ντε λα Ρούα θα εγκαταλείψει το προεδρικό

¹³⁰ Βλ. «Το Δόγμα του Σοκ», οπ.

¹³¹ Στο ίδιο.

μέγαρο με ελικόπτερο, υπόδικος για δωροδοκίες εκατομμυρίων με στόχο την μεταρρύθμιση της εργατικής νομοθεσίας το 2000. Ο επίσημος απολογισμός: 35 δολοφονημένοι από την αστυνομία και τους ειδικούς φρουρούς τραπεζών, 30.000 «παράπλευρες απώλειες» (αυτοκτονίες, εμφράγματα λόγω κατάθλιψης και άγχους), 20 εκατομμύρια σε απόλυτη φτώχεια και εξαθλίωση. Πράγματι θαυματουργοί ο νεοφιλελευθερισμός και το ΔΝΤ. Μια χώρα ευημερούσα μέσα σε λιγότερο από μισό αιώνα μετατράπηκε σε ερείπιο. Το ΔΝΤ αποχώρησε από την Αργεντινή, όχι λόγω της κοινωνικής αντίδρασης αλλά διότι δεν είχε κάτι άλλο να προσφέρει. Όταν οι πλουτοπαραγωγικές πηγές και τα έργα υποδομής πουληθούν σε τιμή ευκαιρίας (πάντα για τους αγοραστές), η αποστολή του έχει εκπληρωθεί.

Λίγα χρόνια μετά την ανατροπή της Περόν, το 1979, ο Χάιμε Ρολντός Αγκιλέρα θα εκλεγόταν πρόεδρος του Εκουαδόρ. Τυπικός νασιοναλιστής, επιδίωκε προστασία του πετρελαίου, διανομή μέρους των κερδών στον λαό του, διπλασιασμό της αγοραστικής δύναμης και του μισθού των εργατών. Ακριβώς ό,τι αντιτίθετο στην θρησκεία του νεοφιλελευθερισμού. Παρά τις απειλές των "economic hitmen", ο Ρολντός ήταν αποφασισμένος να υπερασπιστεί την αυτοδιάθεση του Εκουαδόρ απέναντι στον παρεμβατισμό των ΗΠΑ και τα οικονομικά αρπακτικά. Στις 24-5-1981 θα πεθάνει σε αεροπορικό δυστύχημα. Οι φωνές για δολοφονία θα ακολουθηθούν από έρευνα μίας εβδομάδας και η υπόθεση θα κλείσει ως δυστύχημα. Όσοι υποστήριζαν πιο ένθερμα την εκδοχή της εκτέλεσης θα βρουν με την σειρά τους τραγικό θάνατο σε αυτοκινητικά δυστυχήματα¹³².

Την ίδια περίοδο στον Παναμά κυβερνούσε ο Ομάρ Χερέρα Τορίχος, ένας de facto, μη εκλεγμένος ηγέτης που πάντως σεβόταν απόλυτα την λαϊκή βούληση και υποστήριζε σε σθένος την αυτοδιάθεση της χώρας του, δηλώνοντας πως «θα πεθάνουμε για να ανεξαρτητοποιηθεί η πατρίδα μας». Ήδη από το 1964 ο Παναμάς απαιτεί την κυριότητα της διώρυγας, την οποία το 1904 είχαν κατασκευάσει οι ΗΠΑ. Στο μεσοδιάστημα ξεσπούν ταραχές με εκατοντάδες νεκρούς και τραυματίες. Το 1976 ο Reagan θα διακόψει τις διαπραγματεύσεις με τον Τορίχος, με το γνωστό επιχείρημα του

¹³² βλ. «Η Εξομολόγηση ενός Οικονομικού Δολοφόνου», κινηματογραφική ταινία του Στέλιου Κούλογλου, παραγωγής 2007.

φιλοκομμουνισμού, ενώ στην αδύναμη χώρα του Παναμά θα δει άλλη μία απειλή για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ. Σπουδαίος πολιτικός ο Reagan. Όμως το ταλέντο του στην τρομοκρατία και την κατασκευή φανταστικών εχθρών δεν θα εκτιμάτο ακόμη και έτσι τον Ιανουάριο του 1977 πρόεδρος των ΗΠΑ θα ορκιστεί ο διαλλακτικός Τζίμι Κάρτερ. Την ίδια χρονιά ο Παναμάς αναλαμβάνει την κυριότητα της διώρυγας, μετά από επιτυχείς διαπραγματεύσεις των δύο ηγετών. Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 1981 ο Reagan θα ανέβει στην εξουσία. Λίγους μήνες αργότερα, στις 31-7-1981, ο Τορίχος θα πεθάνει σε αεροπορικό δυστύχημα. Ήταν ο δεύτερος πρόεδρος χώρας της Λατινικής Αμερικής που αντιστεκόταν στον επεκτατικό νεοφιλελευθερισμό των ΗΠΑ και σκοτωνόταν μέσα σε τρεις μήνες σε ένα πανομοιότυπο αμφιλεγόμενο «ατύχημα». Λέγεται πως, λίγο πριν τον θάνατο του είπε στον «οικονομικό εκτελεστή»: «Αν συμφωνήσω με αυτά που μου προτείνετε θα γίνω πλούσιος. Αλλά εγώ θέλω να βοηθήσω τους φτωχούς της χώρας μου»¹³³.

Αργότερα, ο "economic hitman" John Perkins θα αποκάλυπτε πως τόσο ο Ρολντός όσο και ο Τορίχος είχαν προμελετημένα δολοφονηθεί από τα "τσακάλια" της CIA με βόμβες τοποθετημένες στα αεροπλάνα τους.

Μία ματιά στην τραγική ιστορία των μαρτυρικών χωρών της Κεντρικής και Λατινικής Αμερικής θα φανερώσει πως Χιλή και Αργεντινή, Εκουαδόρ και Παναμάς αποτελούν ενδεικτικά μόνο παραδείγματα. Σε Γουατεμάλα, Αϊτή, Νικαράγουα, Κολομβία, Βραζιλία, Ουρουγουάη και πολλές ακόμη χώρες συναντάμε το ίδιο μοτίβο: δικτατορίες επιβαλλόμενες από τις ΗΠΑ και χρηματοδοτούμενες από την CIA, βασανιστήρια, εκτελέσεις και κρατική τρομοκρατία, αναγκαστικές «σωτηρίες» και ανθρωπιστικές βοήθειες, ασθενείς στην εντατική και φιλεύσπλαχνοι γιατροί, παντού η ίδια ηχηρή απόδειξη πως η ελευθερία της αγοράς καταργεί την ελευθερία του ανθρώπου.

Παραθέσαμε μερικά μόνο παραδείγματα λειτουργίας της περίφημης ελεύθερης αγοράς και σκιαγραφήσαμε την σταδιακή επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού σε βάρος του μικτού κενσσιανού καπιταλισμού. Ανατολική Γερμανία, Νότιος Αφρική, Κίνα, Νότιος Κορέα, Ιράκ, Πολωνία έχουν

¹³³ Στο ίδιο.

παρόμοιες ιστορίες να αφηγηθούν και καθεμιά προσφέρεται για την μελέτη του νεοφιλελεύθερου θαύματος. Ας περάσουμε όμως στην Ελλάδα.

Γ. Η Ελληνική Περίπτωση.

Η ιστορία της ελληνικής χρεωκοπίας πάει αρκετά πίσω, στο διεφθαρμένο κομματικό κράτος, την «ανεξάρτητη» δικαιοσύνη, τα απειράριθμα σκάνδαλα, τις εγκληματικές απάτες της οικονομικής ελίτ και τις κρατικοδίαιτες προβληματικές. Μία ανάλυση των επιμέρους παραγόντων, αν και άκρως ενδιαφέρουσα, είναι αδύνατον να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Θέτουμε συνεπώς ως αφετηρία του κεφαλαίου την είσοδο της χώρας μας στην ευρωζώνη.

Το 1999, επί κυβερνήσεως Κώστα Σημίτη, η Ελλάδα θα εισέλθει στο ευρώ, με τον πρωθυπουργό να δηλώνει πως πλέον «ανήκουμε στους ισχυρούς παίκτες». Εκείνο που παρέλειψε να δηλώσει είναι πως η ελληνική κυβέρνηση συνεργάστηκε με την τράπεζα Goldman Sachs (στο εξής G.S.) για να αλλοιώσει τα στατιστικά δεδομένα και να εμφανίσει πλαστά στοιχεία που θα διευκόλυναν την αποδοχή της Ελλάδας ως ισχυρού παίκτη. Η εμπνευσμένη ιδέα της συνεργασίας αποδίδεται στην Αντιγόνη Λουδιάδη, στελέχους της G.S., και χαρακτηρίζεται από τα ανώτατα κλιμάκια της τράπεζας ως φανταστική ιδέα¹³⁴. Η πρόταση κατατίθεται στην ελληνική κυβέρνηση και εκείνη δέχεται ανεπιφύλακτα. Πλέον, η G.S. δουλεύει το διάστημα 2000-2001 για να κρύψει το ελληνικό χρέος. Την περίοδο εκείνη διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος ετύγχανε ο Λουκάς Παπαδήμος, πρώην στέλεχος της G.S.

Με άλλα λόγια, η G.S. μεθόδευσε την απάτη που έβαλε παράνομα την Ελλάδα στην ευρωζώνη. Τα χρέη της χώρας μας προέκυψαν ως αποτέλεσμα άμεσης απάτης με δόλια κίνητρα. Η ελληνική κυβέρνηση γνώριζε και συμμετείχε. Βρυξέλλες, Παρίσι και Βερολίνο γνώριζαν και σιωπούσαν. Ο μόνος που δεν γνώριζε, ο ελληνικός λαός καλείται σήμερα, στα πλαίσια μιας απροκάλυπτης οικονομικής τρομοκρατίας να πληρώσει χρέη για τα οποία δεν φέρει καμία ευθύνη.

¹³⁴ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας», του Κώστα Βαξεβάνη, 31-3-2011.

Από την προμελετημένη εξαπάτηση του ελληνικού λαού αναμφίβολα βγήκε κερδισμένη η ελληνική κυβέρνηση. Εξασφάλισε τον άμεσο στόχο της εισόδου στο ευρώ, ενώ πούλησε το παραμύθι της πλήρως δυτικοποιημένης, οικονομικά ισχυρής χώρας, που πλέον δεν είχε τίποτε να ζηλέψει από τις πρότυπες ευρωπαϊκές. Το ίδιο και η G.S. Οι υπηρεσίες της κοστολογήθηκαν στα τριακόσια εκατομμύρια δολάρια. Και αν το ποσό μοιάζει αστρονομικό, αυτό δεν αποτελεί παρά το βραχυπρόθεσμο όφελος της τράπεζας. Το μακροπρόθεσμο προκαλεί δυσφορία. Για να το κατανοήσουμε οφείλουμε να αναφερθούμε στον τρόπο λειτουργίας της G.S και στην δύναμη που διαθέτει εντός του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

Χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικονομίας

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η χρηματοοικονομική σφαίρα κυριαρχεί επί της πραγματικής οικονομίας¹³⁵. Έπειτα από μία χρυσή 25ετία καπιταλιστικής ανάπτυξης (1945-1970), οι δυτικές χώρες εισέρχονται σε ύφεση: χαμηλή άνοδος εργατικού εισοδήματος, αύξηση ανεργίας, μειωμένη ανάπτυξη. Ταυτόχρονα ένα ισχυρό εργατικό κίνημα διέθετε την δύναμη να αντιπαραταχθεί στο κεφάλαιο. Έπρεπε συνεπώς να πειθαρχηθεί. Η λύση που προκρίθηκε ήταν το άνοιγμα των εθνικών οικονομιών στον διεθνή ανταγωνισμό. Με άλλα λόγια, η ανεμπόδιστη μετακίνηση του κεφαλαίου σε περιοχές με φτηνό εργατικό δυναμικό. Η συνέχεια αρκετά απλή. Ο μισθός του εθνικού εργάτη μειώνεται. Δεν έχει χρήματα να αγοράσει. Δεν πωλούνται τα αγαθά. Μονόδρομος λοιπόν η παροχή πίστωσης σε όλους. Κάπως έτσι το χρηματοπιστωτικό σύστημα αρχίζει να γιγαντώνεται¹³⁶.

Το 1970, το 90% του διεθνούς κεφαλαίου διοχετευόταν στο εμπόριο και τις μακροχρόνιες επενδύσεις και μόλις ένα 10% αποσκοπούσε άμεσα σε κερδοσκοπία. Ακριβώς είκοσι χρόνια αργότερα, ο John Eatwell, οικονομολόγος του πανεπιστημίου του Cambridge, θα αποδείξει πως τα ποσοστά αντιστράφηκαν: 10% για επενδύσεις, 90% σε κερδοσκοπία¹³⁷. Το 1994, σύμφωνα με τον οικονομολόγο Ντέιβιντ Φίλιξ, μόλις το 5% των

¹³⁵ Ramonet I., *Η Τυραννία των ΜΜΕ*, σπ. σ. 68.

¹³⁶ Βλ. "Debtocracy" (documentary), την ανάλυση του κοινωνιολόγου Ντέιβιντ Χάρβεϊ.

¹³⁷ Chomsky N., *Η Χειραγώγηση των Μαζών*, σπ., σ. 181.

διακινούμενων κεφαλαίων είχε σχέση με την πραγματική οικονομία¹³⁸. Το 1972, η άσημη τότε επενδυτική τράπεζα Morgan Stanley είχε μία έδρα, απασχολούσε 110 εργαζομένους και το κεφάλαιο της ανερχόταν σε 12 εκατομμύρια δολάρια¹³⁹. Σήμερα διαθέτει γραφεία σε κάθε γωνία του κόσμου, 50 χιλιάδες εργαζομένους και κεφάλαιο πολλών δισεκατομμυρίων, ανήκει δε στους ομίλους που ελέγχουν την παγκόσμια οικονομία. Με τους πιο μετριοπαθείς υπολογισμούς, στα 15 ευρώ χρηματικού πλούτου μόλις το 1 αντιστοιχεί σε πραγματικό πλούτο¹⁴⁰. Το υπόλοιπο είναι εικονικό χρήμα, αέρας, φούσκα.

Οι τράπεζες παραδοσιακά διέθεταν ως λειτουργίες την παροχή δανείων και την πραγματοποίηση επενδύσεων. Πρώτος ο Clinton φρόντισε να τις αποδεσμεύσει από το δεύτερο κομμάτι και να ανοίξει τον δρόμο για την ανεξέλεγκτη κερδοσκοπία σε τζόγο και στοιχήματα. Βεβαίως το αλισβέρσι με εικονικό χρήμα προσέφερε μεν προοπτικές τεράστιου κέρδους, εμπειρείχε όμως μεγάλο ρίσκο και μικρή ασφάλεια. Οι τράπεζες κινδύνευαν συνεπώς με χρεοκοπία. Το εμπόδιο παρακάμφθηκε με την δοκιμασμένη και επιτυχημένη συνταγή. Το κράτος εγγυάται ότι τα σπασμένα του τζόγου θα τα πληρώσει ο φορολογούμενος¹⁴¹. Και εδώ φανερώνεται η υποκρισία του ισχυρού, που για τον εαυτό του επιθυμεί τους πόρους και την προστασία ενός κράτους πρόνοιας, την ώρα που καλεί τον αδύναμο να επιβιώσει στην ζούγκλα της ελεύθερης αγοράς. Υποτίθεται πως ο νεοφιλελευθερισμός υπόσχεται την πλήρη αποχή του κράτους από την σφαίρα της οικονομίας αλλά αποδεικνύεται πως απαιτεί έναν ισχυρό κρατικό μηχανισμό για να λειτουργήσει. Ένα αμιγώς καπιταλιστικό σύστημα είναι ουτοπικό και δεν θα επιβίωνε για παραπάνω από δύο εβδομάδες. Εκείνο που εφαρμόζεται είναι ένα μείγμα φιλελευθερισμού (για τον αδύναμο) και προστατευτισμού (για τον ισχυρό)¹⁴². Με τα λόγια του Σλαβόι Ζίζεκ: «Ο νεοφιλελευθερισμός είναι

¹³⁸ Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, οπ., σ. 181.

¹³⁹ Βλ. "Inside Job" (documentary), του Charles Ferguson, παραγωγής 2010.

¹⁴⁰ Βλ. την ομιλία του Σταύρου Λυγερού στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κατερίνης στις 28-11-2011, βασισμένη στο βιβλίο του «Από την Κλεπτοκρατία στην Χρεοκρατία».

¹⁴¹ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας» του Κώστα Βαξεβάνη, όπως προβλήθηκε από την NET στις 27-1-2011.

¹⁴² Chomsky N., *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες*, οπ., σ. 46.

ιδεολογία. Άρα ποτέ δεν υιοθετείται από την πολιτική»¹⁴³. Τα υπόλοιπα αφορούν τους ρομαντικούς ιδεολόγους, τους επαγγελματίες πολιτικούς και την ατζέντα των ΜΜΕ.

Με το κράτος λοιπόν ως ασπίδα προστασίας και την περιουσία των πολιτών ως υποθήκη, οι τράπεζες διευρύνουν ανεμπόδιστα και χωρίς ρίσκο τις κερδοσκοπικές του δραστηριότητες. Αν τίποτε δεν τις αναχαιτίζει από το να στοιχηματίσουν στην χρεωκοπία μίας χώρας, τότε γίνονται ισχυρότερες από την ίδια την χώρα. Το εθνικό κράτος υποχωρεί και το κέντρο της παγκόσμιας εξουσίας μεταφέρεται σε κολοσσιαίους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εμφανίζεται και καθίσταται παντοδύναμη, ως ναυαρχίδα της παγκόσμιας οικονομίας, η G.S. Ακολουθούν οι Morgan-Stanley, Stanley-Morgan, JP Morgan κ.α.

Η πανίσχυρη Goldman

Γνωστή με την επωνυμία «η Φίρμα», η G.S., μία τράπεζα- φάντασμα χωρίς διαφημίσεις, ανακοινώσεις και εμφανή δράση, αποτελεί την βάση του αχανούς οικοδομήματος που αόριστα αποκαλούμε «αγορά». Στελεχώνεται από ανθρώπους με αδίστακτη συμπεριφορά, έλλειψη εθνικών ανησυχιών, απολύτως αφοσιωμένους στην τράπεζα, έτοιμους να θυσιάσουν φίλους και προσωπική ζωή για να γίνουν εκατομμυριούχοι. Παραμένουν στην τράπεζα για περίπου δέκα χρόνια ,οπότε και αποχωρούν για να προωθηθούν σε κυβερνητικές θέσεις και διεθνείς οργανισμούς¹⁴⁴.

Ο κατάλογος υψηλόβαθμων στελεχών που θήτευσαν στο σχολείο της Goldman προκαλεί ίλιγγο¹⁴⁵. Ο Robert Rubin (υπουργός οικονομικών του Clinton) ήταν για 26 χρόνια σημαντικό στέλεχος της τράπεζας. Ο διάδοχός του επί Bush, Roulson, μαθήτευσε για 32 χρόνια στην G.S., ενώ διετέλεσε και πρόεδρος της. Ο Κάρελ Βαν Μιρτ, πρώην Επίτροπος Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), υπήρξε διεθνής σύμβουλος της G.S. Ο Αντόνιο Μποργκέ, επικεφαλής του ευρωπαϊκού τμήματος του ΔΝΤ μέχρι τον Νοέμβριο του 2011, έφτασε μέχρι την αντιπροεδρία της G.S. International. Ο Μάριο

¹⁴³ Βλ. "Catastroika" (documentary), οπ.

¹⁴⁴ Βλ. το «Κουτί της Πανδώρας» του Κώστα Βαξεβάνη, όπως προβλήθηκε από την NET στις 31-3-2011 με τον τίτλο "Goldman Sachs: Η Τράπεζα που Κυβερνά τον Κόσμο".

¹⁴⁵ Βλ. περιοδικό "Crash", τεύχος Ιανουαρίου 2012.

Ντράγκι, επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ήταν διευθύνων σύμβουλος της G.S. International. Ο Μάριο Μόντι, ιταλός πρωθυπουργός, κατείχε ανάλογη θέση. Ο διορισμένος πρωθυπουργός της Ελλάδας Λουκάς Παπαδήμος είχε επίσης μακρόχρονη θητεία στην τράπεζα. Το ίδιο και ο Πέτρος Χριστοδούλου, επικεφαλής του Οργανισμού Διαχείρισης Χρέους της Ελλάδας. Και ο κατάλογος συνεχίζεται με πολλά ακόμη ονόματα.

Ο Μαρκ Ρος, συγγραφέας του βιβλίου «Η Τράπεζα: πως η Goldman Sachs κυβερνά τον κόσμο», την χαρακτηρίζει ως μείγμα τράπεζας και κυβέρνησης¹⁴⁶. Αναλύει πώς δραστηριοποιείται ως σύμβουλος επιχειρήσεων και κυβερνήσεων, πώς επενδύει σε φανταστικά προϊόντα, πως πουλά στοιχήματα, με όρους καθαρού τζόγου, έξω από κάθε έλεγχο. Πελάτες της είναι μεγάλες εταιρίες, κρατικές και ιδιωτικές, κυβερνήσεις χωρών και πάμπλουτοι ιδιώτες. Όπως εξηγεί ο Μάικλ Χάντσον, οικονομολόγος στο πανεπιστήμιο του Μιζούρι, η G.S. πραγματοποιεί μία οικονομική εισβολή ανάλογη της στρατιωτικής. Στόχος της να ιδιοποιηθεί κάθε σπιθαμή της δημόσιας υποδομής¹⁴⁷.

Αφού σκιαγραφήσαμε τον τρόπο λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και καταδείξαμε την απεριόριστη ισχύ της G.S., γίνεται κατανοητό πως τα τριακόσια εκατομμύρια που έλαβε για την πλαστογράφηση του ελληνικού χρέους δεν είναι παρά η κορυφή του παγόβουνου. Σαν να μην έφτανε αυτό, στο όνομα ενός υποτιθέμενου ρίσκου για την διασφάλιση της πληρωμής της, η G.S. εξέδωσε συμβόλαια ασφάλισης πάνω στο χρέος, τα περίφημα Swaps ή CDS¹⁴⁸. Ως τραπεζικό προϊόν της χρηματοπιστωτικής οικονομίας είναι και αυτά προς πώληση, με το αζημίωτο φυσικά. Το ερώτημα για την χώρα μας είναι τι υποθηκεύτηκε. Ο υπουργός οικονομικών, κύριος Χριστοδουλάκης, είχε την λαμπρή ιδέα να υποθηκευτούν οι πόροι από τους αρχαιολογικούς χώρους. Ο πατριώτης έλληνας πολιτικός δεν διστάζει να ξεπουλήσει την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας του για να κλείσει το “deal” με την τράπεζα. Η αλήθεια είναι πως ο ελληνικός λαός, ακόμη και σήμερα, δεν γνωρίζει τι ακριβώς έχει υποθηκευτεί. Χριστοδούλου, Χριστοδουλάκης και

¹⁴⁶ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας», 31-3-2011, οπ.

¹⁴⁷ Βλ. “Oligarchy” (documentary), του Στέλιου Κούλογλου, παραγωγής 2012.

¹⁴⁸ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας: Goldman Sachs, Η Τράπεζα που Κυβερνά τον Κόσμο», του Κώστα Βαξεβάνη, οπ.

Σημίτης αρνήθηκαν να απαντήσουν. Για την Αντιγόνη Λουδιάδη της «Φίρμας» ούτε λόγος. Πότε οι πολιτικοί λογοδότησαν στους Έλληνες πολίτες για να το κάνουν τώρα; Με απλά λόγια, ο ελληνικός λαός όχι μόνο εξαπατήθηκε από μία χούφτα εγκάθετων πολιτικών και τραπεζιτών αλλά δεν δικαιούται ούτε να γνωρίζει την πραγματική του θέση, για να χαράξει την μελλοντική του πορεία.

Το 2008, εντελώς ξαφνικά (όπως πάντα συμβαίνει με τις κρίσεις), ξεσπά η παγκόσμια οικονομική κρίση, αυτή που ο Έρικ Χομπσμπάουμ χαρακτηρίζει για τον καπιταλισμό ό,τι την πτώση του τείχους και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ για τον υπαρκτό σοσιαλισμό¹⁴⁹. Για τον Γ. Βαρουφάκη σηματοδοτεί την κατάρρευση του καπιταλισμού και την αντικατάστασή του από ένα καθεστώς τραπεζο- χρεοκρατίας¹⁵⁰. Κάπου τότε, ο συναυτουργός της απάτης Κώστας Σημίτης θα θελήσει να προδιαθέσει τον ελληνικό λαό για τα επερχόμενα. Στις 18-12-2008 θα δηλώσει πως «ίσως η Ελλάδα αναγκαστεί να προσφύγει στο ΔΝΤ. Θα είναι μία ταπεινωτική εξέλιξη για την χώρα μας, η πιο καταστροφική κατάληξη της διακυβέρνησης της ΝΔ»¹⁵¹. Προφανώς του διέφυγε πως το κόμμα του βρισκόταν στην εξουσία την περίοδο 2000-2001, όταν ένα υπερχρεωμένο κράτος, με πλαστά στοιχεία, παρουσιάστηκε ως οικονομικώς υγιές. Η τεχνική της δυσφήμισης του αντιπάλου, πρωταρχικό στοιχείο της πολιτικής προπαγάνδας, στην τυπική του εφαρμογή. Στις 4-10-2009 θα πραγματοποιηθούν οι βουλευτικές εκλογές, που θα καταλήξουν σε ευρεία νίκη του ΠΑΣΟΚ με 160 κοινοβουλευτικές έδρες έναντι 91 της Νέας Δημοκρατίας. Η προεκλογική καμπάνια του νέου πρωθυπουργού Γεώργιου Παπανδρέου θα στηριχθεί στο πασίγνωστο πλέον «Λεφτά υπάρχουν». Ο ίδιος τόνιζε: «Θα απαλλάξουμε από τα βάρη τους χαμηλόμισθους και την μεσαία τάξη. Θα καθιερώσουμε δίκαιο φορολογικό σύστημα. Θα διαπραγματευτούμε σκληρά, θα προστατεύσουμε το κύρος και την αξιοπιστία της χώρας μας. Αν παγώσουμε τους μισθούς θα παγώσουμε την αγορά. Για αυτό επιλέγουμε: α) στήριξη του εισοδήματος, β) απαλλαγή των προαναφερθέντων από νέα φορολογικά βάρη, γ) αυξήσεις μισθών και συντάξεων»¹⁵².

¹⁴⁹ Βλ. ΑΥΓΗ, 27-12-2009, «Μία Απάντηση στη Φιλελεύθερη Προπαγάνδα», συνέντευξη του Eric Hobsbawm στον Eric Aeschiman, με πρώτη δημοσίευση στη γαλλική "Liberation" στις 23-5-2009.

¹⁵⁰ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας: Goldman Sachs, η Τράπεζα που Κυβερνά τον Κόσμο», οπ.

¹⁵¹ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», από το περιοδικό «Crash».

¹⁵² Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

Την ώρα που ο ευκολόπιστος ελληνικός λαός έδειχνε εμπιστοσύνη στις ψεύτικες υποσχέσεις Παπανδρέου, τα Wiki leaks θα αποκάλυπταν πως ο Παπανδρέου όχι μόνο είχε συνείδηση του ανέφικτου των εξαγγελιών του αλλά ότι επιθυμούσε να γίνει ο δούρειος ίππος για την εισβολή του ΔΝΤ στην Ευρώπη. Σε συγκλονιστική αποκάλυψη, ο Παπανδρέου ρωτά τον Ντομινίκ Στρος-Καν, τότε πρόεδρο του ΔΝΤ, κατά πόσο το ταμείο θα μπορούσε να έλθει στην Ελλάδα. Ο Στρος-Καν επιφυλακτικά απαντά πως η Ευρωπαϊκή Ένωση δύσκολα θα το επιτρέψει. Ο Παπανδρέου τον καθουχάζει, διαβεβαιώνοντας πως θα πείσει ο ίδιος τους Ευρωπαίους¹⁵³.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 23-4-2010, η αποστολή έρχεται εις πέρας. Σύμφωνα με την επίσημη ανακοίνωση της κυβέρνησης: «Είναι ανάγκη εθνική και επιτακτική να ζητήσουμε και επισήμως από τους εταίρους μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης που από κοινού δημιουργήσαμε. Οι εταίροι θα συμβάλλουν αποφασιστικά στην αναδόμηση της Ελλάδας». Η αναδομημένη Ελλάδα θα παραλληλιστεί με γερό σκάφος. Έκτοτε, οι δηλώσεις με σκάφη, καράβια, Τιτανικούς, υπάρχους και κυβερνήτες, ναυτίες και δραμαμίνες, θα μπουν στην ημερήσια διάταξη του πολιτικού λόγου και θα στολίσουν τις λεζάντες των ΜΜΕ. Οι τεχνικές δραματοποίησης του πολιτικού εντυπωσιασμού σε πλήρη λειτουργία.

Ο μηχανισμός στήριξης αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το ΔΝΤ. Οι εκπρόσωποι των τριών οργανισμών θα συστήσουν την γνωστή σε όλους μας Τρόικα. Με τον ελληνικό λαό να έχει τεθεί προ τετελεσμένου, λίγες μέρες αργότερα, στις 2-5-2010, θα ανακοινωθούν τα πρώτα σκληρά μέτρα λιτότητας. Στις 6-5-2010 οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, του ΛΑΟΣ και η κ. Μπακογιάννη από την ΝΔ θα ταχθούν υπέρ του πρώτου μνημονίου με ΕΕ και ΔΝΤ. Οι φωστήρες με συμβάσεις-εξπρές, που αμφίβολο είναι αν γνώριζαν το περιεχόμενό τους, αποφάσισαν να σώσουν τον λαό. Παρέλειψαν να ρωτήσουν τον σωζόμενο αν ήθελε να σωθεί και με ποιο τρόπο. Σημειώνεται ότι οι τρεις βουλευτές του ΠΑΣΟΚ που διαφοροποίησαν την θέση τους κατά την ψηφοφορία (Δημαράς, Σακοράφα,

¹⁵³ Στο ίδιο.

Οικονόμου) διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία σε όλο της το μεγαλείο.

Η Ελλάδα μπαίνει συνεπώς στο ΔΝΤ χωρίς την συγκατάθεση των πολιτών της, καταλύοντας την δημοκρατία που κάποτε η ίδια γέννησε. Υποδουλώνεται στις τράπεζες και τους μονάρχες της παγκόσμιας οικονομίας. Οι οίκοι αξιολόγησης Moody's, Fitch, Standard and Poor's κ.α. υποβαθμίζουν διαρκώς την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας και υλοποιούν τον στόχο των τραπεζών. Οι ίδιοι που προσφέρουν απλόχερα το πακέτο σωτηρίας είναι εκείνοι που εκτοξεύουν το επιτόκιο δανεισμού στο εξοντωτικό 8,5- 9%¹⁵⁴. Στην πράξη, οτιδήποτε δανείζεται η Ελλάδα προορίζεται για αποπληρωμή παλαιότερων δανείων, στα πλαίσια ενός φαύλου κύκλου που δημιουργεί το τοκογλυφικό χρέος. Την ίδια ώρα, μαζικές λαϊκές κινητοποιήσεις αντιμετωπίζονται με αστυνομική βία. Οι πολιτικοί μιλούν για μειοψηφίες ή προβοκάτσια και το θέμα λύνεται. Για την ιστορία, την διετία 2010-2011 πραγματοποιήθηκαν οι ογκωδέστερες πορείες από την εποχή των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων.

Και ενώ τα ΜΜΕ βλέπουν στο μνημόνιο την εθνική σωτηρία ή- στην πιο μετριοπαθή εκτίμηση- ένα αναγκαίο κακό, οι δε πολιτικοί μία καθόλα νόμιμη δημοκρατική διαδικασία, ήλθε ένας καθηγητής συνταγματικού δικαίου, ο Γιώργος Κασσιμάτης, να αποκαλύψει την ευθεία παραβίαση του ελληνικού συντάγματος¹⁵⁵. «Ένας απλός νόμος καταργεί το άρθρο 28 του Συντάγματος, λέγοντας ότι δεν απαιτείται κύρωση των συμβάσεων από την βουλή». Το μνημόνιο έπρεπε να ψηφιστεί με αυξημένη πλειοψηφία 180 βουλευτών και όχι απλή, 151, όπως έγινε. Εξάλλου, σύμφωνα με την βασικότερη αρχή της νομικής, ένας απλός νόμος οφείλει να ευθυγραμμίζεται με τις επιταγές του συντάγματος. Πρόκειται για μία από τις πρώτες γνώσεις που αποκομίζει ένας πρωτοετής φοιτητής της νομικής. Ωστόσο οι ανεξάρτητοι ακαδημαϊκοί συνταγματολόγοι, που τυχαίνει να κάνουν καριέρα σε γραφεία πολιτικών, δεν είδαν κάτι μεμπτό στην όλη διαδικασία. Προφανώς θόλωσαν από την συγκίνηση της εθνικής σωτηρίας. Και συμπληρώνει ο Γ. Κασσιμάτης: « Η Ελλάδα δεν είναι ανεξάρτητη με αυτή την σύμβαση. Όχι μόνο στην εξωτερική

¹⁵⁴ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας: Goldman Sachs», οπ.

¹⁵⁵ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

πολιτική αλλά και στην οικονομία. Η εθνική περιουσία είναι δεσμευμένη. Ως όρος τίθεται η παραίτηση από την εθνική κυριαρχία. Αντιμετωπίζουμε μία πραξικοπηματική εξουσία και κατοχή». Με ακόμη τέσσερις ακαδημαϊκούς, σε κοινή ανακοίνωση, θα τονίσει ότι λείπει οποιαδήποτε δημοκρατική νομιμοποίηση για την ψήφιση του μνημονίου. «Η παρούσα (σσ. τότε) βουλή έλαβε λαϊκή εντολή υπό προϋποθέσεις και σε πλαίσιο εκ διαμέτρου αντίθετο με όσα προβλέπει το κατατιθέμενο κείμενο... Δεσμεύεται ανεπίτρεπτα επί δεκαετίες το μέλλον της χώρας». Και συνεχίζει: «Παραβιάζονται ακόμη οι αρχές της ισότητας των βαρών, του κοινωνικού κράτους δικαίου, τα κοινωνικά δικαιώματα των Ελλήνων. Παραβιάζονται εξάλλου οι θεμελιώδεις εγγυήσεις της Συνθήκης της Λισαβόνας, του διεθνούς δικαίου, του διεθνούς εργατικού δικαίου. Παραβιάζεται επίσης η αντιπροσωπευτική αρχή (Σ26) και η ανεμπόδιστη άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας, με ένα κείμενο που εκβιαστικά εμφανίζεται ως δεσμευτικό- νομικό». Παραβιάζεται τέλος το άρθρο 29 του Συντάγματος, στο βαθμό που επιβάλλεται κομματική πειθαρχία χωρίς προηγούμενη εσωτερική ψηφοφορία ή απόφαση συλλογικών κομματικών οργάνων. Πότε όμως υπήρχε εσωκομματική δημοκρατία για να υπάρξει τώρα, στην κατάλυση της εθνικής ανεξαρτησίας;

Οι απόψεις του κ. Κασιμάτη προφανώς δεν κρίθηκαν επαρκώς τεκμηριωμένες. Για αυτό και δεν φιλοξενήθηκαν από τα δελτία ειδήσεων των μεγάλων καναλιών. Ο επαγγελματισμός των ΜΜΕ είναι ιερός. Κλήθηκαν λοιπόν γνήσιοι επιστήμονες νομικοί, από αυτούς που με αδιάσειστα επιχειρήματα έπεισαν τους ανήσυχους και επιφυλακτικούς βουλευτές των ΠΑΣΟΚ και ΛΑΟΣ πως το μνημόνιο δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και την λαϊκή εντολή. Γιατί η λαϊκή βούληση ήταν και παραμένει το πρώτο τους μέλημα. Αυτά δεν αλλάζουν με λαϊκισμούς τύπου Κασιμάτη. Τα ελληνικά ΜΜΕ φαίνεται να εκτιμούν το έργο των Herman και Chomsky. Το τρίτο φίλτρο του μοντέλου προπαγάνδας σε μία υποδειγματική εφαρμογή.

Και αφού η λαϊκή βούληση εκφράστηκε από ένα άκρως συνταγματικό μνημόνιο, το ΔΝΤ εξουσιοδοτείται και επισήμως να κυβερνήσει, δηλαδή να σώσει την Ελλάδα. Η συνταγή του δεν άλλαξε. Και γιατί να αλλάξει; Ήταν πάντα αποτελεσματική- απορρύθμιση, ιδιωτικοποιήσεις, περικοπές κοινωνικών δαπανών. Το ιερό τρίπτυχο της ελεύθερης αγοράς. Ο τότε

πρόεδρος Ντομινίκ Στρος- Καν θα απορήσει με μερικούς ξεροκέφαλους Έλληνες πολίτες: «Μην παλεύετε τον γιατρό. Μπορεί να σας δώσει φάρμακα που δεν σας αρέσουν, αλλά μην ξεχνάτε ότι ο γιατρός είναι εδώ για να σας βοηθήσει»¹⁵⁶. Η ιστορία έχει πράγματι αυτήν την αναθεματισμένη συνήθεια να επαναλαμβάνεται. Λίγες δεκαετίες μετά τον δικτάτορα γιατρό ήλθε στην Ελλάδα ο καθηγητής ιατρικής, ο αρχίατρος του ΔΝΤ. Λένε πως στο σπίτι του κρεμασμένου καλό θα ήταν να μην μιλάμε για σκοινί. Όμως αφενός φαίνεται πως, πέρα από τα καράβια και τους θαλασσιούς, στον πολιτικό λόγο ανθούν και τα ιατρικά (με κοινό πάντα τόπο τον ελληνικό λαό ως ασθενή), αφετέρου ο Στρος- Καν και το ταμείο του είναι περαστικοί και αδιαφορούν για την ελληνική ιστορία, τους κρεμασμένους και τα σκοινιά. Μόλις αρπάξουν τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους της χώρας θα οδεύσουν προς τον επόμενο αδύναμο κρίκο (Ισπανία, Πορτογαλία κα). Αλίμονο σε όσους μείνουν πίσω.

Αν το μνημόνιο του 2010 υπήρξε η παράδοση της εθνικής κυριαρχίας, το μεσοπρόθεσμο του 2011 θα συντελούσε στην εμπέδωση της νεοφιλελεύθερης κοσμοθεωρίας. Στις 9-6-2011, έπειτα από νέες υποβαθμίσεις των οίκων αξιολόγησης, κατατίθεται προς ψήφιση στην βουλή το «Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2011-2014». Στις 15-6, εν μέσω παλλαϊκών κινητοποιήσεων ξεκινά η συζήτηση, δηλαδή η προκαταβολική ανακοίνωση της έγκρισης του. Στις 17-6, σε μία τυπική κίνηση αποπροσανατολισμού των πολιτών, ο Γ. Παπανδρέου ανακοινώνει ανασχηματισμό. Πάντα μία αλλαγή στα πρόσωπα απενοχοποιούσε το διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα. Ωστόσο, ο λαός δεν πείθεται. Οι μαζικές διαδηλώσεις συνεχίζονται με αποκορύφωμα εκείνη της 28^{ης} Ιουνίου, που θα αντιμετωπιστεί με ωμή βία των μηχανισμών καταστολής. Την ίδια μέρα, ο εμπαιγμός του ελληνικού λαού από τους θεατρινισμούς των πολιτικών του ΠΑΣΟΚ θα φτάσει στο αποκορύφωμά του. Πατριώτες πολιτικοί με συνειδησιακά διλήμματα και ανησυχίες περί δημοκρατικής νομιμοποίησης του υπό ψήφιση μεσοπρόθεσμου θα κατακλύσουν τα κανάλια σε μία απόπειρα ψυχολογικού εκβιασμού των πολιτών. Την επομένη, το μεσοπρόθεσμο θα ψηφιστεί κανονικά από 155 βουλευτές.

¹⁵⁶ Βλ. "Debtocracy" (documentary), οπ.

Νέοι φόροι, αλλαγές στο μισθολογικό και εργασιακό καθεστώς στο Δημόσιο, περικοπές σε συντάξεις, αύξηση των τεκμηρίων διαβίωσης, καθιέρωση τεκμηρίων για τους ελεύθερους επαγγελματίες, επιπλέον επιβάρυνση της ακίνητης περιουσίας, είναι μερικά μόνο από τα επαχθή μέτρα του μεσοπρόθεσμου. Επιβάλλεται δε ένα εκτενές πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων για δεκάδες επιχειρήσεις με στρατηγική σημασία για την ελληνική οικονομία. Το υπουργείο οικονομικών βαφτίζει το ξεπούλημα «εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη» και όλα βαίνουν κατ' ευχή. Ο Μίλτον Φρηντμαν πέθανε το 2006. Θα ήταν σίγουρα υπερήφανος για την ελληνική περίπτωση.

Έκτακτοι φόροι, μείωση του αφορολόγητου στα 5000 ευρώ, περικοπές 20% στις συντάξεις και λοιπά εξοντωτικά συμπληρωματικά μέτρα εντείνουν τον κοινωνικό αναβρασμό. Γενικές απεργίες και μαζικές κινητοποιήσεις αυξάνουν την πίεση στην κυβέρνηση Παπανδρέου. Τον Σεπτέμβριο του 2011 η ΔΕΘ θα πραγματοποιηθεί σε κλίμα έντασης και αποδοκιμασιών, ενώ η παρέλαση της 28^{ης} Οκτωβρίου θα μετατραπεί σε πανελλαδική διαδήλωση κατά της κυβερνητικής πολιτικής. Τα ΜΜΕ και οι πολιτικοί- πτόνια της Τρόικα θα μιλήσουν και πάλι για μειοψηφίες. Το ίδιο και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Ο ίδιος που έκλεισε τα μάτια στο ξεπούλημα της χώρας και την κατάλυση της δημοκρατίας, που υποτίθεται πως εγγυάται, άφησε για λίγο τον διακοσμητικό του ρόλο για να κάνει τις γνωστές συστάσεις για σύνεση, ψυχραιμία, τα μαθήματα περί δημοκρατικής συμπεριφοράς και τις τυπικές καταδικαστικές δηλώσεις κατά των ακραίων στοιχείων, δηλαδή των αγανακτισμένων ελλήνων πολιτών. Το δόγμα της μη βίας και η επίκληση στην σύνεση του δημοκρατικού πολίτη κυριαρχούν σε μηνιακό και πολιτικό λόγο, ως συστατικό κάθε επιτυχημένης προπαγάνδας.

Τα ΜΜΕ αποτρέπουν μία γενικευμένη κοινωνική έκρηξη. Όμως η πίεση στην κυβέρνηση των δοσίλογων είναι ασφυκτική. Τότε ο πρωθυπουργός Παπανδρέου, σε μία αλήστου μνήμης έμπνευση, βγάζει από την ναφθαλίνη τον θεσμό του δημοψηφίσματος. Στις 31-10-2011 ανακοινώνει πως η νέα δανειακή σύμβαση θα τεθεί υπό δημοψήφισμα. Η αντίδραση των ισχυρών της Ευρώπης είναι άμεση. Κυριολεκτικά κατακεραυνώνουν τον έλληνα πρωθυπουργό. Ο Σαρκοζί δηλώνει: «Είναι άχρηστος. Το να μας πει στις

Βρυξέλλες ότι δέχεται το ευρωπαϊκό σχέδιο και μετά να προτείνει δημοψήφισμα είναι πισώπλατη μαχαιριά, σκάνδαλο». Ο Γάλλος πρόεδρος συμπληρώνει: «Η Μέρκελ βρίσκεται σε έξαλλη κατάσταση, έτοιμη να τον πνίξει. Οι Ευρωπαίοι θα άρουν την υποστήριξή τους στους Έλληνες. Θα πουν ματώνουμε για αυτούς τους άχρηστους που δεν θέλουν να κάνουν μεταρρυθμίσεις»¹⁵⁷. Οι έλληνες πολιτικοί είδαν στην πρόταση δημοψηφίσματος μίας επικίνδυνη, ανεύθυνη ενέργεια, μία προσπάθεια πολιτικού ελιγμού, μία εν γένει άστοχη και ιδιοτελή κίνηση. Στον καιροσκοπισμό ενός απελπισμένου πολιτικού εστίασαν και τα ΜΜΕ. Για εμάς το ζήτημα του δημοψηφίσματος και οι ανακλαστικές αντιδράσεις που αυτό προκάλεσε στους ισχυρούς της ΕΕ, φανερώνει πρώτα από όλα πως ένας άμεσος δημοκρατικός θεσμός (ο μόνος τέτοιος) είναι εξ' ορισμού και εκ διαμέτρου αντίθετος στο τερατούργημα που αόριστα αποκαλούμε «αγορές». Επαναλαμβάνει το ιστορικό μάθημα που μας δίδαξε ο νεοφιλελευθερισμός, το ασυμβίβαστο μίας γνήσιας δημοκρατίας με την ανέλεγκτη, γιγαντωμένη οικονομία. Δεν υποστηρίζουμε βεβαίως πως ο άνθρωπος που φρόντισε να φέρει το ΔΝΤ στην Ευρώπη απέκτησε ξαφνικά δημοκρατικές ανησυχίες. Στον πραγματικό κόσμο, δεν υφίστανται τέτοιες. Ούτε βεβαίως ότι η πρότασή του στερείτο καιροσκοπισμού και ιδιοτελών κινήτρων. Όμως αυτά είναι δευτερεύοντα ενόψει του μαθήματος που δίνει η αντίδραση των δανειστών.

Η έμπνευση του δημοψηφίσματος θα κοστίσει στον Παπανδρέου ακόμη μία ανεξαρτητοποίηση, της Μιλένας Αποστολάκη, και παρά την ψήφο εμπιστοσύνης που θα λάβει η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ στις 4-11-2011, σε ένα ακόμη θαύμα της εσωκομματικής δημοκρατίας, η κυβέρνηση συνεργασίας είναι πλέον μονόδρομος. Μία εβδομάδα αργότερα, στις 11-11-2011, με την σύμπραξη ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και ΛΑΟΣ θα ορκιστεί η κυβέρνηση Παπαδήμου. Οι δανειστές αποφασίζουν να βάλουν τέλος στα παιχνιδάκια πολιτικών, που αν και υποτελείς σε αυτούς, δεν παύουν να επιδιώκουν την ψήφο και την διατήρηση της εξουσίας. Διορίζουν λοιπόν επικεφαλής τον Λουκά Παπαδήμο, ψυχρό τεχνοκράτη, άνθρωπο εμπιστοσύνης, θητεύσαντα στο ανώτατο πανεπιστήμιο της Goldman Sachs. Ο ελληνικός λαός βρίσκει στην κορυφή της εκτελεστικής εξουσίας έναν άνθρωπο που δεν εξέλεξε, δεν εμπιστεύτηκε, έναν

¹⁵⁷ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας». οπ.

αδίστακτο τραπεζίτη με άμεση εμπλοκή στην παραποίηση του ελληνικού χρέους στην προ δεκαετίας συμπαιγνία Goldman Sachs- κυβέρνησης Σημίτη. Τα καθεστωτικά ΜΜΕ και οι επιστήμονες ακαδημαϊκοί δεν εντοπίζουν κάποιο δημοκρατικό έλλειμμα. Εξυμνούν τον σωτήρα Παπαδήμο, τον ικανό οικονομολόγο, γνώστη των πραγμάτων, πρόσωπο κύρους και πανευρωπαϊκής αναγνώρισης. Η ιδέα της σωτηρίας από τον μεσσία τεχνοκράτη είχε καλλιεργηθεί αρκετούς μήνες πριν την απόσυρση Παπανδρέου. Δένει άλλωστε τόσο αρμονικά με την παραδοσιακή φιλελεύθερη αντίληψη περί ανεύθυνων, αμαθών μαζών που πρέπει να κυβερνηθούν από τον ειδικό, τον καταρτισμένο, τον μορφωμένο.

Κάπου εδώ θα ενταχθεί στην σταυροφορία της συναίνεσης και η ΝΔ. Όπως τονίσαμε, το παιχνίδι απομακρύνεται από την παραδοσιακή πολιτική διαμάχη του δικομματισμού. Πλέον αναλαμβάνουν τα πραγματικά κέντρα εξουσίας. Αφού μας κυβέρνησαν στο παρασκήνιο επί 60 χρόνια, αποφάσισαν σε μία κρίσιμη ιστορική καμπή να αναλάβουν οι ίδιοι τα ηνία. Τον Οκτώβρη του 2011 ο αρχηγός της ΝΔ Αντώνης Σαμαράς είχε δηλώσει: «Σενάρια συγκυβέρνησης δεν μας αφορούν. Να συγκυβερνήσουμε σε τι; Στο λάθος; Για αυτό που από την αρχή είχαμε προειδοποιήσει; Να συναινέσουμε στον αφανισμό της μεσαίας τάξης; Στην πολιτική που διογκώνει την ανεργία και πολλαπλασιάζει τα λουκέτα;»¹⁵⁸. Ένα μήνα αργότερα η «υποχρέωση προς την πατρίδα» θα τον αναγκάσει να συμφωνήσει με την Τρόικα. Είναι πράγματι τόσο βολική αυτή η πατρίδα. Στο όνομά της μπορείς να διαγράψεις κάθε δήλωση, κάθε δέσμευση, κάθε ενδοιασμό. Για αυτό και έχει την τιμητική της στον πολιτικό λόγο. Και συμπλήρωσε ο κ. Σαμαράς: «Θα επιδιώξουμε αλλαγή των όρων του μνημονίου και επαναδιαπραγμάτευση. Σκοπεύω στην μείωση των φορολογικών συντελεστών. Αυτό θα κάνω.». Λίγο αργότερα θα προσέθετε: «Όμως κάποια εξαρτώνται από την έγκριση των δανειστών μας, όπως η μείωση των φορολογικών συντελεστών. Μερικά πράγματα δεν θα γίνουν αν δεν συμφωνήσουν και αυτοί.»¹⁵⁹. Ο Ναπολέον Βοναπάρτης έλεγε πως τρία πράγματα δεν κάνεις στην πολιτική- δεν υποχωρείς, δεν ανακαλείς και δεν παραδέχεσαι τα λάθη σου. Οι έλληνες πολιτικοί, ακόμη και σε

¹⁵⁸ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας». οπ.

¹⁵⁹ Βλ. περιοδικό "Crash", τεύχος Ιανουαρίου 2012.

αντιφάσεις που ένα παιδί δημοτικού εύκολα εντοπίζει, γνωρίζει να μην κάνουν τίποτε από αυτά.

Ο δε πρόεδρος του ΛΑΟΣ, Γ. Καρατζαφέρης, αναφερόμενος σε πιθανή επιλογή Παπαδήμου δηλώνει: « Θέλουμε έναν πρωθυπουργό που μπορεί να βάλει υπό την σκέπη του και τον Παπανδρέου και τον Σαμαρά και τον Καρατζαφέρη. Και υπάρχει αυτός. Ένας άνθρωπος που και οι τρεις έχουμε ψηφίσει, ο κ. Στεφανόπουλος. Να βάλουμε τον Παπαδήμο; Ποιος τον εμπιστεύεται; Ποιος τον γνωρίζει;» Λίγο αργότερα: « Αν δεν βάλουν τον Παπαδήμο πρωθυπουργό νομίζω ότι δημιουργούν τεράστια προβλήματα στην χώρα. Έχουμε στο τιμόνι τον καλύτερο τεχνοκράτη, απαλλαγμένο από πολιτικές δουλείες, που θα μπορέσει να ολοκληρώσει ένα σχέδιο εξόδου από την κρίση. Θα μας βγάλει από τα αδιέξοδα μίας στείρας πολιτικής πολλών ετών»¹⁶⁰.

Μόνο χιουμοριστικά μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τέτοιες αντιφάσεις. Ο κ. Καρατζαφέρης χαρακτήριζε και χαρακτηρίζει το κόμμα του πατριωτικό. Λίγους μήνες νωρίτερα ο βρετανός ευρωβουλευτής Nigel Farage κατακεραύνωνε τον Χέρμαν Φαν Ρομπάι, πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με μία ιστορική ομιλία: «Δεν σας έχω ακούσει. Κανείς στην Ευρώπη δεν σας έχει ακούσει. Ποιος σας ψήφισε; Με ποιο μηχανισμό μπορούν να σας απομακρύνουν οι Ευρωπαίοι; Είναι αυτό ευρωπαϊκή δημοκρατία; Είστε επικίνδυνος και δεν έχω καμία αμφιβολία ότι θέλετε να γίνετε ο αθόρυβος δολοφόνος της ευρωπαϊκής δημοκρατίας και των ευρωπαϊκών εθνικών χωρών. Από τότε που αναλάβατε η Ελλάδα είναι προτεκτοράτο. Δεν νομιμοποιήστε επ' ουδενί να κατέχετε αυτή την θέση και μπορώ να πω με σιγουριά, εξ' ονόματος του βρετανικού λαού ότι δεν σας γνωρίζουμε, δεν σας θέλουμε και όσο πιο γρήγορα αποσυρθείτε τόσο το καλύτερο»¹⁶¹. Ένας Άγγλος πολιτικός είπε σε μερικές γραμμές ο,τι δεν τόλμησαν να πουν οι πατριώτες Έλληνες. Αντιδιαστέλουμε την ομιλία Φάραντζ με την στάση Καρατζαφέρη, διότι ο πρώτος είναι ένας συντηρητικός πολιτικός, ενταγμένος σε κόμμα της λαϊκής δεξιάς. Και αυτό προς αποφυγή ταύτισης κάθε δεξιάς με προδοτικό ξεπούλημα της χώρας.

¹⁶⁰ Στο ίδιο.

¹⁶¹ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

Τώρα που οι αγορές επιβάλλουν στην Ελλάδα μια de facto διακυβέρνηση με επικεφαλής έναν έμπιστο άνθρωπό τους, οι διαδικασίες για το δεύτερο μνημόνιο πρέπει να επιταχυνθούν. Αυτή είναι η αποστολή Παπαδήμου και θα αποχωρήσει μόνο όταν την φέρει εις πέρας. Μετά είμαστε ελεύθεροι να ασχοληθούμε με την αποκατάσταση της τυπικής δημοκρατικής νομιμότητας και να πραγματοποιήσουμε εκλογές. Στο μεταξύ, η Ελλάδα ως κράτος θα έχει μέσω της δεύτερης δανειακής σύμβασης αναλάβει υποχρεώσεις που θα δεσμεύουν την όποια κυβέρνηση προκύψει. Είναι κανόνας του διεθνούς δικαίου, δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι διαφορετικό. Λες και το δίκαιο και μάλιστα το διεθνές έπεσε από τον ουρανό ή το έφτιαξε ένας πανάγαθος, ανθρωπιστής, αόρατος νομοθέτης και δεν αποτελεί προϊόν συσχετισμού δυνάμεων.

Ό,τι θα ακολουθήσει μέχρι τις 12-2-2012 αποτελεί μία οργανωμένη, συστηματική, πρωτοφανούς έντασης εκστρατεία πολιτικό- ενημερωτικού εκβιασμού των ελλήνων πολιτών. Εκβιαστικά διλήμματα, ανυπόστατες κινδυνολογίες, ανοιχτές απειλές θα κατακλύσουν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και τις λεζάντες των ΜΜΕ. Στις 11-2-2012, την προηγούμενη της ψηφοφορίας, οι Παπανδρέου, Σαμαράς, Παπαδήμος, όλοι πατριώτες με ανησυχίες, θα βγάλουν λόγους- καρμπόν στην Βουλή. Οι τρεις τους θα χρησιμοποιήσουν 14 κοινούς όρους για να καταδείξουν την αναγκαιότητα του δεύτερου μνημονίου: «πανικός», «κατάρρευση», «χάος», «οικονομικό χάος», «ανεξέλεγκτη χρεοκοπία», «αδυναμία πληρωμών», «κλείσιμο επιχειρήσεων», «αδυναμία λειτουργίας σχολείων», «αδυναμία λειτουργίας νοσοκομείων», «αδυναμία εισαγωγής βασικών αγαθών», «άδεια ράφια στα φαρμακεία», «έλλειψη πετρελαίου», «κοινωνική έκρηξη». Σε μερικά λεπτά οι τρεις βασικοί συντελεστές του μνημονίου θα αραδιάσουν, την μία πίσω από την άλλη, όσες κινδυνολογίες μπόρεσαν να επινοήσουν¹⁶². Το κατά πόσο έχουν αυτές βάση θα το δούμε στην συνέχεια. Ο κύριος Σαμαράς θα προσθέσει: «Αυτονόητα θα υπάρξει κομματική πειθαρχία». Πράγματι, δεν είναι ώρα για παιχνίδια. Την επομένη, το δεύτερο μνημόνιο θα ψηφιστεί από 199 έλληνες βουλευτές. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του Προέδρου της Βουλής μετά την ψηφοφορία «εψήφισαν συνολικά 278 βουλευτές. Ναι εψήφισαν 199 βουλευτές. Όχι

¹⁶² Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

εψήφισαν 74 βουλευτές. Παρών εψήφισαν 5 βουλευτές». Και συμπεραίνει πως «το νομοσχέδιο του υπουργείου Οικονομικών έγινε δεκτό με πλειοψηφία- με ευρύτατη πλειοψηφία»¹⁶³.

Μετά την επιτυχία του δεύτερου μνημονίου η κυβέρνηση Παπαδήμου δεν θα δίσταζε μπροστά σε μικροσυνθήκες. Την 1^η Μαρτίου 2012 υπογράφεται το νέο «Σύμφωνο για την Σταθερότητα, τον Συντονισμό και την Διακυβέρνηση των χωρών της Ευρωζώνης»(ΣΣΣΔ)¹⁶⁴. Πρόκειται για διακυβερνητική δημοσιονομική συνθήκη με στόχο την οικονομική διακυβέρνηση των χωρών της Ένωσης. Συνοδευόμενη από μία άλλη, για την σύσταση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Στήριξης, υποβαθμίζει τα κοινοβούλια και μεταφέρει υπερεξουσίες στην τεχνοκρατική Κομισιόν. Η τελευταία, μαζί με ΔΝΤ και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, θα αποφασίζουν αν ο εθνικός προϋπολογισμός είναι αποδεκτός και αν τίθεται σε κίνδυνο η ευρωζώνη. Πρόκειται για πρωτοφανή μεθοδευμένη προσπάθεια εξουδετέρωσης της βούλησης των ευρωπαϊκών λαών. Τον κύριο Παπαδήμο στήριξαν ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Το ζήτημα προφανώς ταξινομήθηκε ως ήσσονος σημασίας και δεν κρίθηκε σκόπιμο να ενημερωθεί ο ελληνικός λαός.

Αποστολή εξετελέσθη. Στις 11-4-2012 θα προκηρυχθούν εκλογές για τις 6-5-2012. Ο ελληνικός λαός, ενώπιον ειλημμένων αποφάσεων, εξαναγκάζεται να ψηφίσει όσους εκποίησαν τον πλούτο της χώρας του. Το εκβιαστικό δίλημμα διατυπώνεται πλέον ανοιχτά: «ή μνημόνιο ή χρεωκοπία» στα πρότυπα του «Καραμανλής ή τανκς». Λαϊκή οργή, αγανάκτηση και απογοήτευση απέναντι σε εκβιασμούς, κινδυνολογίες, εκκλήσεις για σύνεση και λογική. Στις 6 Μαΐου δεν θα προκύψει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Οι προθεσμίες των διερευνητικών εντολών θα παρέλθουν άκαρπες και τα τέσσερα πρώτα κόμματα δεν θα σχηματίσουν κυβέρνηση συνεργασίας. Νέες εκλογές προκηρύσσονται για την 17^η Ιουνίου. Πλέον, τα ΜΜΕ ακολουθούν και προωθούν την γνωστή συνταγή της πόλωσης. Το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ στοχοποιείται ως υπεύθυνο για την περιπέτεια των δεύτερων εκλογών, λόγω της άρνησης του να συνεργαστεί με τους δοσίλογους. Παρουσιάζεται ως το κόμμα της ανευθυνότητας, της χρεωκοπίας και της δραχμής. Από την άλλη,

¹⁶³ βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

¹⁶⁴ βλ. ΑΥΓΗ, 17-6-2012, Γιώργος Δαράτος, Ανταπόκριση από τις Βρυξέλλες.

μία φρέσκια, υγιής πολιτική δύναμη του τόπου, η ΝΔ, η φωνή της λογικής, της σύνεσης, της υπευθυνότητας, η εγγύηση της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας. Η πόλωση επιτυγχάνεται, τα ποσοστά και των δύο κομμάτων εκτοξεύονται για περισσότερο από 10%, με πρώτο και πάλι εκείνο της ΝΔ. Πλέον, η συνεργασία έρχεται εύκολα. ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜ.ΑΡ. θα συνθέσουν κυβέρνηση συνασπισμού με την ΝΔ, υπό την προεδρία του Αντώνη Σαμαρά. Η νέα κυβέρνηση θα ορκιστεί στις 21-6-2012.

Σκιαγραφήσαμε την τραγική πορεία της Ελλάδας την τελευταία τριετία, με μερικά μόνο σχόλια για την στάση των ΜΜΕ και την πολιτική προπαγάνδα. Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τις τεχνικές εκείνες που διασφάλισαν την πορεία της Ελλάδας προς την νεοφιλελεύθερη σωτηρία. Στα συμπεράσματα του προηγούμενου κεφαλαίου είχαμε τονίσει πως μηντιακός και πολιτικός λόγος μοιράζονται έναν κοινό στόχο: την αναπαραγωγή του κυρίαρχου τρόπου σκέψης, την προώθηση των αντιλήψεων που δεν αμφισβητούν τις θεμελιώδεις παραδοχές της υπάρχουσας οικονομικής και κοινωνικής δομής. Η πολιτική αξιοποιεί την παντοδυναμία των ΜΜΕ, όπως την καταδείξαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, και τα ΜΜΕ ανταμείβουν τους πολιτικούς με την ασυλία που τους εξασφαλίζουν έναντι του δήθεν ανεξάρτητου ΕΣΡ, της δικαιοσύνης και κάθε ένστασης ως προς την συστηματική αποβλάκωση και αποχαύνωση των μαζών. Πολιτική και διοικούσα τα ΜΜΕ οικονομική ελίτ συνεργάζονται αρμονικά προς την κατεύθυνση μίας διευρυμένης κοινωνικής συναίνεσης, δηλαδή προς την συνέχιση της κυριαρχίας τους. Οι όποιες συγκρούσεις απορροφώνται στο μικρο- επίπεδο μίας κριτικής προσώπων και λαθεμένων ενεργειών, πάντως όχι θεσμών και εγγενών αδυναμιών κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης. Ας δούμε λοιπόν την αγαστή συνεργασία τους κατά την περίοδο της ελληνικής κρίσης. Διακρίνουμε την εκστρατεία χειραγώγησης σε τρία πεδία- στοχοποίηση του δημοσίου τομέα, εγκληματοποίηση της λαθρομετανάστευσης και εκβιαστικά διλήμματα.

-Η στοχοποίηση του δημοσίου τομέα.

Κάθε εξουσία γνωρίζει και εφαρμόζει το διαχρονικό «διαίρει και βασίλευε». Ακόμη και ο εκπρόσωπος τύπου της ΝΔ, Γιάννης Μιχελάκης, -όχι τώρα- τότε

που η ΝΔ ήταν αντιμνημονιακό κόμμα συμβούλεψε να «μην παίξει κανείς το παιχνίδι της κυβέρνησης που στρέφει την μία κοινωνική ομάδα απέναντι στην άλλη»¹⁶⁵. Η άλλη αυτή ομάδα ορίστηκε ως οι εργαζόμενοι στο δημόσιο. Έχουμε επανειλημμένα τονίσει πως η συρρίκνωση του δημοσίου τομέα εντάσσεται στους στρατηγικούς στόχους της νεοφιλελεύθερης πολιτικής του ΔΝΤ.

Σε αυτό το πλαίσιο προωθείται το ενιαίο μισθολόγιο, η κατάργηση, συρρίκνωση και συνένωση δημοσίων υπηρεσιών και η εμπνευσμένη ανακάλυψη της εργασιακής εφεδρείας, όλοι θεσμοί με στόχο την μείωση του μισθολογικού κόστους του δημοσίου. Ο Κ. Μητρόπουλος, πρόεδρος της «Ένωσης για την Υπεράσπιση της Εργασίας και του Κοινωνικού Κράτους», προειδοποιεί ότι με τις παραπάνω πολιτικές οι μισθοί των Ελλήνων θα φτάσουν σε επίπεδα Βουλγαρίας και Κίνας. Ήδη πάνω από το 35% των μικρομεσαίων αδυνατούν να καταβάλλουν τις εισφορές τους»¹⁶⁶. Παράλληλα, ο James Galbreith θα αποκαλύψει ότι τον Ιανουάριο του 2010, πέντε μήνες πριν το πρώτο μνημόνιο, οι εκπρόσωποι του ΔΝΤ θα ζητήσουν από τον Έλληνα πρωθυπουργό να ξηλώσει το κοινωνικό κράτος. Και συμπληρώνει πως «η Τρόικα αδιαφορεί για κοινωνικούς θεσμούς όπως η επικουρική σύνταξη, το εφάπαξ, τα οικογενειακά επιδόματα. Στόχος είναι η κατάργηση κάθε προστατευτισμού στον εργασιακό τομέα»¹⁶⁷. Δημόσια ερευνητικά ινστιτούτα και πανεπιστημιακή έρευνα είναι προφανώς περιττά.

Την ίδια στιγμή οι συνεπείς νεοφιλελεύθεροι ανθρωπιστές, δαιμόνια της πολιτικής σκηνής, Ανδρέας Ανδριανόπουλος και Στέφανος Μάνος, είχαν βρει την λύση. Ο μεν πρώτος δηλώνει ότι «φταίει ο δημόσιος τομέας που αφαιρεί από την ιδιωτική οικονομία, μέσω φόρων, χρήματα που αυτή έχει απόλυτη ανάγκη» και κατ' επέκταση ο δημόσιος υπάλληλος ευθύνεται για την απόλυση του ιδιωτικού¹⁶⁸. Ο ίδιος θα συμφωνούσε σε άλλη περίπτωση με τον κ. Πάγκαλο ότι «οι πολίτες πρέπει να επιστρέψουν τα λεφτά γιατί αυτοί τα έφαγαν». Ο δε δεύτερος αναφέρεται στις χιλιάδες ανέργων σαν να μιλά για πασατέμπο. Η λύση απλή: «Σε διάστημα τεσσάρων ετών να απολυθούν

¹⁶⁵ Βλ. περιοδικό "Crash", τεύχος Νοεμβρίου 2011.

¹⁶⁶ Βλ. περιοδικό "Crash", τεύχος Απριλίου 2012.

¹⁶⁷ Βλ. "Le Monde Diplomatique", 27-6-2010.

¹⁶⁸ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας», 27-1-2011.

τετρακόσιες χιλιάδες δημόσιοι υπάλληλοι. Για τρία χρόνια οι απολυόμενοι θα αμείβονται με το 70% των τακτικών αποδοχών τους, χωρίς να εργάζονται. Ωστόσο, θα δικαιούνται να βρουν αλλού δουλειά»¹⁶⁹. Σπουδαίος ευεργέτης ανθρωπιστής ο κύριος Μάνος. Αφού τους απολύσει, τους επιτρέπει να αναζητήσουν και αλλού εργασία και όχι να κάθονται υποχρεωτικά σπίτι τους. Μετά από τρία χρόνια, ο σώζων εαυτό σωθείτε.

Οι δηλώσεις των κυρίων Ανδριανόπουλου και Μάνου αγκαλιάστηκαν από τα ΜΜΕ με ενθουσιασμό. Προφανώς ο τυχοδιωκτισμός των πολιτικών φέρει μεγαλύτερη εγκυρότητα από τις απόψεις έντιμων ακαδημαϊκών. Ένας από αυτούς, ο Νίκος Κοτζιάς, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Πειραιά, θα παρατηρήσει πως «μία κρίση αποκλειστικά του ιδιωτικού τομέα και των τραπεζών παρουσιάζεται ως κρίση του δημοσίου». Ο ίδιος χαρακτηρίζει την Ελλάδα «παραμάγαζο της Τρόικα» και συμπληρώνει: «Μας λένε ότι θα μειώσουμε το κόστος του Δημοσίου και θα είναι καλύτερα. Η παιδεία θα είναι καλύτερη; Η υγεία;» Στο ίδιο μήκος κύματος και οι απόψεις του Κώστα Λαπαβίτσα¹⁷⁰.

Η κυρία Μπακογιάννη, απαρέγκλιτα πιστή στην νεοφιλελεύθερη γραμμή, προτιμά να μιλήσει με ποσοστά: «Να απολυθεί το 1/3 των δημοσίων υπαλλήλων». Η Μιράντα Ξαφά, πρώην στέλεχος του ΔΝΤ και πρώην σύμβουλος της κυβέρνησης Μητσοτάκη, έχει επίσης έτοιμη την λύση: «Να συρρικνωθεί το κράτος και να γίνουν απολύσεις». Ο Αλέκος Παπαδόπουλος, πρώην υπουργός του ΠΑΣΟΚ είδε την αιτία της κρίσης στα τμήματα και το διδακτικό προσωπικό των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Ο Φίλιππος Σαχινίδης, υπουργός Οικονομικών, θα δηλώσει με πολιτική πυγμή: «Ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορεί πλέον να συντηρεί έναν υπερτροφικό και μίζερο δημόσιο τομέα». Από την λίστα δεν θα μπορούσε να απουσιάσει ο κύριος Λοβέρδος: «Δέκα εκατομμύρια Έλληνες πληρώνουν ένα εκατομμύριο δημοσίου υπαλλήλους»¹⁷¹. Οι πολιτικοί δείχνουν τον δρόμο και οι εφημερίδες ακολουθούν. Η Ημερησία μιλά για «1,1 εκατομμύριο δημοσίου υπαλλήλους. Έτσι δικαιολογείται η δεινή θέση της οικονομίας της χώρας». Για το Έθνος το

¹⁶⁹ Στο ίδιο.

¹⁷⁰ Στο ίδιο.

¹⁷¹ Βλ. ΑΥΓΗ, 16-9-2011, «Τα Ψέματα, οι Ανακρίβειες και η Αλήθεια για τον Δημόσιο Τομέα στην Ελλάδα», του Μάξιμου Μπόλα.

υπεράριθμο και η υψηλή μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων λογίζονται ως η «βασική αιτία της δεινής οικονομικής κατάστασης της χώρας». Και προσθέτει πως «ένας στους δέκα Έλληνες έχει εργασιακή σχέση με το δημόσιο». Πρόκειται για συντονισμένη προπαγάνδα νομιμοποίησης των επαίσχυντων μνημονιακών πολιτικών, του ξεπουλήματος και της λιτότητας, μέσα από το πασίγνωστο τέχνασμα δημιουργίας αισθημάτων ενοχής στον λαό. Οι ιθύνοντες των πολιτικών γνωρίζουν καλά από ψυχολογία των μαζών και δεν διστάζουν να αριθμητικοποιούν και να ποσοστοποιούν ανθρώπινες ζωές ενόψει των μικροκομματικών τους συμφερόντων. Για την ιστορία, αναφέρουμε πως οι δημόσιοι υπάλληλοι ανέρχονται στο εξ' αρχής γνωστό νούμερο των 750.000, άσχετα με το ότι η κυβέρνηση έκανε πως δεν γνώριζε. Όσο για τον περίφημο μύθο του υψηλού ποσοστού επί του πληθυσμού της χώρας, επιστημονική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της «Έκθεσης Ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής» και υπογράφεται από τέσσερις ερευνητές του Αυστριακού Ινστιτούτου Ερευνών και των Πανεπιστημίων του Στρασβούργου και του Μαγδεμβούργου, η Ελλάδα κατατάσσεται 14^η ανάμεσα σε 17 ευρωπαϊκές χώρες¹⁷².

Κάπως έτσι αρχίζει η επίθεση στις δημόσιες επιχειρήσεις. Ο καθεστωτικός λόγος ΜΜΕ και πολιτικών παραλείπει να μας ενημερώσει πως τα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων έχουν αποτύχει και στις ισχυρότερες οικονομίες του πλανήτη. Πρώτος και ευκολότερος στόχος ο ΟΣΕ¹⁷³. Ακόμη και η Θάτσερ αναγνώριζε ότι τα τραίνα δεν λειτουργούν εκτός δημοσίου τομέα. Η ιδιωτικοποίηση που τελικά πραγματοποίησε ο Major το 1993 θα φέρει καταστροφικά αποτελέσματα. Η μνημονιακή συγκυβέρνηση δεν πτοείται και θέτει σε εφαρμογή το σχέδιο της , δηλαδή το σχέδιο της Τρόικα. Ο γνωστός ανεξάρτητος δημοσιογράφος κ. Μπάμπης Παπαδημητρίου θα ασκήσει κριτική περί αργοπορημένης έναρξης της ιδιωτικοποίησης. Το αντικαθεστωτικό ΜΕΓΑ θα ανακοινώσει: «Χρέη 1,2 δις πνίγουν τον ΟΣΕ». Το ποιος ευθύνεται για τα χρέη είναι κάτι που δεν απασχόλησε και ούτε θα απασχολήσει τους ερευνητές- δημοσιογράφους των εν λόγω σταθμών. Είναι εξάλλου προφανές: υπεράριθμο προσωπικό, υψηλοί μισθοί, αυξημένο κόστος λειτουργίας. Η

¹⁷² Στο ίδιο.

¹⁷³ Βλ. Αναλυτικότερα για την περίπτωση ΟΣΕ το ντοκιμαντέρ "Catastroika" των Χατζηστεφάνου-Κιττίδη, οπ.

λύση επίσης προφανής- κλείσιμο γραμμών, αύξηση στις τιμές των εισιτηρίων, περικοπές σε μισθούς, μείωση του προσωπικού. Τα σκάνδαλα με πολιτικούς, ελληνικές και ξένες εταιρίες που πληρώνουν μεγαλοεργολάβους για έργα που ποτέ δεν παραδίδονται στο κοινό, είναι κάτι που δεν κρίθηκε άξιο αναφοράς.

Ακολουθεί η ΕΥΔΑΠ¹⁷⁴. Η εκποίησή της είχε αρχίσει επί κυβερνήσεως Σημίτη με την εισαγωγή της στο Χρηματιστήριο. Έκτοτε, τα τιμολόγια αυξήθηκαν κατά 200%, χωρίς αντίστοιχη αύξηση των υπηρεσιών. Το 2008, η ΝΔ θα επαναφέρει το θέμα στο προσκήνιο. Άμεσα ενδιαφερόμενες εμφανίζονται οι πολυεθνικοί κολοσσοί Suez και Veolia. Έχει αποδεχθεί πως στελέχη των δύο πολυεθνικών είχαν σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και ότι στο Ευρωκοινοβούλιο πληρώνονται αρκετοί για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Έχουν επίσης χρηματίσει κρατικούς υπαλλήλους και πολιτικό προσωπικό αρκετών δυτικών χωρών. Το 2009, στην ΔΕΘ, ο Γ. Παπανδρέου θα δηλώσει αντίθετος στην ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων. Μετά τις εκλογές, απλώς θα συνεχίσει το σχέδιο ιδιωτικοποίησης. Τα ΜΜΕ προβάλλουν το απροκάλυπτα λαϊκίστικο επιχείρημα « Και να αναλάβουν τους υδάτινους πόρους οι πολυεθνικές, ποιο το πρόβλημα; Δεν θα πάρουν τα ποτάμια. Αυτά θα μείνουν εδώ. Θα πάρουν μόνο την συντήρηση, την διανομή, την διαχείριση». Και εδώ διαστρέβλωσαν την πραγματικότητα, παραλείποντας να μας πουν πως το κόστος αντικατάστασης του δικτύου βαραίνει τους πολίτες. Με άλλα λόγια, τα κέρδη στον ιδιώτη, η ζημία στον έλληνα φορολογούμενο.

Στην ίδια μοίρα και η ΔΕΗ, που χτίστηκε από το υστέρημα του ελληνικού λαού και περίπου 50 ακόμη επιχειρήσεις που το μεσοπρόθεσμο θέλει αποκρατικοποιημένες μέχρι το 2015. Τα ΜΜΕ χρησιμοποίησαν κατά κόρον την αποσιώπηση και τον πλήρη αποκλεισμό των εναλλακτικών φωνών. Ο πολίτης που στηρίχθηκε σε αυτά είδε τις ιδιωτικοποιήσεις ως πανάκεια και την κρίση ως αποτέλεσμα του διεφθαρμένου, ελλειμματικού δημοσίου. Η εκ των άνω, σκόπιμη και συνειδητή επιρροή του λαού προς την κατεύθυνση αποδοχής και επιδοκίμασias μιας νεοφιλελεύθερης κοσμοθεώρησης είναι εμφανής. Τα υπόλοιπα αφορούν εναλλακτικά ντοκιμαντέρ και την άλλη,

¹⁷⁴ Βλ. "Catastroika" (documentary), οπ.

ανεπίσημη ιστορία των συνομωσιολόγων. Σε κάθε περίπτωση, χειραγώγηση υπήρξε και λειτούργησε επιτυχημένα.

Κλείνοντας το υποκεφάλαιο του δημοσίου τομέα, διευκρινίζουμε πως ο χρηματισμός δημοσίων υπαλλήλων, η υπολειτουργία επιμέρους δημοσίων υπηρεσιών και οι θέσεις- φαντάσματα είναι φαινόμενα πραγματικά και κατακριτέα. Παραμένουν όμως δευτερογενή και δευτερεύοντα απέναντι στην διαφθορά, τον χρηματισμό, τα σκάνδαλα, την ένταση και την έκταση του ξεπουλήματος της χώρας και της λεηλασίας της από τα ιδιωτικά κέντρα εξουσίας- κατάσταση για την οποία πρωτογενώς και πρωτευόντως ευθύνονται η πολιτική και η οικονομική ελίτ.

-Η ανακάλυψη του κοινού εχθρού: Ο λαθρομετανάστης.

Όπως τονίσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η επικοινωνιακή αξία του κοινού εχθρού είναι τόσο σημαντική για τον πολιτικό λόγο, ώστε αν δεν υπάρχει θα δημιουργηθεί. Την ώρα που μία χούφτα τραπεζιτών και εξωνημένων πολιτικών παρέδιδαν την Ελλάδα στα ιδιωτικά κέντρα εξουσίας, σφράγιζαν την καταδίκη δεκάδων χιλιάδων νεόπτωχων ανέργων και αστέγων, υπέγραφαν την διάλυση απειράριθμων οικογενειών και την κατάρρευση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την ίδια ώρα ο κ. Σαμαράς, σε μία επίδειξη πολιτικής πυγμής, δήλωνε αποφασιστικά: «Ο λαός απαιτεί τομές ριζοσπαστικές με νέο Σύνταγμα και θεσμούς. Μηδενική ανοχή απέναντι στην δολοφονία στο κέντρο της Αθήνας»¹⁷⁵. Ο Παπαδήμος έχει εκτελέσει την αποστολή του, το δεύτερο μνημόνιο έχει υπογραφεί, πρέπει πλέον να τηρήσουμε τα δημοκρατικά προσχήματα διενεργώντας εκλογές. Η Ελλάδα υπήρξε ξενοφοβική κοινωνία πολύ πριν το 2012. Ωστόσο, τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του ίδιου έτους καλλιεργήθηκε ένας πρωτοφανής ρατσίζων ηθικός πανικός. Οι τρεις παράγοντες του συστήματος κατήχησης (ΜΜΕ, πολιτικοί, επιστήμονες ακαδημαϊκοί) επιδόθηκαν σε ένα κυνήγι μαγισσών και συνεργάστηκαν αρμονικά για να στρέψουν την μία ομάδα εξαθλιωμένων απέναντι στην άλλη. Παράλληλα, ενίσχυσαν την υποταγή και την

¹⁷⁵ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

παθητικότητα απέναντι στον ταξικά κυρίαρχο, την στιγμή που η ανασφάλεια και η πίεση εκτονώνονται πάνω στον πρώτο αποδιοπομπαίο τράγο που θα παράσχει το κοινωνικό καθεστώς.

Αποδιοπομπαίος τράγος υπήρξαν εν προκειμένω οι παράνομοι μετανάστες ή λαθρομετανάστες. Στα πλαίσια μίας αισχρής προπαγανδιστικής εκστρατείας, η ιδιότητα του μετανάστη απροκάλυπτα εγκληματοποιείται. «Βόμβα που πρέπει να εξουδετερωθεί» το μεταναστευτικό, κατά τον υφυπουργό κ. Λευτέρη Οικονόμου. Πρέπει «να σταματήσει η Ελλάδα να είναι μία χώρα στην οποία μπορεί ο καθένας να εισέρχεται παράνομα και στην συνέχεια να προβαίνει σε μία σειρά από έκνομες ενέργειες σε συνεργασία με τους ντόπιους κακοποιούς» προσθέτει ο κ. Χρυσοχοϊδης¹⁷⁶. Ο δε κ. Καρατζαφέρης δεν αφήνει τέτοιες ευκαιρίες χαμένες και σε ένα νεοφασιστικό παραλήρημα προτρέπει να αφήσουμε στην άκρη τις ψευτοπροοδευτικές υστερίες και να επιτρέψουμε στην αστυνομία να χρησιμοποιεί όπλα, ακόμη και αν δεν έχει προηγουμένως απειληθεί¹⁷⁷. Σε μια υποκριτική, χυδαία εκμετάλλευση της λαϊκής οργής απέναντι στην πολιτική των μνημονίων, που έτυχε και ο ίδιος να ψηφίσει, συμπεραίνει: «Δεν μπορεί να είμαστε και πεινασμένοι και τρομαγμένοι». Προσθέτει δε ότι «ο μετανάστης θα τρώει μόνο αν παράγει»¹⁷⁸. Το οικονομικά εκμεταλλεύσιμο ως προηγούμενο της ανθρώπινης ύπαρξης. Ανόθευτος καπιταλισμός και ρατσισμός σε αगाστή συνεργασία.

Ευτυχώς, ο κ. Χρυσοχοϊδης βρήκε τον τρόπο να εξουδετερώσει την βόμβα. Κέντρα κλειστής φιλοξενίας, δηλαδή υποχρεωτικού εγκλεισμού, μεταναστών¹⁷⁹. Σχέδιο φιλόδοξο- τριάντα κέντρα σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, σχέδιο ευεργετικό για τις τοπικές κοινωνίες- χίλιες περίπου νέες θέσεις εργασίας για κάθε περιφέρεια, σχέδιο δαπανηρό- 250 εκατομμύρια από τους ευρωπαϊκούς πόρους, αλλά πάνω από όλα σχέδιο ανθρωπιστικό- κυλικεία, ιατρικές υπηρεσίες, εστιατόρια, πλυντήρια, χώροι άθλησης και θρησκευτικής λατρείας, με άλλα λόγια ξενοδοχεία πέντε αστέρων που σίγουρα

¹⁷⁶ βλ. ΕΘΝΟΣ, 21-3-2012.

¹⁷⁷ βλ. ΕΘΝΟΣ, 9-3-2012.

¹⁷⁸ www.iskra.gr, 10-3-2012.

¹⁷⁹ βλ. ΕΘΝΟΣ, 22-3-2012, «Βάζει μπρος το στρατόπεδο μεταναστών στην Κοζάνη τον επόμενο μήνα».

θα ζήλευαν οι έλληνες άνεργοι και άστεγοι. Για παν ενδεχόμενο, αν τυχόν υπάρξουν μετανάστες αχάριστοι που θα επιχειρήσουν να αποδράσουν από τις πολυτελείς άνέσεις, προβλέπεται περίφραξη, ιδιωτική αστυνόμευση και προσωπικό ασφαλείας 70 ατόμων για κάθε 250 εγκλείστους. Και ενώ οι τοπικές κοινωνίες αντιδρούν στην κατασκευή των «κέντρων φιλοξενίας», θέτοντας ζητήματα ασφάλειας αλλά τελικά αποδεχόμενες την εκ των προτέρων ρατσιστική εγκληματοποίηση της μεταναστευτικής ιδιότητας, αξίζει να δούμε την ανοιχτή επιστολή του μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Παύλου προς τον κ. Χρυσοχοΐδη¹⁸⁰. Η επιστολή ξεκινά με την καταδίκη του αλαζονικού «αποφασίζομεν και διατάζομεν» και την επισήμανση πως το σχέδιο του υπουργού συνιστά πρόκληση απέναντι στις κοινωνίες που ο ίδιος, ως μέλος του πολιτικού συστήματος, οδήγησε στην παρακμή. Και συνεχίζει ο μητροπολίτης, εκθέτοντας τους λόγους αντίδρασης. Πρώτον, οι πολίτες τέθηκαν προ τετελεσμένου, η απόφαση ελήφθη για αυτούς, χωρίς αυτούς και αυτό από μόνο του φανερώνει περιφρόνηση. Δεύτερον, «δεν σας εμπιστευόμαστε γιατί εσείς, εν γνώσει σας, καταστρέψατε την χώρα». Τρίτον, «μιλάτε για σκούπα. Η σκούπα είναι για να μαζεύουμε σκουπίδια, όχι ανθρώπους. Και αν θεωρείτε σκουπίδια όσους φέρνετε σε εμάς, τότε μπορούμε να φανταστούμε τι γνώμη έχετε για εμάς. Θέλετε να φτιάξετε μία αποθήκη, μία χωματερή ανθρώπων, λες και έγινε ποτέ κάτι γρήγορο και ολοκληρωμένο σε αυτό τον τόπο. Επομένως ούτε αυτό θα κάνετε». Και κλείνει τονίζοντας πως δεν δέχεται να γίνει συνεργός στην αθλιότητα που του επιβάλλει η Πολιτεία. Η επιστολή, εκτός του θαρραλέου πολιτικού περιεχομένου και του δηκτικού ύφους, αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία ενόψει της ταυτότητας του συντάκτη της και του παραδοσιακού ρόλου της εκκλησίας ως μηχανισμού στήριξης της πολιτικής εξουσίας. Αν υπήρξε απάντηση από τον κύριο Χρυσοχοΐδη δεν την γνωρίζουμε. Ούτως ή άλλως, η επιστολή δεν βρήκε χώρο στα καθεστωτικά ΜΜΕ. Στις εκεί στημένες ερωτήσεις εγκάθετων δημοσιογράφων και πάσης φύσεως ειδικών, ο κ. Χρυσοχοΐδης απάντησε με ευφράδεια, αποφασιστικότητα και πειστικότητα.

¹⁸⁰ www.news247.gr, 31-3-2012, «Ετοιμάζετε αθλιότητα κύριε Χρυσοχοΐδη».

Την έμπνευση Χρυσοχοϊδη θα επικροτήσουν οι Λοβέρδος και Διαμαντοπούλου¹⁸¹. Ο μεν υπουργός εργασίας τονίζει ότι οι χειρισμοί βρίσκονται την σωστή κατεύθυνση και ότι θα συνεργαστεί υγειονομικές διατάξεις και διατάξεις για την μη εξάπλωση ασθενειών. Η δε υπουργός ανάπτυξης θα χαρακτηρίσει το μεταναστευτικό ως «βάρος για την Αθήνα», «βραδυφλεγή βόμβα που απαιτεί συμμετοχική εθνική λύση». Και συμπληρώνει πως «χάσαμε ήδη πολύτιμο χρόνο. Τώρα δεν υπάρχει ούτε μέρα για χάσιμο». Προφανώς υπήρχαν άλλες προτεραιότητες, όπως η εκποίηση του δημοσίου πλούτου, αλλά αυτό παρέλειψε να το αναφέρει η κυρία Διαμαντοπούλου. Στο μεταξύ, ο κύριος Σαμαράς θα επιστρατεύσει αμιγώς πολεμική ρητορική με φράσεις όπως «θα επανακαταβάλουμε τις πόλεις μας» και «δεν θα ανεχθούμε να γίνει η χώρα μας ξέφραγο αμπέλι»¹⁸². Ρητορική στα πρότυπα των Reagan και Bush. Ως γνωστόν, σε καιρό πολέμου έχουμε ιερό καθήκον συνασπισμού προς συντριβή του κοινού εχθρού. Οπότε αφήστε στην άκρη τις ευαισθησίες περί ξεπουλήματος της χώρας, τις ανησυχίες για το μέλλον σας, τα σκάνδαλα και την διαφθορά. Κατανοούμε ως ένα βαθμό την αγανάκτηση και την απογοήτευσή σας αλλά εδώ τα πράγματα είναι κρίσιμα. Κάπως έτσι ο φτωχός υποτάσσεται στον ταξικά ισχυρό, για να εξολοθρεύσει τον περιθωριοποιημένο.

Και ενώ τα ΜΜΕ παραληρούν, επικηρύσσοντας λαθρομετανάστες και ανακαλύπτοντας κάθε λογής «αποδεικτικά στοιχεία» περί της εγκληματικής τους φύσης, ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, Τ. Χάμαμπεργκ, αδειάζει την πολιτική Χρυσοχοϊδη. «Είναι ανεπίτρεπτο να κρατούνται μετανάστες για μεγάλα χρονικά διαστήματα όταν στην συντριπτική τους πλειονότητα δεν έχουν διαπράξει κάποιο έγκλημα»¹⁸³. Εξηγεί πως «οι ελληνικές αρχές δεν έδωσαν την πρέπουσα έμφαση στην καλή λειτουργία της μεταναστευτικής πολιτικής. Δεν είναι μόνο οι γεωγραφικοί λόγοι όπως επικαλούνται οι έλληνες πολιτικοί». Παράλληλα καλεί τους πολιτικούς «να αντισταθούν με σαφήνεια στην τάση ανόδου των εξτρεμιστικών κινημάτων» και τους προειδοποιεί ότι «πρέπει να γίνει σεβαστή

¹⁸¹ Βλ. ΒΗΜΑ, 31-3-2012, «Λοβέρδος- Διαμαντοπούλου: Στη σωστή κατεύθυνση ο Χρυσοχοϊδης», του Ν. Χασαπόπουλου.

¹⁸² Βλ. ΕΘΝΟΣ, 29-3-2012, «Σαμαράς: Θα επανακατάβουμε τις πόλεις μας».

¹⁸³ www.web.gr, 32-3-2012.

η αξιοπρέπεια των ξένων στην Ελλάδα». Ο κ. Χάμαμπεργκ μόνος τα είπε, μόνος τα άκουσε.

Τα μνημονιακά κόμματα ΠΑΣΟΚ, ΝΔ, ΛΑΟΣ, όπως καταδεικνύουν οι δηλώσεις κορυφαίων στελεχών τους που μόλις παρατέθηκαν, είχαν συνειδητοποιήσει ότι η απόσπαση συναίνεσης προϋπέθετε μετατόπιση της πολιτικής ατζέντας προς τα δεξιά. Οι μετανάστες θα γίνουν οι Εβραίοι της μνημονιακής εποχής¹⁸⁴. Η ιστορία διδάσκει πως το πρώτο βήμα για την εξόντωση οποιουδήποτε πληθυσμού είναι η «απανθρωποποίησή» του ("dehumanization"). Όπως οι Εβραίοι αντιμετωπίστηκαν ως μολυσματικές εστίες που απειλούν την καθαρότητα του εθνικού σώματος, έτσι και οι μετανάστες παραλληλίζονται ευθέως με χωματερές και σκουπίδια που έχουν εκπέσει της ανθρώπινης ύπαρξης. Τα δελτία ειδήσεων των καθεστωτικών ΜΜΕ έκαναν δεκτά τα στρατόπεδα συγκέντρωσης με όρους κλασικού φασισμού. Για πρώτη φορά σε δυτική δημοκρατία, χωρίς να τηρούνται τα προσχήματα του αστικού νομικού οικοδομήματος, διακηρύσσεται ότι θα φυλακιστούν άνθρωποι που δεν έχουν διαπράξει καμία παρανομία, με μόνη την μεταναστευτική τους ιδιότητα.

Τι κρύβεται όμως πίσω από την φασίζουσα στροφή των ελλήνων πολιτικών; Είδαμε τι μας είπαν τα ΜΜΕ και τι δήλωσαν οι πολιτικοί. Επειδή στην χειραγώγηση των μαζών εξίσου σημαντικό είναι αυτό που δεν μας είπαν, ας δούμε τι αποσιωπήθηκε από τον μνημονιακό λόγο. Το κέντρο της Αθήνας, εδώ και χρόνια, λειτουργεί ως το χαλί κάτω από το οποίο κρύβουμε ανθρώπους για να τους φερθούμε ως σκουπίδια. Οι επιτροπές ασύλου δεν εδέησαν ποτέ να συνεδριάσουν, μην τυχόν δοθεί άσυλο σε πρόσφυγα που το δικαιούτο και έχουμε δεδικασμένο. Οι νόμιμες άδειες παραμονής δίνονταν με το σταγονόμετρο, έπειτα από κρατική κωλυσιεργία, αχανή γραφειοκρατία και αισχρή οικονομική εκμετάλλευση του μετανάστη. Ακόμη και τα παιδιά μεταναστών που γεννιούνταν εδώ στερούντο του δικαιώματος απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας¹⁸⁵. Κυρίως όμως, οι άνθρωποι που τώρα θυμήθηκαν τις εκρήξεις, τις βόμβες και τα συναφή πολεμικά είναι οι ίδιοι που κατέστησαν την Ελλάδα δέσμια μιας ετεροβαρούς ευρωπαϊκής συμφωνίας, του «Δουβλίνο II»

¹⁸⁴ www.REDNotebook.gr, 29-3-2012.

¹⁸⁵ Βλ. ΝΕΑ, 31-3-2012, «Ο τρώσας ιάσεται;», του Π. Τσίμα.

(343/2002)¹⁸⁶. Με απλά λόγια, πρόκειται για νομικό κείμενο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ορίζει ότι ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο μόνο από την χώρα στην οποία εισήλθε για πρώτη φορά στην Ευρώπη. Αν ένας μετανάστης μεταβεί σε δεύτερη ή τρίτη ευρωπαϊκή χώρα, πρέπει να επαναπροωθηθεί στην χώρα πρώτης εισόδου. Γίνεται κατανοητό ότι η Ελλάδα, ως το ανατολικό σύνορο της Ευρώπης, αποτελεί μία από τις πιθανότερες πύλες διόδου μεταναστών στον ευρωπαϊκό χώρο. Υπογράφοντας την συμφωνία, αποδέχθηκε εν γνώσει της να γίνει στρατόπεδο συγκέντρωσης μεταναστών. Τα υπόλοιπα αφορούν την πολιτική προπαγάνδα, την ασφάλεια και την ανασφάλεια, τους έγκριτους δημοσιογράφους και τους φωστήρες πολιτικούς αναλυτές. Οι παραπάνω πρακτικές μας οδηγούν στο σαφές συμπέρασμα: Η ελληνική πολιτεία σκόπιμα και συνειδητά εξώθησε και συνεχίζει να εξωθεί τους μετανάστες στην παρανομία, διογκώνοντας έναν στρατό παρανόμων που θα λειτουργήσει ως χρήσιμο πολιτικό εργαλείο σε περιόδους κρίσης, θα ωφελήσει τον πολιτικό λαϊκισμό περί ασφάλειας και θα αποπροσανατολίσει από τα εγγενή στις κοινωνικές δομές εγκληματογόνα στοιχεία.

Παράλληλα με την βόμβα της εγκληματικότητας, έχουμε και την υγειονομική βόμβα. Ο δήμαρχος Αθηναίων Γ. Καμίνης εκτιμά ότι τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα κυριολεκτικά θερίζουν. Στο AIDS και τα λοιπά αφροδίσια καταγράφεται αύξηση 580% και στην ηπατίτιδα 360%. Την ίδια ώρα, η πορνεία παρουσιάζεται αυξημένη κατά 1500% και οι παράνομα εκδιδόμενες γυναίκες αγγίζουν τις 20.000¹⁸⁷. Διαπιστώθηκε δε ξαφνικά πως ένας μόνο οίκος ανοχής λειτουργεί με νόμιμη άδεια. Σε μία τυπική περίπτωση πρόκλησης ηθικού πανικού, τα ΜΜΕ λίγες μέρες πριν από τις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου, θα μιλήσουν για ιερόδουλες που σπέρνουν τον τρόμο στην Αθήνα, για διαρκή αύξηση των φορέων του AIDS, για ανάγκη εξέτασης των άτυχων πελατών. Τι δεν μας είπαν; Ότι το εμπόριο ανθρώπων είναι η τρίτη πιο κερδοφόρος επιχείρηση εντός του καπιταλιστικού συστήματος (μετά μόνο από όπια και ναρκωτικά). Ότι ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος έχει ρίζες στην πολιτική εξουσία και άκρες στον κρατικό μηχανισμό. Ότι ελέγχεται από

¹⁸⁶ Βλ. ΒΗΜΑ, 22-3-2012, «kill!», του Δ. Δανίκα.

¹⁸⁷ www.dealnews.gr, 16-3-2012, «Αύξηση πορνείας 1500% στην Αθήνα».

ντόπιους μαφιόζους μεγαλοπαράγοντες και ανθρώπους της νύχτας. Ότι οι γυναίκες αυτές βιάζονται, βασανίζονται, ξυλοκοπούνται και ντοπάρονται για να ικανοποιήσουν δεκάδες πελάτες την μέρα, με τους όρους που θέτει καθένας από αυτούς. Και για ακόμη μία φορά το θύμα παρουσιάζεται ως εγκληματίας, ο δε εξαθλιωμένος κυνηγά τον ακόμη πιο εξαθλιωμένο.

Σε αυτές τις συνθήκες θα επωφεληθεί η Χρυσή Αυγή, για να λάβει ένα εντυπωσιακό 6,5% και ένα ανάλογο 6,7% στις εκλογικές αναμετρήσεις της 6^{ης} Μαΐου και της 17^{ης} Ιουνίου αντιστοίχως. Πρόκειται για οργάνωση που μνημονεύει τον Ρούντολφ Ες ως ήρωα και χαρακτηρίζει τον χριστιανισμό ως «σκοταδισμό 20 αιώνων»¹⁸⁸. Δεν είναι απλώς ακροδεξιά, εξτρεμιστική, ρατσιστική, είναι αμιγώς νεοναζιστική. Βασική της θέση πως οι γερμανικές φρικαλεότητες κατά την διάρκεια της κατοχής μπορεί να έγιναν, όμως συνιστούσαν αντίποινα στην δράση των αντιστασιακών. Μία ανιστόρητη νεολαία και ένα κύμα εξαθλιωμένων που αυτοχαρακτηρίζονταν πατριώτες θα βάλουν τους νοσταλγούς του Χίτλερ στο κοινοβούλιο. Για την πρώτη εκλογική αναμέτρηση μπορούμε να πούμε ότι ψάρεψε στα θολά νερά της αντιμνημονιακής οργής, αποσύροντας προσεκτικά την νεοφασιστική της ατζέντα, αλλά όταν τελικά επιβραβεύτηκε φάνηκε ο ρατσιστικός, μισάνθρωπος λόγος της¹⁸⁹. Όμως η 17^η Ιουνίου δεν την καταπόντισε, όπως πολλοί ήλπιζαν και περίμεναν. Για να εξηγήσουμε την εξέλιξη αυτή, οφείλουμε να εξετάσουμε τον τρίτο άξονα της χειραγώγησης από ΜΜΕ και πολιτικούς.

-Εκβιαστικά διλήμματα και τεχνητοί μονόδρομοι.

Είδαμε μέχρι στιγμής αρκετά όπλα χειραγώγησης που επιστρατεύθηκαν από πολιτικούς και ΜΜΕ: σπύλωση του αντιπάλου, διαστρέβλωση, επιλεκτική παρουσίαση ή αποσιώπηση γεγονότων, κατασκευή εχθρών, μετακύλιση της ευθύνης στις πλάτες των πολιτών- όλα απαραίτητα και αποτελεσματικά. Όμως ο απολυμένος, ο άνεργος, ο άστεγος, όποιος είδε σε μία νύχτα την περιουσία του να κάνει φτερά και την οικογένεια του να βρίσκεται στον αέρα, ακόμη και αν στο παραπάνω πλαίσιο δεν κατανοεί πώς λειτουργούν το

¹⁸⁸ Βλ. ΕΘΝΟΣ, 31-3-2012, «Τα παιδιά του Χίτλερ με στολή Χρυσής Αυγής», του Κ. Νικολαΐδη.

¹⁸⁹ Βλ. ΑΥΓΗ, 10-6-2012, «Οι Συνεργοί των Κασιδιάρηδων», του Γ. Κιμπορόπουλου.

παγκόσμιο σύστημα οικονομίας, ο νεοφιλελευθερισμός του ΔΝΤ, η Goldman Sachs και οι οίκοι αξιολόγησης, παραμένει απογοητευμένος, αγχωμένος, φοβισμένος. Τα μνημονιακά κόμματα, για να αποσπάσουν συναίνεση και να εξακολουθήσουν να λυμαίνονται την χώρα, χρειάστηκε να επιστρατεύσουν άμεσα εκβιαστικά διλήμματα. Μετατρέπουν συνεπώς την οργή σε φόβο και εκμεταλλεύονται την ψυχολογική διαπίστωση πως ο φοβισμένος είναι ο πλέον δεκτικός σε χειραγώγηση.

Οι εγχώριες μνημονιακές δυνάμεις επιδόθηκαν σε προπαγανδιστική καταιγίδα όσον αφορά την έξοδο από το ευρώ. Εκβιασμοί, απειλές, κινδυνολογίες μπήκαν στην ημερήσια διάταξη. Στόχος όσοι βρίσκονται λίγο πιο μακριά από τον γκρεμό να εγκύψουν στην εξουσία του ισχυρού, του ίδιου που ευθύνεται για την οργή και την απογοήτευσή τους. Μόλις έγινε φανερό πως η απογοήτευση θα διοχετευόταν προς την ελπίδα (πραγματική ή πλαστή- δεν έχει σημασία) που έδινε ο ΣΥΡΙΖΑ, οι υποτελείς της Τρόικα σχημάτισαν έναν συνασπισμό που επιχείρησε να ταυτιστεί με την υπεύθυνη, πατριωτική προσπάθεια παραμονής στο ευρώ. Ο ΣΥΡΙΖΑ παρουσιάστηκε ως λαϊκισμός, ανευθυνότητα, ψηφοθηρία, καταστροφή για την χώρα. Το κλίμα πόλωσης εκφράζεται ιδανικά στο παραλήρημα Βενιζέλου κατά Λαφαζάνη. Απαντώντας την κατηγορία περί συνταγματικού πραξικοπήματος χαρακτηρίζει τον εκπρόσωπο του ΣΥΡΙΖΑ «εκπρόσωπο της δραχμής, της φτώχειας, της ταπείνωσης»¹⁹⁰. Προφανώς θεωρεί το κόμμα του εκπρόσωπο του πατριωτισμού, της εθνικής αξιοπρέπειας και της κοινωνικής ευημερίας.

Διευκρινίζουμε πως δεν υπερασπιζόμαστε τις πολιτικές του ΣΥΡΙΖΑ ούτε υποστηρίζουμε πως ενδεχόμενη νίκη του στις εκλογές θα άλλαζε δραματικά την εκ των προτέρων καθορισμένη πορεία της Ελλάδας. Ούτως ή άλλως, μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε ως προς την συνέπεια και το υλοποιήσιμο του προγράμματος του. Το ηχηρό ιστορικό παράδειγμα του αντιαμερικανικού λόγου Ανδρέα Παπανδρέου, των υποσχέσεων περί εξόδου από την ΕΟΚ και αποχώρηση από το ΝΑΤΟ, σε σύγκριση με το τι ακολούθησε τις εκλογικές του νίκες το 1981 και το 1985, μας υποχρεώνει εκ των πραγμάτων να τηρήσουμε επιφυλακτική στάση. Εδώ όμως εστιάζουμε

¹⁹⁰ Βλ. "Catastroika" (documentary), οπ.

στην χειραγώγηση, δηλαδή τις τεχνικές ελέγχου και καθοδήγησης της ανθρώπινης σκέψης προς την πολιτικά συμφέρουσα για την εξουσία κατεύθυνση. Και δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την οργανωμένη, μεθοδευμένη, συστηματική στοχοποίηση του ΣΥΡΙΖΑ από όσους ξεπούλησαν την χώρα σε ΔΝΤ και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Έγκριτοι δημοσιογράφοι των μεγάλων καναλιών και ανεξάρτητες εφημερίδες θα αναλάβουν δράση. Το μεσοδιάστημα των δύο εκλογών θα λάβει χαρακτήρα σταυροφορίας για την νομιμοποίηση των μνημονίων. Στις αρχές Ιουνίου η ΝΔ, σε μία αισχρή και απροκάλυπτη προπαγανδιστική κίνηση, θα παρουσιάσει ένα προεκλογικό «σποτ» κατά το οποίο παιδιά δημοτικού, σχεδόν δακρυσμένα, ρωτούν τον δάσκαλό τους γιατί η Ελλάδα, σε αντίθεση με τις Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία κλπ, δεν είναι στο ευρώ¹⁹¹. Πρώτα από όλα, το «σποτ» εμφανίζει κάποιον να θλίβεται για ένα γεγονός ανύπαρκτο, υποθετικό που ωστόσο εκλαμβάνεται ως τετελεσμένο. Αντιθέτως, η φτώχεια, η ανεργία, η εξαθλίωση, η εκποίηση του πλούτου της χώρας στα νεοφιλελεύθερα αρπακτικά, όλα απολύτως υπαρκτά, δεν φαίνεται να συγκινούν. Έπειτα, το να χρησιμοποιείς την παιδική αθωότητα και το συναίσθημα στην υπηρεσία των μικροκομματικών σου συμφερόντων είναι πράξη ανήθικη, αισχρή, υποκριτική. Η εξωνημένη εγχώρια πολιτική εξουσία αποδεικνύει και πάλι πως δεν γνωρίζει φραγμούς. Την ώρα που προβαλλόταν το περίφημο «σποτ» υπήρχαν παιδιά στα σχολεία που λιποθυμούσαν από ασιτία, εξαιτίας της δεινής οικονομικής κατάστασης των οικογενειών τους. Ο Κλάους Μαζούχ, αναφερόμενος στους μισθούς κόμπαζε πως η Ελλάδα γύρισε δώδεκα χρόνια πίσω. Μπορούμε να τον διαβεβαιώσουμε πως τα επιτεύγματά του ήταν πολύ πιο εντυπωσιακά. Η Ελλάδα γύρισε σε καταστάσεις που είχε να βιώσει από την κατοχή.

Από την σταυροφορία δεν θα μπορούσαν να απουσιάσουν οι κατ' εξοχήν υποστηρικτές των ΔΝΤ και Τρόικα, οι άμεσα ενδιαφερόμενες τράπεζες. Σε καταστήματα της Eurobank, οι διευθυντές μαζεύουν τους υπαλλήλους και τους «συνιστούν» (ποτέ κανείς δεν σε υποχρεώνει) να μην ψηφίσουν ΣΥΡΙΖΑ,

¹⁹¹ Βλ. ΑΥΓΗ, 10-6-2012, «Προσβάλλουν τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς».

γιατί έτσι θα χάσουν τα λεφτά τους¹⁹². Η Alpha Bank πραγματοποιεί άμεση προεκλογική παρέμβαση, προτείνοντας στις 23-5-2012 τον σχηματισμό κυβέρνησης που θα συνεχίσει τις αντικοινωνικές πολιτικές των μνημονίων. «Μόνος τρόπος για να μην μπούμε σε επικίνδυνες περιπέτειες είναι η έγκαιρη εγκατάλειψη κάθε σκέψης για κατάργηση του μνημονίου και των δανειακών συμβάσεων. Αναφέρει δε πως «μπορεί οι πολιτικές αυτές να δημιουργούν ύφεση μεσοπρόθεσμα αλλά, σε μεγάλο βαθμό, αυτό εξαρτάται από τον τρόπο εφαρμογής του μνημονίου». Με άλλα λόγια, η Alpha Bank μας λέει πως δεν φταίει το μνημόνιο ως σύλληψη, πολιτική, πρακτική αλλά ο τρόπος που το εφαρμόσαμε. Οι τραπεζίτες γνωρίζουν καλά τα πολιτικά τεχνάσματα. Μεταθέτουν την ευθύνη στον έλληνα πολίτη, προκαλώντας αισθήματα ενοχής και μειονεξίας, που με την σειρά τους θα επιφέρουν υποταγή, αυτοπειθάρχηση, διάθεση για επιμέρους θυσίες. Βεβαίως το λάθος της συνταγής δεν αναιρείται από πιθανή ανικανότητα του μάγειρα, όμως αυτή είναι μία σκέψη που διαχρονικά αποτρέπει ο πολιτικός λόγος. Θα ακολουθήσει και η Εθνική Τράπεζα στις 29-5-2012, με εκτιμήσεις για καταστροφικές συνέπειες μίας πιθανής εξόδου από το ευρώ. Φυσικά, η επιστημονική της έκθεση θα παραλείψει να μας εξηγήσει που θα οδηγηθεί η χώρα μας παραμένοντας στο ευρώ ή πόσο θα διαρκέσουν οι ολέθριες επιπτώσεις της επιστροφής στην δραχμή. Μισές αλήθειες και επιλεκτική παρουσίαση των γεγονότων ανέκαθεν συνιστούσαν θεμέλιο μιας επιτυχούς χειραγώγησης.

Και ενώ οι έλληνες πολίτες, με το πιστόλι στον κρόταφο, καλούνται να διαλέξουν ανάμεσα σε μνημόνιο και χρεωκοπία, ελάχιστοι τολμούν να υποστηρίξουν πως τέτοιο δίλημμα δεν υφίσταται. Έχουμε και μνημόνιο και χρεωκοπία. Ο Δ. Καζάκης εξηγεί πως η χώρα μας είναι υπό χρεωκοπία, ανεξάρτητα από το αν θα υπογραφεί ή όχι μία τυπική, ληξιαρχική πράξη πτώχευσης. Όσο και να στύψουμε τους εργαζομένους, όσο και να εξοντώσουμε τους συνταξιούχους, το χρέος δεν ξεπληρώνεται. Οι περίφημες θυσίες των ελλήνων πολιτών είναι ως προς την αποτελεσματικότητά τους ένα όμορφο παραμύθι. Για να μειωθεί το χρέος, ώστε σε βάθος τριακονταετίας να είναι διαχειρίσιμο, πρέπει πρώτα να σταματήσουμε να δανειζόμαστε. Τα

¹⁹² Βλ. ΑΥΓΗ, 1-6-2012, «Μετά από μένα το χάος», της Αλκμήνης Ψιλοπούλου.

αριθμητικά δεδομένα εμφανίζονται επιεικώς αποθαρρυντικά¹⁹³. Την τελευταία δεκαετία (2001-2009) η Ελλάδα δανείστηκε 490 δις ευρώ. Εξ' αυτών τα 450, δηλαδή ένα 90%, διατέθηκαν σε τοκοχρεολύσια. Με απλά λόγια, η Ελλάδα δανείζεται για να ξεπληρώσει παλαιότερα δάνεια και όχι για την όποια ανάπτυξη της. Όσο τα επιτόκια δανεισμού διογκώνονται, τόσο περισσότερο πρέπει να δανειζόμαστε. Αν αναλογιστούμε πως μόνο ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε μέσα σε 1,5 χρόνο εννιά φορές την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας μας και κατά συνέπεια αύξησε δραματικά το ύψος των επιτοκίων, εύκολα συμπεραίνουμε πως το ελληνικό χρέος είναι αμιγώς τοκογλυφικό¹⁹⁴. Την ίδια ώρα ο Γ. Βαρουφάκης εξηγεί πως πτώχευση, με την τυπική έννοια του όρου, σημαίνει ότι «ένα κράτος δεν δίνει χρήματα στους δανειστές του». Τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγότερο σε σχέση με την ουσιαστική πτώχευση της χώρας¹⁹⁵. Αν λοιπόν έτσι έχουν τα πράγματα, ποια η αντιπρόταση στον τεχνητό μονόδρομο και τα εκβιαστικά διλήμματα;

-Ο εναλλακτικός δρόμος.

Ήδη από την εποχή του πρώτου μνημονίου, όταν ελάχιστοι είχαν συνειδητοποιήσει τι διακυβευόταν για την εθνική ανεξαρτησία και τον πλούτο της Ελλάδας, ο Daniel Cohn- Bendit, πρόεδρος των Ευρωπαίων Πρασίνων, είχε σε μερικά λεπτά εκθέσει στο ευρωκοινοβούλιο όλα εκείνα που τα ελληνικά ΜΜΕ και οι πολιτικοί αποσιωπούσαν. Αξίζει να παραθέσουμε το απόσπασμα¹⁹⁶. «Θέλετε να βγάλετε λεφτά στην πλάτη της Ελλάδας. Όταν δανείζουμε κάποιον με 3% και την Ελλάδα με 5-6% (πλέον πάνω από 10%), τότε κερδοσκοπούμε σε βάρος της Ελλάδας. Πρέπει να δημιουργηθεί Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο για την αντιμετώπιση της κερδοσκοπίας. Υπάρχουν άνθρωποι χωρίς δουλειά και πρέπει να παρέμβει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας». Μέτρα δίκαια και απλά, που ωστόσο προσκρούουν στον νεοφιλελεύθερο φονταμενταλισμό ΔΝΤ και ΕΚΤ. Και συμπληρώνει πως «υπάρχει δυνατότητα να βοηθηθεί ο προϋπολογισμός. Με πρωτοβουλία της

¹⁹³ Βλ. την συνέντευξη του Δ. Καζάκη στο MEGA στις 25-3-2011.

¹⁹⁴ Βλ. την συνέντευξη του Δ. Καζάκη στο Kontra στις 23-9-2011.

¹⁹⁵ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας» του Κώστα Βαξεβάνη, 27-1-2011.

¹⁹⁶ Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποπλιστεί η περιοχή. Να φύγουν οι Τούρκοι στρατιώτες από την Βόρεια Κύπρο. Είμαστε υποκριτές. Τον τελευταίο μήνα η Γαλλία πούλησε στην Ελλάδα έξι φρεγάτες έναντι 2,5 δισεκατομμυρίων και ελικόπτερα έναντι 400 εκατομμυρίων, η δε Γερμανία έξι υποβρύχια έναντι 4 δισεκατομμυρίων. Έπρεπε να εγγυηθούμε στους Έλληνες την ακεραιότητα των εδαφών τους. Είναι αδιανόητο να έχει η Ελλάδα 100.000 στρατιώτες, την ώρα που η Γερμανία (με οκταπλάσιο πληθυσμό) έχει 200.000». Ο κύριος Cohn- Bendit μιλά λογικά και τεκμηριωμένα. Προφανώς δεν γνωρίζει ότι όποιος μιλά για αποπλισμό στην Ελλάδα είναι εθνοπροδότης, πως όποιος κάνει λόγο για μείωση των στρατιωτικών δαπανών σε όφελος της υγείας, της παιδείας και λοιπών κοινωνικών προγραμμάτων βαφτίζεται λαϊκιστής. Σε κάθε περίπτωση το όσα λέει προσκρούουν ευθέως στο νεοφιλελεύθερο δόγμα. Για αυτό και εφαρμόστηκαν μέχρι τελευταίας λεπτομέρειας.

Και αν όσα πρότεινε ο Cohn- Bendit καλύπτουν μέρος μόνο του οικονομικού οικοδομήματος της χώρας, ο αμερικανός οικονομολόγος Mark Weisbort προσφέρει μία εποπτική λύση¹⁹⁷. «Πρέπει τώρα να γίνει αναδιάρθρωση του χρέους. Με το πρόγραμμα του ΔΝΤ, ακόμη και αν εφαρμοστεί στην εντέλεια, δεν θα υπάρχει βελτίωση. Δεν έχει λογική αυτή η πολιτική. Πρέπει να πείτε ότι δεν την αποδεχόμαστε. Πρέπει να εφαρμοστούν μόνο μέτρα που εγγυώνται άμεση ανάκαμψη. Αν δεν προταθούν τέτοια, να μην ικανοποιηθούν οι δανειστές». Και συμπληρώνει πως η αναδιάρθρωση απορρίπτεται σθεναρά ,ώστε να μην υπάρξει «κακό προηγούμενο» για τις ευρωπαϊκές χώρες που θα ακολουθήσουν την μοίρα της Ελλάδας. Θέτει δε ως υπόδειγμα την στάση της Αργεντινής να κηρύξει στάση πληρωμών στο χρέος.

Ο Κώστας Λαπαβίτσας, καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, τονίζει πως η λύση βρίσκεται στην ουσιαστική αναδιάρθρωση σε συνδυασμό με διαγραφή του μεγαλύτερου μέρους του χρέους¹⁹⁸. Τα μνημόνια πρέπει να ακυρωθούν ώστε η χώρα να απαλλαγεί από το άχθος του χρέους.

¹⁹⁷ Βλ. «Το Κουτί της Πανδώρας», 27-1-2011, σπ.

¹⁹⁸ Βλ. ΑΥΓΗ, 16-6-2012, Συνέντευξη του Κώστα Λαπαβίτσα.

Ο Δ. Καζάκης προτείνει πλήρη διαγραφή του τοκογλυφικού χρέους, κάτι που θα σηματοδοτούσε την ανάκτηση της εθνικής κυριαρχίας¹⁹⁹.

Όσον αφορά τον περίφημο μύθο του γερμανού εργαζομένου η Ζάρα Βάγκενχερτ (αντιπρόεδρος του Die Linke) εξηγεί πως ο μισθός του Γερμανού αυξήθηκε κατά 7%, την ώρα που στην Ευρώπη η αύξηση ανερχόταν στο 27%²⁰⁰. Αναπόφευκτα, ο ανταγωνισμός πέφτει για τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, αφού οι επιχειρήσεις ψάχνουν για παραδείσους φτηνών εργατικών χεριών. Οι υπόλοιπες αδυνατούν να ανταπεξέλθουν, αφού στερούνται του παραδοσιακού τους όπλου, της δυνατότητας υποτίμησης του νομίσματος. Ο οικονομολόγος Αμίρ Σαμίν πως «δεν υπάρχει νόμισμα χωρίς κράτος». Ένα τέτοιο οικοδόμημα έχει σαθρά θεμέλια, εφόσον στην Ευρώπη δεν υπάρχει νομιμοποιημένη πολιτική εξουσία μεταξύ των κρατών. Ο ίδιος χαρακτηρίζει την Ελλάδα «φτωχό συγγενή» της ΕΕ. Υπενθυμίζει πως με τις δεδομένες συνθήκες ένταξης στις διεθνείς αγορές, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε παρά να έχει ένα τεράστιο δημόσιο χρέος. Ο Κ. Λαπαβίτσας επιβεβαιώνει τον σκόπιμο διαχωρισμό της ευρωζώνης σε κέντρο και περιφέρεια, με κερδισμένες τις χώρες του πρώτου και ιδίως την Γερμανία²⁰¹.

Η Ζ. Βάγκενχερτ δεν είναι πολιτικός υπάλληλος του ΔΝΤ ή της ΕΚΤ, ούτε διορισμένη από τις αγορές τεχνοκράτης. Για αυτό και τα ελληνικά ΜΜΕ αγνόησαν την ύπαρξή της. Δηλώσεις για το χρέος, απειλές για την πορεία της ευρωζώνης και αποκάλυπτες προεκλογικές παρεμβάσεις μόνο η Α. Μέρκελ έχει το δικαίωμα να κάνει. Όμως – θα αντιτάξει κάποιος- τα ελληνικά ΜΜΕ άσκησαν σκληρή κριτική στον μύθο του αδιάφορου, αντιπαραγωγικού έλληνα εργαζομένου, στον «καθαρό περί τεμπελιάς ρατσισμό» (κατά την διατύπωση του Αμίν). Θα απαντήσουμε πως αφενός η κριτική εστίαζε στο ζήτημα της εργατικότητας και της παραγωγικότητας, ακριβώς για να αποπροσανατολίσει από τα μείζονος σημασίας θέματα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών της Τρόικα, της λιτότητας, της ανεργίας, της φτωχοποίησης. Είχαμε στο δεύτερο κεφάλαιο επισημάνει πως κριτική ασκείται στο βαθμό που δεν θίγει τα όρια της ατζέντας. Όσο λοιπόν παραμένει στο απυρόβλητο η παραδοχή πως

¹⁹⁹ Βλ. την συνέντευξη του Δ. Καζάκη στο MEGA στις 25-3-2011.

²⁰⁰ Βλ. "Debtocracy" (documentary), οπ.

²⁰¹ Στο ίδιο.

νεοφιλελεύθεροι οργανισμοί και τράπεζες- φαντάσματα δικαιούνται να λεηλατούν τον εθνικό πλούτο αδύναμων χωρών και να τζογάρουν πάνω σε ανθρώπινες ζωές, το σύστημα κατήχησης δεν θα απειληθεί. Αφετέρου η καταδίκη της γερμανικής προσέγγισης εξυπηρετεί άμεσα τα συμφέροντα των μνημονιακών δυνάμεων. Ο εργατικός Έλληνας με αποφασιστικότητα, αυταπάρνηση και θυσίες όχι μόνο θα δουλέψει σκληρά για την ανάκαμψη της οικονομίας αλλά θα καταρρίψει και τις γερμανικές κατηγορίες. Η επίκληση στον πατριωτισμό ποτέ δεν απογοήτευσε την πολιτική προπαγάνδα. Πράγματι, ο Έλληνας στράφηκε στον γερμανικό λαό και σε μεμονωμένα πολιτικά πρόσωπα της Γερμανίας, λες και αυτοί διευθύνουν ή έχουν την ισχύ να διευθύνουν τα παγκόσμια κέντρα εξουσίας.

Με άλλα λόγια, ελληνικά και γερμανικά ΜΜΕ κατασκεύασαν μία πλαστή σύγκρουση. Τα πρώτα για να δείξουν την υπευθυνότητα και τον πατριωτισμό του Έλληνα εργαζομένου. Τα δεύτερα για να ενδυναμώσουν τον πειθαρχημένο εργαζόμενο- ρομπότ που υπακούσει τυφλά στις επιταγές των ιεραρχικών, εξουσιαστικών, γραφειοκρατικών σχέσεων εργασίας. Να ενισχύσουν την υποταγή της ανθρώπινης δημιουργικότητας στην καπιταλιστική μηχανή παραγωγής, να θέσουν τον άνθρωπο στην υπηρεσία της βιομηχανίας, των πολυεθνικών, των αγορών. Είναι γνωστό πως ο καπιταλισμός θέλει άτομα πειθαρχημένα και οικονομικά εκμεταλλεύσιμα. Τα γερμανικά ΜΜΕ εξυπηρέτησαν και τους δύο στόχους. Συνεπώς τόσο στην Ελλάδα όσο και την Γερμανία η τεχνητή σύγκρουση εξυπηρετεί τις κοινές επιδιώξεις ΔΝΤ, ΕΕ, ΕΚΤ και τραπεζών- φαντασμάτων. Όσο για τους λαούς των δύο χωρών, ας νομίσουν ότι έχουν κάτι να χωρίσουν. Ο αποπροσανατολισμός, η συσκότιση, η καθοδήγηση της σκέψης σε μία ιδανική εφαρμογή. Η χειραγώγηση πράγματι λειτούργησε αποτελεσματικά.

Αξίζει να δούμε ένα παράδειγμα προπαγανδιστικού παραληρήματος από τα γερμανικά ΜΜΕ, στην βάση ανιστόρητων νεοναζιστικών σχολίων²⁰². Πρόκειται για ακραίο ανθελληνικό ξέσπασμα και σαφώς δεν αποτελεί τυπική περίπτωση. «Η εφευρετικότητα των Ελλήνων χαρακτηρίζει μέχρι σήμερα την τέχνη και τον πολιτισμό μας. Ο φιλόσοφος Διογένης ζούσε απλοϊκά σε ένα

²⁰² Βλ. «Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας», οπ.

κάδο σκουπιδιών (γέλια από το στούντιο)...Στο μεταξύ οι Έλληνες έσωσαν την Ευρώπη στρατιωτικά από τους Πέρσες (εμφανίζεται καρικατούρα Πέρση στρατιώτη για να υποτιμήσει την σημασία της ελληνικής νίκης). Έπειτα η παρουσιάστρια αποφασίζει πως για δύο χιλιάδες χρόνια δεν είχαμε κάτι άξιο αναφοράς. Σήμερα η Ελλάδα πάσχει από σπόγγους δημοσίων υπαλλήλων (εμφανίζεται μία φωτογραφία του γνωστού καρτούν Μπομπ Σφουγγαράκη). Τελικά εμφανίζεται φωτογραφία του Ρεχάγκελ και διατυπώνεται η τελικά πρόταση, δηλαδή να πουληθεί η Ελλάδα στην Τουρκία, την ώρα που παρουσιάζεται ένας Τούρκος να τελεί παρά φύση ασέλγεια με Έλληνα. Τα παραπάνω παρουσιάστηκαν από την εκπομπή του κρατικού φορέα ARD το καλοκαίρι του 2010. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και το εξώφυλλο του περιοδικού Focus, που τον Φεβρουάριο του 2010 θα εμφανίσει την Αφροδίτη της Μήλου, τυλιγμένη σε ελληνική σημαία, να κάνει άσεμνη χειρονομία.

-Η έννοια του απεχθούς χρέους και το παράδειγμα του Εκουαδόρ.

Ένα χρέος χαρακτηρίζεται απεχθές όταν συντρέχουν σωρευτικά τρεις προϋποθέσεις²⁰³: α) το καθεστώς της χώρας να προχώρησε στην σύναψη δανείου χωρίς την γνώση και την συγκατάθεση των πολιτών, β) τα δάνεια να σπαταλήθηκαν σε δραστηριότητες που δεν ωφέλησαν τους πολίτες της χώρας, γ) ο πιστωτής να ήταν ενήμερος για αυτή την κατάσταση. Οι ΗΠΑ χρειάστηκαν την εν λόγω έννοια ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όταν προσάρτησαν την Κούβα έπειτα από την νίκη τους στον αμερικανοισπανικό πόλεμο. Μαζί με το νησί, προσάρτησαν και τον λογαριασμό του ισπανικού καθεστώτος. Φυσικά, οι ΗΠΑ δεν ήταν διατεθειμένες να πληρώσουν κανένα χρέος. Ο ισχυρός αρνείται να εφαρμόσει για τον εαυτό του τα κριτήρια που ο ίδιος θέτει για τον αδύναμο. Για αυτό ανακάλυψαν την έννοια του απεχθούς χρέους.

Στην σύγχρονη εποχή, όταν οι ΗΠΑ θα καταλάμβαναν το Ιράκ θυμήθηκαν και πάλι το απεχθές χρέος. Είχαν προηγουμένως θυμηθεί ότι ο Σαντάμ Χουσεΐν ήταν δικτάτορας. Δεν έτυχε να θυμηθούν ότι οι ίδιοι τον είχαν στηρίξει

²⁰³ βλ. "Debtocracy" (documentary), οπ.

και χρηματοδοτήσει την δεκαετία του '80. Σε κάθε περίπτωση ο πρόεδρος Ομπάμα καταλήγει: «Θα ήταν λάθος το Ιράκ να επιβαρύνεται με τις αμαρτίες ενός ανατραπέντος δικτάτορα»²⁰⁴. Αφήνοντας στην άκρη την ιδιοτελή, υποκριτική στάση των ΗΠΑ, ο Σαντάμ ήταν όντως δικτάτορας, που κατασπατάλησε τα χρήματα του λαού του στην αγορά όπλων και τις κατασκευές παλατιών. Είχε δε υπερχρεώσει το Ιράκ απέναντι σε Γαλλία και Ρωσία λόγω των στρατιωτικών εξοπλισμών. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν αφενός να εφαρμόσουν την έννοια του απεχθούς χρέους, αφετέρου να απαγορεύσουν την επίσημη αναφορά σε αυτή. Μπορούμε να αξιοποιούμε τους κανόνες του διεθνούς δικαίου όποτε μας βολεύουν αλλά όχι να επιτρέπουμε και σε άλλες χώρες να παίρνουν παράδειγμα (λχ. Νότιος Αφρική για απαρτχάιντ, Φιλιππίνες για Μάρκος)²⁰⁵.

Ας δούμε όμως αν το απεχθές χρέος ταιριάζει στην ελληνική περίπτωση. Όπως αναλύθηκε μέχρι στιγμής, οι ελληνικές κυβερνήσεις συνήψαν δάνεια χωρίς την συγκατάθεση του λαού, κατόπιν παραπληροφόρησης, απειλών, εκβιαστικών διλημμάτων, αποσιώπησης των εναλλακτικών, συστηματικής και μεθοδευμένης μηντιακής και πολιτικής προπαγάνδας. Τα δάνεια όχι μόνο δεν χρησιμοποιήθηκαν σε δραστηριότητες που ωφέλησαν τους πολίτες της χώρας αλλά αναλώθηκαν σε μία μη δραστηριότητα, την αποπληρωμή των παλαιότερων δανείων, σε ένα φαύλο κύκλο τοκογλυφικού χρέους. Τρόικα και οίκοι αξιολόγησης όχι μόνο γνώριζαν αλλά και ενθάρρυναν την χρεωκοπία της Ελλάδας με την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού. Συμπεραίνουμε πως η ελληνική περίπτωση εντάσσεται ανεπιφύλακτα στην έννοια του απεχθούς χρέους.

Ας εξετάσουμε πλέον, σε πείσμα όσων προτείνουν μονόδρομους που οι ίδιοι κατασκεύασαν, την περίπτωση του Εκουαδόρ. Έχουμε ήδη μιλήσει για την διακυβέρνηση του προέδρου Χάιμε Ρολντός που κατέληξε στην εκτέλεση του το 1981. Τον επόμενο χρόνο, το Εκουαδόρ θα δεχτεί την σωτήρια επίσκεψη του ΔΝΤ. Το μοτίβο γνώριμο. Η χώρα δανείζεται όλο και περισσότερο για να αποπληρώσει παλαιότερα δάνεια. Το μισό του προϋπολογισμού διατίθεται για την αποπληρωμή χρέους και μόλις το 4%

²⁰⁴ Βλ. "Debtocracy" (documentary), οπ.

²⁰⁵ Στο ίδιο.

στην υγεία. Έπειτα από μακρά περίοδο φτώχειας, εκμετάλλευσης και πολιτικής διαφθοράς, βρέθηκε ένας ηγέτης που, ακολουθώντας τα χνάρια του Ρολντός, θα αντιστεκόταν στην οικονομική τρομοκρατία. Ο Ραφαέλ Κορέα δηλώνει το 2005 πως ήταν απαράδεκτο τα έσοδα από το πετρέλαιο να διατίθενται για την αποπληρωμή χρεών αντί να αξιοποιούνται προς όφελος των πολιτών της χώρας. Το 80% του προϋπολογισμού έπρεπε να διατίθεται για παιδεία, υγεία και θέσεις εργασίας και ένα 20% για το χρέος- όχι το αντίστροφο. Η αντίδραση των ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας ήταν αναμενόμενη. Όταν το 2006 ο Κορέα θα εκλεγεί πρόεδρος, θα απελάσει τον εκπρόσωπο του Ταμείου, διακηρύσσοντας ότι «είναι δικαίωμά μας να κηρύξουμε παράνομα τα χρέη προς τους οργανισμούς αυτούς»²⁰⁶. Και όχι μόνο κήρυξε το χρέος επαχθές αλλά το έκρινε παράνομο και αντισυνταγματικό. Δημιούργησε Επιτροπή Λογιστικού Ελέγχου και δημοσίευσε τα αποτελέσματά της. Ανακοίνωσε παύση πληρωμών για το 70% του χρέους, εξοικονομώντας επτά δισεκατομμύρια δολάρια. Αύξησε τις δαπάνες σε παιδεία και υγεία, έφτιαξε υποδομές, άνοιξε θέσεις εργασίας. Το παράδειγμα του Εκουαδόρ προκαλεί δυσφορία στην ελληνική μνημονιακή ελίτ. Εξυπακούεται πως παραμένει άγνωστο για τα καθεστωτικά ΜΜΕ. Άλλωστε το Εκουαδόρ είναι για εμάς γνωστό ως Ισημερινός, που για τους περισσότερους δεν συνιστά παρά μία νοητή γραμμή στον παγκόσμιο χάρτη. Θα κλείσουμε με μία φράση του Κορέα, ευελπιστώντας πως κάποια στιγμή θα την ακούσουμε από έναν έντιμο έλληνα πολιτικό ηγέτη, που δεν θα είναι υποτελής σε ΔΝΤ, ΕΚΤ, G.S. και λοιπές τυραννίες: «Το Εκουαδόρ δεν είναι προς πώληση»²⁰⁷.

Δ. Συμπεράσματα κεφαλαίου.

Ό,τι συνέβη στην Ελλάδα την τελευταία τριετία χαρακτηρίζεται ως πρωτοφανής εκστρατεία χειραγώγησης των ελλήνων πολιτών. Σκόπιμα και συνειδητά, η πολιτική και οικονομική ελίτ κατηύθυναν την ελληνική κοινή γνώμη σε ένα τεχνητό αδιέξοδο, σε ένα μονόδρομο που οι ίδιοι δημιούργησαν

²⁰⁶ Βλ. "Debtocracy" (documentary), οπ.

²⁰⁷ Στο ίδιο.

με στόχο να νομιμοποιήσουν τις αμιγώς νεοφιλελεύθερες πολιτικές της Τρόικα. Απόκρυψη γεγονότων, αποσιώπηση της απάτης, επιλεκτική και ετεροχρονισμένη παρουσίαση γεγονότων, επιλογή εγκάθετων ειδικών, επιστράτευση απειλών και εκβιαστικών διλημάτων, άμεση διαστρέβλωση της πραγματικότητας, όλα όπλα της μηντιακής και πολιτικής προπαγάνδας, τέθηκαν στην διάθεση των εγχώριων ελίτ με σκοπό την εξασφάλιση συναίνεσης σε μία οριακή καμπή για την ελληνική κοινωνία. Το εγχείρημα στέφθηκε κατά βάση από επιτυχία. Οι εκλογές έφεραν το αποτέλεσμα που επιθυμούσαν τα παγκόσμια κέντρα εξουσίας. Το συνταγματικό πραξικόπημα που προηγήθηκε παρέμεινε στο μυαλό του κυρίου Κασσιμάτη και μερικών γραφικών γερμανών δημοσιογράφων. Την ώρα που οικογένειες ξεσπιτώνονται, που οι στρατιές ανέργων και αστέγων πληθαίνουν, την ώρα που παιδιά λιποθυμούν από ασιτία στα σχολεία, ο εχθρός εντοπίστηκε. Πρόκειται για τον λαθρομετανάστη, γιατί και ο εξαθλιωμένος έχει δικαίωμα να ξεσπά στον αποδιοπομπαίο τράγο, τον πιο εξαθλιωμένο.

Όλες οι τεχνικές που επιστρατεύτηκαν συμπληρώνουν η μία την άλλη. Δεν κατασκευάζονται ούτε λειτουργούν ως ανεξάρτητες τακτικές. Καθεμία μπορεί να έχει μεγαλύτερη, μικρότερη ή μηδαμινή αποτελεσματικότητα, ανάλογα με το πρόσωπο που την δέχεται. Όμως ο συνδυασμός τους αποδεικνύεται αρκετά ισχυρός για την επιτυχημένη χειραγώγηση, με άλλα λόγια για τον επαρκή έλεγχο της σκέψης και την αποτροπή μίας γενικευμένης κοινωνικής έκρηξης, την υποταγή στην εξουσία και τελικά στον ουσιαστικό στόχο, την διατήρηση του οικονομικού και πολιτικού status quo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

“Το να ζητείται από την κοινωνιολογία να φανεί χρήσιμη σε κάτι είναι πάντοτε ένας τρόπος να της ζητείται να υπηρετήσει την εξουσία.”

P. Bourdieu.

Η Ελλάδα διανύει την πιο δραματική περίοδο της σύγχρονης ιστορίας της. Υπολογίζεται πως κάθε μέρα 1680 άνθρωποι χάνουν την δουλειά τους, με το (επίσημο) ποσοστό ανεργίας να ανέρχεται σε 22,6%²⁰⁸. Η εθνική ανεξαρτησία έχει δεσμευθεί. Οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας έχουν υποθηκευθεί στους νεοφιλελεύθερους οργανισμούς και τις τράπεζες- φαντάσματα. Η ελληνική κοινωνία γνωρίζει κατοχικά φαινόμενα- ουρές για συσσίτια, στρατιές αστέγων, λιποθυμίες παιδιών στα σχολεία. Οι αυτοκτονίες αυξάνονται κατά 17% την τριετία 2007-2009, για να αγγίξουν το 40% τους πρώτους μήνες του 2011. Ο Ν. Κανάκης, πρόεδρος των Γιατρών του Κόσμου, εξηγεί πως «αντιμετωπίζουμε το κέντρο της Αθήνας σαν να βρίσκεται σε ανθρωπιστική κρίση. Έχουμε όλα τα χαρακτηριστικά- πείνα, άστεγοι, έλλειψη φαρμάκων και γιατρών. Δεν έχει διαφορά από τον Τρίτο Κόσμο. Και εμείς (οι Γιατροί του Κόσμου) βλέπουμε τους πιο φτωχούς των φτωχών». Ο νευροχειρουργός Π. Παπανικολάου επισημαίνει πως σε χώρες που δέχθηκαν την επίσκεψη του ΔΝΤ το προσδόκιμο ζωής μειώθηκε κατά 5-10 χρόνια. Το συμπέρασμα είναι σαφές. Τα μέτρα της Τρόικα δεν απειλούν το επίπεδο διαβίωσης, αλλά άμεσα και ευθέως την ίδια μας την ζωή²⁰⁹.

Την ίδια ώρα, ΜΜΕ και πολιτικοί προσπαθούν να νομιμοποιήσουν βάνουσες αντιλαϊκές πολιτικές και να εξασφαλίσουν συναίνεση, δηλαδή κοινωνική τάξη και ειρήνη. Είδαμε τις συνταγές: αποπροσανατολισμός, κατασκευή εχθρών, διαστρέβλωση γεγονότων, επιλεκτική ή ετεροχρονισμένη παρουσίασή τους, πρόκληση αισθημάτων ενοχής στον πολίτη. Ας δούμε και

²⁰⁸ ΑΥΓΗ, 15-6-2012.

²⁰⁹ Βλ. “Debtocracy” (documentary), οπ.

την στάση της εγκληματολογίας ως κοινωνικής- ανθρωπιστικής επιστήμης. Τι προβάλλουν τα ΜΜΕ και τι θέση λαμβάνει η εγκληματολογική επιστήμη;

Τονίσαμε επανειλημμένως πως τα ΜΜΕ είναι πολιτισμικά όπλα της κατεστημένης τάξης, που εξυπηρετούν την συντήρηση, την σταθεροποίηση, την ενίσχυση, πάντως όχι την μεταβολή ή την αμφισβήτηση συμβολικών πεποιθήσεων και αντιλήψεων. Ο βασικός εργαλειακός τους ρόλος καθορίζει και την αντιμετώπιση του ζητήματος της εγκληματικότητας. Το έγκλημα προβάλλεται ως προϊόν της ατομικής παθολογίας ενός συγκεκριμένου προσώπου, του δράστη. Είναι φαινόμενο αμιγώς ατομικό, προϊόν επιλογής, ξένο προς τις κοινωνικές δομές. Υπερτονίζονται τα βίαια εγκλήματα και τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Η μελέτη των Ditton και Duffy στην Σκωτία καταδεικνύει ότι το 46% των εγκλημάτων που προβλήθηκαν από τα ΜΜΕ ήταν εγκλήματα βίας και σεξουαλικά εγκλήματα, την ώρα που, σύμφωνα με τις αστυνομικές στατιστικές, το πραγματικό ποσοστό των εν λόγω εγκλημάτων ήταν 3%²¹⁰. Οι Williams και Dickinson στην Αγγλία θα υπολογίσουν το ποσοστό των εγκλημάτων βίας επί του συνόλου των εγκλημάτων που προβλήθηκαν στον τύπο στο 64,5%. Στον πραγματικό κόσμο, το σχετικό ποσοστό ανερχόταν στο 6%²¹¹. Σε κάθε περίπτωση, η ίδια η έννοια του εγκλήματος τείνει να ταυτιστεί με την αντιληπτή με τις αισθήσεις, συχνά ορατή, παράνομη πράξη που ένας εξατομικευμένος δράστης τελεί σε βάρος ενός επίσης εξατομικευμένου θύματος. Και αν το έγκλημα ταυτίζεται με το "one on one crime", τότε δεν νοείται έξω από ένα στενά προσωπικό πλαίσιο²¹². Κατά συνέπεια δεν μπορεί να προκαλείται από την φτώχεια, την ανεργία, την αδικία, την ανισότητα, την περιθωριοποίηση. Απεννοχοποιούνται οι κοινωνικές δομές και εγγενής συστημική βία. Μία κοινωνία άνιση, ταξική και ρατσιστική καταφέρνει και πάλι να μεταθέσει στον ατομικό παράγοντα ένα φαινόμενο που η ίδια γεννά και αναπαράγει.

Με την σειρά του, ο εγκληματίας, σε μία οιονεί λομπροζιανή προσέγγιση, ταυτίζεται με το φύσει επιθετικό ον. Για δε τους αλλοδαπούς, η εγκληματική συμπεριφορά εμφανίζεται αιτιωδώς συνδεδεμένη με την φυλετική ταυτότητα ή

²¹⁰ Newburn T., *Criminology*, σπ., σ. 88.

²¹¹ Maguire M., Morgan R., Reiner R., *The Oxford Handbook of Criminology*, σπ., σ.308.

²¹² Barak G., *Newsmaking Criminology*, σπ., σ. 201.

την εθνική προέλευση, κάτι ανάμεσα σε βιολογική προδιάθεση και πληροφορία εγγεγραμμένη στο δημοφιλές πλέον DNA. Όμως ούτε και τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς φαίνεται να κινούν το ενδιαφέρον των ΜΜΕ. Η συζήτηση επικεντρώνεται στον τρόπο διάπραξης και την διαδικασία εξιχνίασης του εγκλήματος. Άλλωστε τα αίτια λαμβάνονται ως δεδομένα-ατομική διαστροφή- παθολογία. Το θύμα εμφανίζεται συμπαθές προς αποτροπή συγχύσεων και προβληματισμού πέρα από το στερεοτυπικό σχήμα καλού- κακού. Ακόμη και οι συνέπειες εντοπίζονται στο υλικό- σωματικό κομμάτι, πάντως όχι στον κοινωνικό αντίκτυπο²¹³.

Επιπλέον, τα ΜΜΕ αρέσκονται στην δημιουργία «ηθικών πανικών». Ο όρος αποδίδεται στον Stanley Cohen, συγγραφέα του "Folk Devils and Moral Panics" (1972) και δηλώνει την κατάσταση κατά την οποία ένα πρόσωπο ή μία ομάδα ορίζεται ως απειλή για την κοινωνική τάξη. Ο Cohen εξέτασε την αντίδραση της βρετανικής κοινωνίας στο φαινόμενο "mods and rockers" της δεκαετίας του '60. Ως χαρακτηριστικά του ηθικού πανικού ανέφερε²¹⁴: α) Υπερβολή και διαστρέβλωση των γεγονότων, μέθοδος που ενισχύεται από την χρήση έντονα φορτισμένων λέξεων που ανακλαστικά γεννούν φόβο (επιδημία, εξέγερση, πεδίο μάχης, πολιορκημένη πόλη- όλες φράσεις που κατά κόρον χρησιμοποιούν τα ελληνικά ΜΜΕ σε κάθε λαϊκή κινητοποίηση), β) πρόβλεψη για άμεση αύξηση των περιστατικών βίας. Καθημερινά μας λένε πως η εγκληματικότητα, δηλαδή τα εγκλήματα βίας, έχουν αυξηθεί. Κανένας «ειδικός» δεν έχει προβλέψει ή εκτιμήσει το αντίθετο, γ) χρήση στερεοτυπικών συμβόλων, λχ. σύνδεση της εξωτερικής εμφάνισης με παραβατική και εγκληματική συμπεριφορά. Εκδότες, πολιτικοί, έγκριτοι δημοσιογράφοι και διαμορφωτές της ατζέντας κατασκευάζουν στερεότυπα για να έλθουν οι ίδιοι, ως μεσσίες, να προτείνουν την γνωστή λύση: περιστολή των δικαιωμάτων (τι σας νοιάζει αν είστε καλοί; μόνο οι κακοί έχουν να φοβηθούν.), ένταση της αστυνόμευσης, ισχυροποίηση των κατασταλτικών μηχανισμών.

²¹³ Καραχάλιου Κ., *Η Μελέτη των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων στα ΜΜΕ*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Αθήνα, 2000, σελ. 84 και Ψαρρά Μ., *Εγκληματικότητα και ΜΜΕ*, Αθήνα, 2000, σελ. 35.

²¹⁴ Newburn T., *Criminology*, σπ., σ. 95.

Χαρακτηριστική και η περίπτωση της Νέας Υόρκης του 1976 για το “mugging”²¹⁵.

Ο Stanley Cohen θεωρούσε πως η μελέτη των ηθικών πανικών αποδεικνύει πόσο εύκολα χειραγωγούμαστε από όσους έχουν την δύναμη να εξουσιάζουν σε αυτή την κοινωνία²¹⁶. Σημειώνουμε σε σχέση με την περίφημη λεζάντα που απειράριθμες φορές έχουμε συναντήσει σε εφημερίδες και τηλεοράσεις (Καλπάζει- εκτοξεύεται- στα ύψη η εγκληματικότητα), ότι όταν ο σωφρονιστικός τομέας ιδιωτικοποιείται με κεφάλαια εκατομμυρίων να πέφτουν στο τραπέζι, τα ΜΜΕ έχουν κάθε λόγο να αναμασούν την καραμέλα της αυξημένης εγκληματικότητας.

Έχουμε ήδη μιλήσει για την αρμονική συνύπαρξη ΜΜΕ και αστυνομίας. Οι εκπρόσωποι της τελευταίας είναι ισχυροί πληροφοριοδότες. Οι δημοσιογράφοι, στα πλαίσια της δημοσιογραφικής δεοντολογίας (όπως την σκιαγραφήσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο), εξαρτώνται από τέτοιες πηγές πληροφόρησης. Ως αντίτιμο μίας «σχέσης ανταλλαγής», φροντίζουν να παρουσιάσουν την αστυνομία κατά τρόπο ώστε να μην εκλαμβάνεται ως απειλή για την ελευθερία²¹⁷. Περιστατικά αστυνομικής βίας αποσιωπούνται μεθοδευμένα, ενώ όσα βλέπουν το φως της δημοσιότητας (συνήθως από ιδιωτικά βίντεο) χαρακτηρίζονται αμέσως «μεμονωμένα». Περιπτώσεις βασανισμών και ξυλοδαρμών ποτέ δεν εντάσσονται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και κατά κανόνα παραμένουν ατιμώρητα. Από την άλλη γεγονότα με πολιτικό χαρακτήρα, όπως μίας αυθόρμητη εξέγερση ή (υπό προϋποθέσεις) μία στοχευμένη αντικρατική ενέργεια υποβιβάζονται σε κοινά εγκλήματα. Σε κάθε περίπτωση τα ΜΜΕ διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην εδραίωση της αντίληψης ότι η ύπαρξη της αστυνομίας είναι όχι μόνο ωφέλιμη αλλά απολύτως αναγκαία για την κοινωνική τάξη. Ο αστυνομικός εμφανίζεται ως ο ευαίσθητος, συμπάσχων με το θύμα, ικανός επαγγελματίας, που συνήθως θα βρει τον «κακό» της υπόθεσης²¹⁸.

²¹⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το “mugging” και τον ηθικό πανικό που κατασκευάστηκε γύρω από αυτό βλ. Livingston J., *Crime and Criminology*, 2nd edition, Prentice Hall-International, London, 1996, pp. 33-34.

²¹⁶ Newburn T., *Criminology*, σπ., σ. 100.

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 101-102.

²¹⁸ Maguire M., Morgan R., Reiner R. (editors), *The Oxford Handbook of Criminology*, σπ., σ. 314.

Συμπερασματικά, το είδος της προβαλλόμενης εγκληματικότητας στοχεύει στην διατήρηση των κυρίαρχων μορφών εξουσίας, μέσω της καλλιέργειας μίας εικόνας που ωθεί τους πολίτες να θεωρούν δεδομένες τις υπάρχουσες σχέσεις ιεραρχίας, κυριαρχίας και εξουσίας και να μην επιχειρούν την αμφισβήτηση ή την ανατροπή τους²¹⁹. Απειλή για την κοινωνία είναι το έγκλημα και όχι ο κρατικός μηχανισμός. Ο τελευταίος εμφανίζεται ως σωτήρας, εγγυητής του νόμου και της τάξης.

Η εγκληματολογική επιστήμη όχι μόνο δεν αποκαλύπτει την πλαστή εικόνα της μηντιακής εγκληματικότητας, αλλά φροντίζει να την ενισχύει και να την αναπαράγει. Το ενδιαφέρον της παραμένει μονομερώς στραμμένο στα εγκλήματα βίας και την ευρύτερη «εγκληματικότητα δρόμου» ("street crime"). Στην συλλογική συνείδηση «εγκληματίας» σημαίνει ανθρωποκτόνος, ληστής, διαρρήκτης. Ποιοτικά και ποσοτικά σοβαρότερες εγκληματικές πράξεις είτε υποβαθμίζονται ως προς την σημασία τους είτε αγνοούνται πλήρως. Αν τα ΜΜΕ προβάλλουν το είδος και τις πτυχές της εγκληματικότητας που αποσκοπούν στην διατήρηση των κατεστημένων σχέσεων εξουσίας, και η εγκληματολογία ευθυγραμμίζεται ως προς τις θεματικές της επιλογές με τα ΜΜΕ, τότε η επιστήμη τίθεται στην υπηρεσία της εξουσίας.

Ωστόσο, για όποιον δέχεται την άποψη των Schendinger πως έγκλημα είναι καθετί που παραβιάζει τον αυτοπροσδιορισμό και την αυτοδιάθεση, ο περιορισμός στην παραδοσιακή εγκληματικότητα (κατά ζωής, σωματικής ακεραιότητας, ιδιοκτησίας) είναι ανεπαρκής, αν όχι υποκριτικός. Πρωτογενώς και πρωτευόντως εγκλήματα συνιστούν ο ιμπεριαλισμός, ο καπιταλισμός, ο σεξισμός, τα συστήματα εκμετάλλευσης, καθετί που συντελεί στον περιορισμό των ανθρώπινων δυνατοτήτων και προκαλεί δυστυχία²²⁰. Τα συστήματα αυτά ενυπάρχουν, όχι ως δυσλειτουργίες αλλά εγγενή χαρακτηριστικά, στην υπάρχουσα κοινωνική δομή. Και όποιος δεν επιθυμεί να διατηρήσει στο απυρόβλητο την δομή αυτή, οφείλει να θέσει ως αφετηρία την ανισότητα, την αδικία, τον ρατσισμό. Δευτερογενώς και δευτερευόντως είναι θεμιτό να εξετασθούν τα συμβατικά εγκλήματα.

²¹⁹ Ψαρρά Μ., *Εγκληματικότητα και ΜΜΕ*, σπ. σ. 20.

²²⁰ Δασκαλάκης Η., *Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης: Παραδόσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ. 37.

Θα θέλαμε να δούμε μία εγκληματολογία που θα εξετάσει την έννοια της βίας πέρα από τον στενό μικρόκοσμο του “street crime”. Μία εγκληματολογία που θα φωνάζει πως εκτός από την σωματική βία, την κλοπή, την διάρρηξη κλπ. Είναι βία να μην έχεις τα αναγκαία προς το ζην, είναι βία να σου κόβουν την σύνταξη, είναι βία να συναντάς ανθρώπους που κοιμούνται σε παγκάκια, είναι βία τα χημικά και τα δακρυγόνα, είναι βία να μην έχεις φάρμακα, δουλειά, στέγη, είναι τέλος βία να καταλύεται η δημοκρατία σε όφελος των τραπεζιτών και της Τρόικα. Η μηντιακή προπαγάνδα και ο πολιτικοενημερωτικός εκβιασμός που συντελέστηκαν στην Ελλάδα της τελευταίας τριετίας είναι μαζικά εγκλήματα με θύμα τον ελληνικό λαό. Κατάλυση της εθνικής κυριαρχίας, συνταγματικό πραξικόπημα, δέσμευση του εθνικού πλούτου της χώρας εν αγνοία των πολιτών της, περικοπές κοινωνικών δαπανών, εκτόξευση της ανεργίας, φτωχοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, τίποτε δεν φάνηκε να συγκινεί την εγκληματολογική επιστήμη. Ο προβληματισμός της επικεντρώθηκε στον λαθρομετανάστη και την αύξηση της εγκληματικότητας, δηλαδή των εγκλημάτων βίας και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Τα υπόλοιπα κρίθηκαν ήσσονος σημασίας.

Θα θέλαμε μία εγκληματολογία που πέρα από τις ανθρωποκτονίες, τους κατά συρροή δολοφόνους, τους ψυχωτικούς και τους ψυχοπαθείς, θα μιλούσε για τις αυτοκτονίες, την μείωση του προσδόκιμου ζωής, για τα εμφράγματα και όλες τις έμμεσες απώλειες που θα επιφέρει η κρίση. Για όσους έχασαν το σπίτι τους, την δουλειά τους, για όσους βρέθηκαν στον αέρα επειδή μία χούφτα εξωνημένων πολιτικών σε άμεση συνεργασία με αδίστακτους τραπεζίτες, εκπρόσωπους του νεοφιλελευθερισμού ξεπούλησαν την χώρα μας στις ιδιωτικές τυραννίες. Με λύπη διαπιστώνουμε πως η «επίσημη» επιστήμη δικαιώνει τον χαρακτηρισμό των Herman και Chomsky ως τρίτου φορέα του συστήματος κατήχησης μετά από πολιτικούς και ΜΜΕ. Επιστήμη που υπηρετεί την εξουσία παύει να είναι επιστήμη. Και όσο η σύμπτωση της ευθυγράμμισης με τον εξουσιαστικό λόγο επαναλαμβάνεται, τόσο η εγκληματολογία θα χάνει το κύρος της, τουλάχιστον για όποιον την οραματίζεται δίπλα στον άνθρωπο και συνειδητοποιεί την ευθύνη του ακαδημαϊκού στις δυτικές κοινωνίες.

Θα κλείσουμε με την εξής επισήμανση: Οι περιγραφές muggers να δολοφονούν ηλικιωμένες γυναίκες προκαλούν συλλογική υστερία. Αυτό το βλέπουμε και το καταδικάζουμε. Το ίδιο και η εγκληματολογία. Το ότι οι γυναίκες αυτές ενδεχομένως ζούσαν σε ένα ερειπωμένο δωμάτιο, υποσιτίζονταν και αργοπέθαιναν χωρίς φάρμακα, επειδή κάποια τράπεζα τους είχε πάρει το σπίτι, είναι κάτι που δεν βλέπουμε και προτιμάμε να μην γνωρίζουμε²²¹. Ελπίζουμε πως κάποια στιγμή η εγκληματολογία θα δει και τα δύο.

²²¹ Barak G., *Newsmaking Criminology*, σπ., σ. 200.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εργασία μας έθιξε ευρύτατα ζητήματα: δομή, τρόπο λειτουργίας και ιδεολογικό προσανατολισμό των ΜΜΕ, πολιτική εξαπάτηση, προπαγάνδα και σύζευξη της με τον καθεστωτικό μηντιακό λόγο, ελληνική κρίση, ΔΝΤ, τράπεζες- φαντάσματα και νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Η παρουσίαση των ανωτέρω υπήρξε εκ των πραγμάτων συνοπτική και κάθε επιμέρους ζήτημα υπόκειται αυτούσιο σε εκτενέστερη μελέτη και ανάπτυξη. Τα παρόν θέτει βασικές κατευθύνσεις και καθορίζει μία σχηματική φόρμα μελέτης. Τα όσα αναπτύχθηκαν απαιτούν συμπλήρωση και επέκταση με νέες προτάσεις και προβληματικές.

Οι μηχανισμοί χειραγώγησης των μαζών είναι απολύτως υπαρκτοί και λειτουργικοί. Στην Ελλάδα της μνημονιακής εποχής αποδείχτηκαν αρκούντως ισχυροί και αποτελεσματικοί. Στις κρισιμότερες εκλογές της μεταπολίτευσης κατόρθωσαν να διατηρήσουν στην εξουσία τους ανθρώπους που πρώτα κατέστρεψαν και έπειτα ξεπούλησαν την χώρα. Τεχνητές συγκρούσεις ανάμεσα σε επιμέρους κοινωνικές ομάδες, κατασκευή ενός κοινού εχθρού, εκβιασμοί και πλαστά διλήμματα διέγραψαν μία σειρά εγκλημάτων κατά του ελληνικού λαού και παρουσίασαν τον δράστη ως σωτήρα. Πλέον, οι εξουσιάζοντες μπορούν να επικαλούνται συναίνεση και να καυχώνται πως ο λαός νομιμοποίησε και ενέκρινε τις πολιτικές τους. Πράγματι, το μεγάλο εμπόδιο ξεπεράστηκε. Δώσαμε στον λαό δημοκρατική διαδικασία και εκείνος επικύρωσε τις ενέργειες μας. Ποιος θα μπορούσε τώρα να μιλήσει για συνταγματικό πραξικόπημα, κατάλυση της δημοκρατίας, αυθαιρεσία και μέτρα με αντιλαϊκό προσανατολισμό; Ο λαός είναι με το μέρος μας.

Το εκλογικό αποτέλεσμα άνοιξε τον δρόμο για την περαιτέρω φτωχοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, την επίσπευση των περικοπών, την ένταση της λιτότητας. Οι στρατιές ανέργων καθημερινά διογκώνονται, πολλοί χάνουν τα σπίτια τους, ακόμη περισσότεροι αντιμετωπίζουν ένα ζοφερό μέλλον. Και το ερώτημα που ανακύπτει είναι για πόσο οι μηχανισμοί χειραγώγησης θα αποδεικνύονται αποτελεσματικοί. Με άλλα λόγια, ένας λαός ακόμη πιο εξαθλιωμένος, πεινασμένος, απογοητευμένος θα εξακολουθήσει να

ανέχεται τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές της Τρόικα; Ή θα σημειωθούν αυθόρμητες κοινωνικές εκρήξεις και πρωτοφανείς συγκρούσεις προνομιούχων και κατασταλτικών μηχανισμών από τη μία, εξαθλιωμένων από την άλλη;

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές ο εκφασισμός της ελληνικής κοινωνίας προχωρά. Σε καθημερινή βάση, άνθρωποι συλλαμβάνονται και φυλακίζονται με μόνο κριτήριο το χρώμα του δέρματός τους. Ο δε προερχόμενος από ερειπωμένες (εξ' αιτίας του ιμπεριαλισμού και της αποικιοκρατίας) χώρες θεωρείται κατά τεκμήριο υποψήφιος δολοφόνος ή βιαστής. Το νομικό οικοδόμημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αξιοπρέπειας και του τεκμηρίου αθωότητας ισοπεδώνεται. Οι άνανδρες ρατσιστικές επιθέσεις πολλαπλασιάζονται, με την εξαθλιωμένη ελληνική κοινωνία να συναινεί ρητά ή- πιο συχνά- σιωπηρά. Απέναντι σε ένα παγκόσμιο σύστημα εξουσίας που εξ' ορισμού αδυνατούμε να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε, πόσο μάλλον να ελέγξουμε και να αλλάξουμε, δεν είναι βολικό να στραφούμε προς εκτόνωση στους «κολασμένους της γης»;

Το μέλλον μοιάζει όσο ποτέ αβέβαιο. Εκτίμησή μας πως το ΔΝΤ δεν θα συγκινηθεί από την διάλυση της ελληνικής κοινωνίας, τους αναρίθμητους άνεργους, άστεγους, τους συνταξιούχους που δεν θα μπορούν να καλύψουν τα φάρμακά τους, τις μητέρες που δεν θα δικαιούνται επιδομάτων. Αυτό δεν μας διδάσκει η ιστορία όσων χωρών είχαν την ευτυχία να δεχθούν την επίσκεψή του; Αυτό δεν είναι το νόημα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών; Θεωρούμε δεδομένο πως η οργή, η αγανάκτηση και τα κύματα περιθωριοποιημένων θα πολλαπλασιαστούν. Όμως ρισκάρουμε την πρόβλεψη πως όλα αυτά θα διοχετευτούν προς έναν περαιτέρω εκφασισμό της κοινωνίας, με φαινόμενα συλλογικής υστερίας, πολλαπλών ηθικών πανικών και τυφλής ρατσιστικής βίας σε βάρος κάθε διαφορετικού. Με άλλα λόγια, τα υπάρχοντα δεδομένα μας οδηγούν στην εκτίμηση πως η χειραγωγή των μαζών θα εξακολουθήσει να είναι αποτελεσματική και σε περιόδους κρίσης εντονότερες από την σημερινή.

Τι θα μπορούσε να αναστρέψει αυτήν την πορεία; Μία ακαδημαϊκή κοινότητα που δεν θα αναπαρήγε τον εξουσιαστικό λόγο. Μία εγκληματολογία

που θα αντιτίθετο στην στοχοποίηση των περιθωριοποιημένων. Ένα ριζοσπαστικό καλλιτεχνικό ρεύμα που θα συνειδητοποιούσε ότι η τέχνη έχει νόημα μόνο αν διατηρεί ζωντανή την ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Έντιμοι καλλιτέχνες που θα υποστήριζαν ότι εμπορικοποιημένη τέχνη που υπηρετεί την εξουσία παύει να είναι τέχνη. Με απλά λόγια, μια ακαδημαϊκή και καλλιτεχνική κοινότητα που θα τασσόταν ανεπιφύλακτα και χωρίς περιστροφές στο πλευρό του ανθρώπου. Το πόσο αυτό είναι εφικτό, όταν η μεν πρώτη μπροστά στην ισοπέδωση της έρευνας και την εκβιασμό της κρατικοεπιχειρηματικής χρηματοδότησης εξαρτάται όλο και περισσότερο από τα κέντρα εξουσίας, η δε δεύτερη ευθυγραμμίζεται με τις επιταγές της απολίτικης μαζικής κουλτούρας, εξωθώντας στο περιθώριο κάθε εναλλακτική φωνή που δεν συντάσσεται με την βιομηχανία παραγωγής ονείρων, είναι μία διαφορετική ιστορία. Όμως, όπως λέει ο Γκαλεάνο, «το μέλλον πρέπει να το ανακαλύψεις, να το φανταστείς και όχι να υποταχθείς σε αυτό». Και εμείς οραματιζόμαστε ένα μέλλον χωρίς γενοκτονίες, ιμπεριαλισμό, ρατσισμό, σεξισμό, πεινασμένους και εξαθλιωμένους, περιθωριοποιημένους και αποδιοπομπαίους τράγους. Και με αυτή την νότα αισιοδοξίας θα κλείσουμε. Με την ελπίδα να διαψευσθούμε και να προλάβουμε να ζήσουμε έναν τέτοιο κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική.

- Γεωργίου Θεόδωρος, *Το Φάντασμα της Πολιτικής: Προβλήματα της Σύγχρονης Πολιτικής Φιλοσοφίας*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2004.
- Δασκαλάκης Ηλίας, *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης: Παραδόσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985.
- Δεληγιάννη Έλσα, *Ηθική των ΜΜΕ: Δημοσιογραφική Δεοντολογία*, Σιδέρης, 1^η έκδοση, Αθήνα, 2004.
- Καυταντζόγλου Ιωάννα, *Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία: Οι Εκλογές της Μεταπολίτευσης*, Εξάντας, Αθήνα, 1979.
- Λαμπροπούλου Έφη, *Η Κατασκευή της Κοινωνικής Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Η Περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997.
- Λαμπροπούλου Έφη, *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Κριτική, 1^η έκδοση, Αθήνα, 2001.
- Λιβιεράτος Κ., Φραγκούλης Τ.(σύνθεση και επιμέλεια), *Το Μήνυμα του Μέσου: Η Έκρηξη της Μαζικής Επικοινωνίας*, 4^η έκδοση, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1991.
- Σεραφετινίδου Μελίνα, *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006.
- Σεραφετινίδου Μελίνα, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας: Ο Ρόλος των Μέσων στην Αναπαραγωγή του Σύγχρονου Καπιταλισμού*, 2^η έκδοση, Gutenberg, Αθήνα, 2005.
- Τσαρδάκης Δημήτρης, *Εξορκίζοντας τα ΜΜΕ*, 2^η έκδοση, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002.
- Τσαρδάκης Δημήτρης, *Μαζική Επικοινωνία και Πραγματικότητα*, 1^η έκδοση, Παπαζήσης, Αθήνα, 1990.
- Τσαρδάκης Δημήτρης, *Ο Άνθρωπος στα Δίχτυα της Manipulation*, 1^η έκδοση, Σκαραβαίος, Αθήνα, 1983.

Β. Ξένη.

- Achbar Mark (επιμέλεια έκδοσης), *Κατασκευάζοντας Συναίνεση: Ο Noam Chomsky και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, το βιβλίο της βραβευμένης ταινίας των Peter Wintonick και Mark Achbar (μτφ. Βούλγαρης Ν.), 2^η έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1996.
- Arrigo Bruce, Williams Christopher (editors), *Philosophy, Crime and Criminology*, University of Illinois Press, Urbana- Chicago, 2006.
- Barak Gregg, "Newsmaking Criminology: Reflections on the Media, Intellectuals and Crime", *Justice Quarterly*, Vol. 5, No. 4, 1998, pp. 565-587, στο "Radical Criminology" του Michael Lynch, Galliard Ltd, 1997, pp. 191-215.
- Chomsky Noam, *Οι Έχοντες και οι μη Κατέχοντες, Οι Κοινωνικοί Αγώνες του Σήμερα: Συνεντεύξεις με τον David Barsamian* (μτφ. Φιλιππάτος Άγγελος), Καστανιώτης, Αθήνα, 1999.
- Chomsky Noam, *Η Χειραγώγηση των Μαζών: Συνεντεύξεις με τον David Barsamian* (μτφ. Βουλγαρίδης Θεολόγος), 2^η έκδοση, Scripta, Αθήνα, 1997.
- Chomsky Noam, *Τα ΜΜΕ ως Όργανο Κοινωνικού Ελέγχου και Καταστολής* (μτφ. Πάσσαλος Νότης), 3^η έκδοση, Ελεύθερος Τύπος, 1997.
- Curran James, Gurevitch Michael (editors), *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Κοινωνία* (μτφ. Κικίζας Δημήτρης), 6^η έκδοση, Πατάκης, Αθήνα, 2009.
- Ericson V. Richard (editor), *Crime and the Media*, Dartmouth Publishing, Aldershot Hants, England, 1995.
- Ferrell Jeff, Sanders R. Clinton, *Cultural Criminology*, Northeastern University Press, Boston Massachusetts, 1995.
- Herman Edward, Chomsky Noam, *Manufacturing Consent: The Political Economy of Mass Media*, 1^η έκδοση, Random House, New York, 1988.
- Herman Edward, "The Propaganda Model Revisited", *Monthly Review*, July 1996.
- Herman Edward, "Media Democratization", *Z Magazine*, April 2003.

- Livingston Jay, *Crime and Criminology*, 2nd edition, Prentice- Hall International, London, 1996.
- Luhmann Niklas, *Η Πραγματικότητα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας* (μτφ- εισαγωγή Πέρσα Ζέρη, επιστημονική επιμέλεια Καββαθάς Διονύσης), 1^η έκδοση, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.
- Maguire Mike, Morgan Rod, Reiner Robert, *The Oxford Handbook of Criminology*, 4th edition, Oxford University Press, Oxford, 2007.
- Meyer Thomas, Hinchman Lew, *Από τη Δημοκρατία των Κομμάτων στην Δημοκρατία των ΜΜΕ* (επιμέλεια Πλειός Γιώργος, μτφ. Καρούλας Γεράσιμος), Πολύτροπον, Αθήνα, 2008.
- Muncie John, McLaughlin Eugene (editors), *The Problem of Crime*, Sage, London- Thousand Oaks, 1996.
- Newburn Tim, *Criminology*, Willan Publishing, Devon, 2007.
- Prokop Dieter, *Η Δύναμη των Μέσων και η Επίδραση τους στις Μάζες: Μία Ιστορική Ανασκόπηση* (μτφ. Ανθούλα Βηδενμάιερ), Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1997.
- Ramonet Ignacio, *Η Τυραννία των ΜΜΕ* (μτφ. Μουρκούση Φωτεινή), Πόλις, Αθήνα, 1999.
- Schmitt Carl, *Η Έννοια του Πολιτικού* (μτφ. Αλίκη Λαβράνου, επιμέλεια Σταμάτης Γιώργος), Κριτική, Αθήνα, 1988.

Γ. Μεταπτυχιακές Διπλωματικές- Διδακτορικές Εργασίες.

- Βουλγαράκη Σοφία- Αφροδίτη, *Η Εφαρμοσμένη Πολιτική Επικοινωνία και η Συμβολή της στην Αλλαγή του Πολιτικού Λόγου*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Επιβλέπων Καθηγητής Σκαρπέλος Ιωάννης, Αθήνα, 2007.
- Ψαρρά Μαρί- Λουίζ, *Εγκληματικότητα και ΜΜΕ*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία του τμήματος Κοινωνιολογίας- Ψυχολογίας, Αθήνα, 2000.
- Καραχάλιου Κρυσταλλία- Μαρία, *Η Μελέτη των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων στα ΜΜΕ: Η Παρουσίαση του Φαινομένου της*

Εγκληματικότητα στον Ημερήσιο Τύπο, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Αθήνα, 2000.

Δ. Οπτικοακουστικό Υλικό.

- Βαξεβάνης Κώστας, Το Κουτί της Πανδώρας (τηλεοπτική εκπομπή): Goldman Sachs, η Τράπεζα που Κυβερνά τον Κόσμο. Προβλήθηκε από την NET στις 31-3-2011.
- Βαξεβάνης Κώστας, Το Κουτί της Πανδώρας (τηλεοπτική εκπομπή), όπως προβλήθηκε από την NET στις 27-1-2011.
- Crash (περιοδικό), Το Μεγάλο Ξεπούλημα της Ελλάδας (DVD-documentary), Τεύχος 11, Μάρτιος 2012.
- Ferguson Charles (director), Inside Job (documentary), παραγωγής 2010.
- Κούλογλου Στέλιος (σκηνοθέτης), Oligarchy (documentary), παραγωγής 2012.
- Κούλογλου Στέλιος (σκηνοθέτης), Η Εξομολόγηση ενός Οικονομικού Δολοφόνου (κινηματογραφική ταινία σε συμπαραγωγή Lynx Productions, Moxie Films και Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου), παραγωγής 2007.
- Λυγερός Σταύρος, Από την Κλεπτοκρατία στη Χρεοκρατία, Ομιλία στο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κατερίνης στις 28-11-2011.
- Χατζηστεφάνου Άρης, Κιττίδη Κατερίνα (σκηνοθέτες), Debtocracy (documentary), παραγωγής 2011.
- Χατζηστεφάνου Άρης, Κιττίδη Κατερίνα (σκηνοθέτες), Catastroika (documentary), παραγωγής 2010.
- Whitecross Mat, Winterbottom Michael (directors), Το Δόγμα του Σοκ, ντοκιμαντέρ βασισμένο στο ομώνυμο βιβλίο της Naomi Klein, παραγωγής 2009.

Ε. Περιοδικά και άρθρα εφημερίδων.

- Από το περιοδικό Crash χρησιμοποιήθηκαν τα τεύχη Μαΐου 2011, Νοεμβρίου 2011, Ιανουαρίου 2012, Απριλίου 2012, και Μαΐου 2012.

Άρθρα εφημερίδων:

- ΈΘΝΟΣ, 9-3-2012.
- ΈΘΝΟΣ, 21-3-2012.
- ΈΘΝΟΣ, 22-3-2012, «Βάζει μπρος το στρατόπεδο μεταναστών στην Κοζάνη τον επόμενο μήνα».
- ΒΗΜΑ, 31-3-2012, «Λοβέρδος- Διαμαντοπούλου: Στη σωστή κατεύθυνση ο Χρυσοχοϊδης».
- ΕΘΝΟΣ, 29-3-2012, «Σαμαράς: Θα επανακαταλάβουμε τις πόλεις μας».
- ΝΕΑ, 31-3-2012, «Ο τρώσας ιάσεται;», του Π. Τσίμα.
- ΒΗΜΑ, 22-3-2012, «kill!», του Δ. Δανίκα.
- ΕΘΝΟΣ, 31-3-2012, «Τα παιδιά του Χίτλερ με στολή Χρυσής Αυγής», του Κ. Νικολαΐδη.

Από την εφημερίδα «ΑΥΓΗ» χρησιμοποιήθηκαν τα εξής άρθρα:

- 16-9-2011, Μπόλας Μάξιμος, «Τα Ψέματα, οι ανακρίβειες και η αλήθεια για τον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα».
- 1-6-2012, Ψιλοπούλου Αλκμήνη, «Μετά από μένα το χάος».
- 10-6-2012, Κιμπουρόπουλος Γιάννης, «Οι συνεργοί των Κασιδιάρηδων».
- 16-6-2012, Συνέντευξη με τον Κώστα Λαπαβίτσα.
- 17-6-2012, Ανταπόκριση του Γιώργου Δαράτου από τις Βρυξέλλες.

Επιπλέον οι εξής συνεντεύξεις:

- Chesney W. Robert, Interview with Edward S. Herman, Monthly Review, January 1989.
- Καλπαδάκης Γιώργος, Αποκλειστική Συνέντευξη με τον Edward Herman, «Ούτε που διανοούνται τα ΜΜΕ να αμφισβητήσουν το κυρίαρχο οργουελιανό λεξιλόγιο».

- Καζάκης Δημήτρης, Συνέντευξη στο MEGA, 25-3-2011.
- Καζάκης Δημήτρης, Συνέντευξη στο Kontra Channel, 23-9-2011.